

Unge jenters "hverdagsestetikk"

*- En undersøkelse av forholdet mellom fokus på klær
i Design og tekstil-undervisningen og klær i unge jenters hverdag*

Veronica Myrvold
Kandidatnummer 106

Masteroppgave i formgivning, kunst og håndverk
Fakultet for teknologi, kunst og design. Institutt for estetiske fag.
Høgskolen i Oslo og Akershus
2012

Unge jenters "hverdagsestetikk"

*- En undersøkelse av forholdet mellom fokus på klær
i Design og tekstil-undervisningen og klær i unge jenters hverdag*

Veronica Myrvold

Kandidatnummer 106

Masteroppgave i formgivning, kunst og håndverk
Fakultet for teknologi, kunst og design. Institutt for estetiske fag.
Høgskolen i Oslo og Akershus
2012

Forord

I prosessen med å skrive denne masteroppgaven er det flere jeg ønsker å takke. Jeg vil starte med å takke studentene som stilte opp til prøveintervjuene. Videre vil jeg rette en stor takk til de to Design og tekstil- klassene med sine lærere, som stilte opp til intervjuene.

Jeg har hatt tre veiledere i ulike perioder av denne oppgaven. Jeg vil takke Boel Christensen-Scheel, Guri Lorentzen Østbye og Randi Veiteberg Kvellestad for verdifull veiledning.

Jeg vil også takke familie og venner som har vist forståelse for arbeidsprosessen jeg har vært igjennom. En spesiell takk vil jeg rette til mamma, tante og Anette for gode diskusjoner og korrekturlesing. Jeg vil takke Tine Vatn som fotograferte forsidebildene. Til sist vil jeg takke Joakim for samtale, oppmuntring og forståelse.

Sammendrag

Tematikken klær og visuell selvpresentasjon hos unge jenter på studieretningen Design og tekstil blir undersøkt ved å se på tre perspektiver: 1) Unge jenters egne uttalelser om hvordan de oppfatter klær og visuell selvpresentasjon, 2) Design og tekstil- undervisningens fokus på klær og 3) Ideer om klær og selvpresentasjon i tekster fra magasinet Det Nye. Med en estetikkforståelse fra nyere tid inkluderes sanselige aspekter i hverdagen som en del av estetikken, og da kan klær ses som en del av en "hverdagesestetikk". Diskursanalyse anvendes for å se på hva som er ideer om og holdninger til klær og selvpresentasjon. Diskurser forstås å være konstruksjoner av ideer om virkeligheten, og dannes gjennom bruk og tilstedeværelse hos ulike aktører som for eksempel unge jenter, skoler og medier. Slik utgjør diskursanalyse et verktøy for å undersøke, analysere og drøfte hva klær handler om i de ulike perspektivene.

I undersøkelsen kom det frem at estetiske, kulturelle og sosiale aspekter inngår i hverdagen til unge jenter når de kler seg og vurderer klær. Det synes å handle om en stadig balansering av ulike ideer for selvpresentasjon, og for hva som oppleves som verdsatt og godtatt visuell fremtoning. Det å ikke "overskride" andre visuelt gjennom påkledningen ser ut til å være viktig for de unge jentene. Når det ser ut til at jentene stadig balanserer og tilpasser påkledningen til egne og andres ideer, kan man tenke seg at diskursene danner grenser.

Undersøkelsen av de tre ulike perspektivene dannet utgangspunktet for drøfting av forholdet mellom hvilke aspekter knyttet til klær som inngår i unge jenters hverdag og i Design og tekstil- undervisningen. Det kom frem et sprik mellom hva som står sentralt i de unge jentenes hverdag og hva som står sentralt i undervisningen. Fokuset på klær i Design og tekstil- undervisningen handler i hovedsak om klær som håndverk, og har likheter med kompetansemålene i Kunnskapsløftet 2006. Inkluderes en forståelse av estetikk fra nyere tid og Kunnskapsløftets generelle del som har fokus på allmenndannelse og miljøbevissthet, kan man tenke seg at Design og tekstil- undervisningen i større grad kan inkludere de ulike sosiale, kulturelle og estetiske aspektene som elevene bevisst eller ubevisst forholder seg til i hverdagen når de kler seg. Skolen får dermed en rolle i å ruste elevene til å møte de ulike aspektene de forholder seg til, og for å forstå kulturelt og sosialt dannede kleskoder. Dette er forhold som kan være viktige i presentasjon av seg selv i møte med andre og for selvforståelsen.

Summary

In this study, clothing and visual self-presentation among young girls studying Design and Textiles at upper secondary education in Norway are examined by looking at three different perspectives: First, through young girls own statements about how they perceive clothing and visual self-presentation. Second, through the Design and Textile education's focus on clothing. Third, gathering ideas about clothing and self-representation from texts such as the Norwegian magazine "Det Nye". Using an aesthetic understanding from recent times, the study includes perceptible aspects in a daily environment as a part of the aesthetics. Clothing could therefore be seen as a part of "an everyday aesthetics". Discourse analysis is used to examine why ideas about, and attitudes towards, clothing and self-presentation are as they are today. Discourse is best understood to be constructs of ideas about the reality and they are formed through the use and presence of various stakeholders such as young girls, schools and media. As of that, discourse analysis is a tool to investigate, analyze and discuss what clothing is all about through the three different perspectives.

The results from the study show that aesthetic, cultural and social aspects are a part of everyday life for young girls when they dress and consider clothing. The findings indicate that a constant balance of various ideas for self-presentation, and what is perceived as a valued and accepted visual appearance, is important. Not to "outdo" others visually through clothing, appears to be very important for the young girls participating in the study. It seems that when the girls are constantly balancing and adapting their way of dressing based on their own and others ideas, we can imagine that the various discourses form boundaries.

The study of the three different perspectives formed the basis for the discussion of the relationship between which aspects of clothing are a part of young girls' studying Design and Textiles everyday life. The study reveals a gap between what is central to the young girls' everyday lives and to what is central in the education. The focus on clothing in Design and Textiles is mainly about clothing as craft, and has similarities with the competency goals of the curriculum: "Kunnskapsløftet 2006". Including an understanding of aesthetics from modern times and general part in the "Kunnskapsløftet 2006" that focuses on general values and environmental conscience, one can imagine that the Design and Textiles Education is more likely to include the different social, cultural and aesthetic aspects that students consciously or unconsciously relate to in their everyday lives when dressing. Therefore, the education system has an important role in educating and prepares the students to meet the various aspects they relate to and to understand cultural and social dress codes. These are all

important issues that could be crucial for self- presentation in meeting with others and for self-understanding.

Innhold

1.0	Bakgrunn for valg av emne	1
2.0	Problemstilling og presisering	4
2.1	Annen forskning og avgrensning	5
2.2	Formålet med oppgaven	7
2.3	Undersøkellesdesign	8
3.0	Teoretiske tilnærminger	9
3.1	Sosialkonstruktivismen	9
3.2	Diskursteori	10
3.3	Estetikk	11
3.3.1	En utvidet estetikk	12
3.3.2	Estetikken som diskursivt dannet	14
3.3.3	Smak	15
3.3.4	Forholdet mellom stil og smak	17
3.4	Samfunn og identitet	18
3.4.1	Ungdom i dagens samfunn	18
3.4.2	Identitet	19
3.4.3	Diskurspsykologisk forståelse av identitet	21
3.5	Didaktiske perspektiver	22
3.5.1	Fagtradisjon for Design og tekstil	22
3.5.2	Kunnskapsløftet	22
3.5.3	En utvidet estetikk som innhold i skolen?	25
3.6	Mediateori	28
3.6.1	Massemediens rolle for ungdom	28
3.6.2	Jentemagasiner	29
4.0	Metode	30
4.1	Utvalget for undersøkelsen	30
4.1.1	Forskningsetikk	31
4.2	Kvalitativt intervju	32
4.2.1	Gjennomføring av intervjuene	32
4.3	Diskursteori som analyseverktøy	34
4.3.1	Identifisering av diskurser og diskursorden	35
4.3.2	Språklig analyse	36
4.4	Tekstanalyse av Det Nye	37
4.4.1	Spørsmål til tekstene i Det Nye	38
4.5	Sortering av datamaterialet	38

4.6 Gyldighet og pålitelighet	39
Undersøkelsen - presentasjon av datamaterialet	41
5.0 Unge jenters oppfattelse av klær og det å kle seg	41
5.1 Selvpresentasjon	41
5.1.1 Påkledning som <i>alt</i> , kult eller pent	41
5.1.2 Varierende grad av konsistens i beskrivelsene av egen påkledning	42
5.1.3 Kropp og klær - grenser	44
5.1.4 Selvpresentasjon i forhold til sosiale relasjoner	45
5.1.5 Motepåvirkning	49
5.1.6 Grenser	50
5.2 Klærs signaler	53
5.2.1 Presentabelt kledd – små marginer	53
5.2.2 Humør	54
5.2.3 Kjønn	56
6.0 Klær som tema i undervisningen på Design og tekstil	57
6.1 Estetikk og smak	57
6.1.1 Estetikk	57
6.1.2 Smak	58
6.2 Sentrale momenter i Design og tekstil-undervisningen	60
6.2.1 Eksperimentering og prosess	60
6.2.2 Formalestetiske virkemidler	61
6.2.3 Miljø og kvalitet	63
6.2.4 Presentabel påkledning som tema i undervisningen	65
7.0 Klær og påkledning i Det Nye	67
7.1 Klærs visuelle uttrykk – et mangfold	67
7.2 Definisjonsmakt for klærs visuelle uttrykk	68
7.3 Kropp	69
7.4 Hva er god tatt grad av pyntet antrekk?	69
7.5 Kontekstens betydning for klesvalg	70
7.6 Funksjonelle og ”trygge” klesvalg	71
7.7 Humør og selvfølelse	72
7.8 Å kle seg med et særpreg eller inspirert av ytre forhold	73
7.9 Lite fokus på personlig stil, kvalitet og miljø	74
8.0 Drøfting	75
8.1 Visuell selvpresentasjon – en balansegang	76
8.1.1 Individualitet – fellesskap – ambivalens - det autonome individet	76

8.1.2 Kulturelt betingede preferanser for klesvalg	78
8.1.3 Klærs signaler og grensedannelser.....	79
8.1.4 Å kle seg presentabelt.....	81
8.1.5 Grenser	82
8.1.6 Klær – en vare for identitetsuttrykk	85
8.1.7 Det Nye som kilde til rådende ideer	86
8.2 Design og tekstil-undervisningen i forhold til jentenes hverdag	87
8.2.1 Faglige aspekter i undervisningen	87
8.2.2 En skolekultur for estetiske kriterier	88
8.2.3 Estetikforståelsen til elevene og lærerne.....	89
8.2.4 Et språk mellom innholdet i undervisningen og elevenes hverdag	90
8.2.5 Presentabel påkledning som fokus på Design og tekstil	90
8.2.6 Klær – noe mer enn bare håndverk på Design og tekstil?	92
8.2.7 Allmenndannelse og miljøbevissthet	93
8.2.8 Kritisk refleksjon og bevissthet	94
8.2.9 Påkledning som estetisk praksis og uttrykksmiddel i skolen?.....	95
8.3 Konklusjon	95
8.4 Oppsummering	96
9.0 Praktisk-estetisk kommentar.....	98
Litteraturliste	101
Bideliste	106
Vedlegg 1	107
Vedlegg 2	108
Vedlegg 3	110
Vedlegg 4	111
Vedlegg 5	114

1.0 Bakgrunn for valg av emne

En av de første tingene vi gjør hver dag er å kle på oss. Vi vurderer og velger kanskje klær ut fra hva vi skal eller hvordan vi ønsker å fremstå ovenfor andre, og noen valg er mer bevisste enn andre. Klær blir uansett en del av den visuelle fremtoningen for omverdenen og slik en del av førsteinntrykket vi gir eller får av andre. I samfunnet er det ulike forventninger og normer for påkledning. Det kan handle om ulike situasjoner som yrker og sosiale sammenkomster av både mer og mindre formell art. Er jeg for eksempel i et bryllup forventer jeg ikke å møte noen i olabukse og er jeg på jobb forventer jeg ikke å møte noen i et festantrekk. Dette handler om kulturelle og sosiale normer, og forventninger til hvordan man kler seg i ulike situasjoner. Slik kan klær både være et visuelt, men også kulturelt og sosialt uttrykk. Ideer for selvpresentasjon kan både følges og brytes. Kompetanse i å følge eller bryte slike kleskoder kan få betydning for hvordan man fremstår for andre og for innpass på ulike arenaer som på jobb og i sosiale situasjoner. Visuell selvpresentasjon gjennom påkledning er en sentral del av hverdagen og blir dermed også en viktig del av allmenndannelsen.

Klær handler om sanselige aspekter som både er visuelle og taktile. I dagens samfunn har estetiseringsprosesser på ulike arenaer økt, og estetikk kan favne bredere enn kunst og estetiske fag (Bale, 2009, s. 7; Bisgaard & Friberg, 2006, s. 12). Med en forståelse av estetikk fra vår tid som inkluderer alle sanselige aspekter i hverdagen, blir klær og visuell selvpresentasjon en del av en *hverdagsestetikk*. Estetikk er et begrep som brukes på ulike nivåer og med ulike betydninger av teoretikere og i allmennheten. I dagligtalen kan estetikk handle om hva som erkjennes som fint, pent og hva som verdsettes, men det kan også referere til at noe ansees som overfladisk (Bale, 2009, s. 10, 46).

Hva som oppfattes som en verdifull påkledning kan handle om smak. Smak kan være både personlige preferanser, men også mer allmenn oppfattelse av hva som ilegges verdi og oppfattes som en verdifull og ønsket fremstilling av seg selv. Smak forholder seg til kulturelle og sosiale forhold. Det å være opptatt av sanselige aspekter ved eget utseende og fremtoning som går utover en nyttefunksjon knyttes ofte til en overfladiskhet og en negativ verdi (Bisgaard & Friberg, 2006, s. 14). Dette blir nesten motstridene til en forståelse av estetikk som inkluderer sanselige aspekter i hverdagen, som nettopp kan forstås å inkludere visuelle fremstilling av seg selv. Som professor i sosiologi Ardis Storm-Mathiesen skriver: ”Den estetiske presentasjonen av oss selv er på en og samme tid noe vi skal kunne, og som ikke skal

tillegges vekt ” (Storm-Mathisen, 2008, s. 11). Dette sier noe om hvilken kompleksitet som inngår når vi kler oss.

Hvis klær og selvpresentasjon forstås som en del av en estetikk i hverdagen og som sentralt for allmenndannelsen, vil det være interessant å se på hvordan dette behandles i skolens estetiske fag. Studieretningen Design og tekstil på videregående skole har et særskilt fokus på klær, design og estetikk. Valg av en slik studieretning tilsier at elevene er mer enn gjennomsnittlig opptatt av klær, design og estetikk. Ungdom er også en gruppe hvor fokus på klær står sentralt. Denne oppgaven vil sette fokus på hvordan jenter på en slik studieretning forholder seg til klær og det å kle seg, og hvordan undervisningens innhold forholder seg til klær i elevenes hverdag. For utvikling av skolefag er det viktig å stille seg kritisk til innholdet og se det i forhold til samfunnet utenfor skolen (Ongstad, 2004, s. 37). Da blir det interessant å se på hvordan emnet klær og det å kle seg blir behandlet i skolen, og om skolens fokus på dette forholder seg til unge jenters hverdagsliv.

I Bergens Tidende 8. november 2011 kunne man se en kommentarartikkel med overskriften *Bimboestetikken*. I teksten hevdes det at voldtektsdebatten har hatt antydninger som knyttes til unge jenters festpåkledning, og at dette er et ubehagelig emne i en slik debatt. ” (...) friheten til å dresse seg opp som man vil er blitt en integrert del av yrtningsfriheten” (Bjerkestrand, 2011, s. 3). Påkledning som: ”(...) mini miniskjørt, morderiske stillethæler, platina hairextensions (...)” (Bjerkestrand, 2011, s. 3) gis navnet bimboestetikken. ”Bimboestetikken er en beklemmende fallitt, fordi brukerne ikke har kunnskap om hvor den kommer fra, og ingen bevissthet om hva og hvem den egentlig appellerer til” (Bjerkestrand, 2011, s. 3). I artikkelen ble klærs uttrykk knyttet til kjønn, seksuelle signaler og grenser for påkledning. I teksten kom det frem hvordan klær gjennom selvpresentasjoner tolkes som noe mer enn et visuelt uttrykk. Selv om emnet voldtekt kanskje er en ytre grense for hva klærs signaler faktisk blir knyttet til, kan artikkelen aktualisere at fokus på klær som både visuelt, kulturelt og sosialt uttrykk står sentralt i vår tid. Dermed blir kompetanse som bygger på kritisk og selvstendig tenkning rundt hva de unge faktisk forholder seg til når de kler seg et viktig emne i skolen.

Hvis klær både er et visuelt, kulturelt og sosialt uttrykk, samt en del av hvordan unge jenter fremstiller seg selv, kan det anses som et personlig visuelt ”språk”. Slik kan det jentene uttrykker om seg selv gjennom påkledningen knyttes til identitet. Professor i sosiologi, Ivar

Frønes, skriver at: ”Identitet kan noen ganger ropes, men det formidles oftere gjennom små tegn og små ting. Identitet kan være personlig, men er alltid relasjonell (...)” (Frønes, 2004, s. 48). Ut fra dette kan man tenke seg at slike små tegn også kan formidles visuelt og kan handle om nettopp klær. Spørsmålet om ”hvem jeg er”, er et sentralt spørsmål i vår tid, og det er tilstede i både livsstilsmagasiner og i filosofiske eksistensielle refleksjoner (Frønes, 2004, s. 27). Hvis vi forstår at påkledning er et visuelt språk som formidler noe om mennesket, kan spørsmålet om ”hvem jeg er” tenkes å få betydning når unge jenter presenterer seg selv visuelt. Dermed kan unge jenters påkledning i en hverdagesestetikk handle om visuelt identitetsarbeid. Med visuelt identitetsarbeid menes det her ulike forhold som inngår i en stadig prosess som er tilstede når unge jenter kler seg.

Det kan være ulike aktører som inngår og påvirker unge jenters visuelle identitetsarbeid. I denne oppgaven vil ideer for og holdninger til selvpresentasjon og klær hos unge jenter bli undersøkt gjennom tre perspektiver: unge jenters uttalte oppfattelse av klær og det å kle seg, Design og tekstil-undervisningens fokus på klær og ideer om klær som blir uttrykt i tekster fra jentemagasinet Det Nye. Hos de unge jentene kan ideer for påkledning forholde seg til jentenes oppfattelse av hva som er egne, men også venners og kanskje motens ideer for påkledning. Skolen er en viktig instans for ungdom og i Design og tekstil-undervisningen lærer elevene å sy klær til seg selv og til kunder. Dette kan tenkes å påvirke de unge jentenes holdninger til og valg av klær. Klær er også et kommersielt produkt, og forholder seg til mote og trender. Unge jenter forholder seg til ulike massemedier, blant annet jente- og motemagasiner. Slike magasiner kan være en kilde til hva som er rådende ideer hos leserne (Ballaster, 1991, s. 4) og magasiner kan forstås å være en faktor som påvirker leserne (Gripsrud, 2002, s. 15, 33). De tre perspektivene vil videre i oppgaven være inngangen til å studere emnet. Perspektivene kan forholde seg til hverandre, men det er ikke nødvendigvis slik at de ulike perspektivene har en sammenheng eller påvirkes av hverandre. De undersøkes delvis separat, men vil avslutningsvis drøftes sammen.

2.0 Problemstilling og presisering

I oppgaven står forholdet mellom klær og påkledning hos unge jenter og Design og tekstil-undervisningens innhold sentralt. I undersøkelsen vil jeg se på hvordan estetiske, sosiale og kulturelle aspekter inngår i unge jenters oppfattelse av klær og det å kle seg, og hva som blir uttrykt av lærere og elever som sentralt fokus ved klær i undervisningen. For å se på hva som er ideer rundt klær og det å kle seg i unge jenters hverdagsliv, vil jeg inkludere en aktør som står utenfor skolen og unge jenters egne uttalelser. På bakgrunn av høyt lesertall, målgruppen: jenter og at magasiner kan være kilde til ideer blant lesergruppen velges magasinet Det Nye ut som en kilde til å studere hva som er ideer rundt klær og unge jenter i samfunnet¹. Ved å studere disse tre perspektivene ønsker jeg å kunne si noe om forholdet mellom Design og tekstil-undervisningens innhold og klær i unge jenters hverdag.

Problemstillingen er:

Hvordan står unge jenters oppfatninger av klær og det å kle seg i forhold til Design og tekstil-undervisningens innhold? Hvilke faglige, estetiske, sosiale og kulturelle aspekter inngår i dette?

Klær og det å kle seg henviser til klær som både estetisk, sosialt og kulturelt uttrykk. Jentenes oppfatninger av klær og det å kle seg dreier seg om hvilke aspekter som inngår i valg og vurderinger av klær, og visuell fremstilling av seg selv. Med *unge jenter* menes jenter på 17-18 år som går på Design og tekstil. *Design og tekstil* er en studieretning på Vg2 yrkesfag, som kan velges etter fullført Vg1 Design og håndverk. *Faglige aspekter* handler om hva lærerne og elevene gir uttrykk for at er faglig fokus i undervisningen, samt at dette ses i lys av Kunnskapsløftet.

Estetiske aspekter handler om hvordan unge jenter oppfatter det visuelle ved klær og selvpresentasjon. Det kan også handle om hvordan de uttrykker at de ønsker å fremstille seg selv og hva de anser som verdifullt i klær. Hva som anses som verdifullt i egen påkledning henger sammen med hvilke kriterier som settes for hva som erkjennes som pent og stygt, som igjen ses i sammenheng med sosiale og kulturelle forhold. *Kulturelle aspekter* er i denne sammenheng knyttet til at det kan være ideer for klær og påkledning som kan preges av felles

¹ Dette valget vil bli begrunnet mer inngående i kapittel 3.6.2 *Jentemagasiner*.

ideer, verdier og holdninger i samfunnet eller hos ulike grupper mennesker. *Sosiale aspekter* handler her om at den enkeltes oppfattelse av klær og det å kle seg kan tenkes å stå i et forhold til mennesker i deres relasjoner som for eksempel venner, familie og skole. Sosiale og kulturelle aspekter kan da dreie seg om hvilke symboler og signaler klær og påkledning forstås som.

Det som nå er skissert som oppgavens undersøkelsesperspektiv er tredelt. Det handler om jenters egne uttalelser om forhold ved klær og det å kle seg. Dette vil undersøkes gjennom intervjuer. Det andre perspektivet er Design og tekstil-undervisningens innhold som vil bli undersøkt gjennom lærer- og elevintervjuer. Det siste perspektivet er tekstanalyse av Det Nye. De tre perspektivene knyttes sammen ved at de alle på ulike vis handler om klær som hverdageestetikk. Det betyr at et fokus på estetikk inngår i oppgaven uten at hovedfokus er på estetikk i seg selv. De tre perspektivene vil bli behandlet adskilt gjennom oppgaven for å kunne presentere teori og undersøkelsene. I drøftingen vil disse bli sett i lys av hverandre og danner utgangspunkt for å si noe om forholdet mellom estetiske, sosiale, kulturelle og faglige aspekter som inngår for ideer rundt klær og selvpresentasjon i undervisningen og i unge jenters hverdag.

2.1 Annen forskning og avgrensning

Koblingen mellom estetikk, klær og påkledning er lite omtalt i forhold til estetiske fag. Innenfor sosiologi foreligger det imidlertid mer forskning på feltet ungdom, klær og identitet. Storm-Mathisen har gjort flere studier på dette feltet, blant annet avhandlingen *Kontekstualisert mening: en diskursiv analyse av unges klær og identiteter*. 13-åringers oppfatninger av klær knyttet til hva de kan bety for deres identitet ble undersøkt i studiet (Storm-Mathisen, 2008, s. 13). Bildepedagog Anette Göthlund har et noe annet fokus på feltet gjennom avhandlingen *Bilder av tonåringsflickor: Om estetikk och identitetsarbete*, som studerte unge jenters estetiske praksis gjennom deres identitetsarbeid ved det å kle seg. De sentrale temaene studiet pekte på var autentisitet, det å bli voksen og kropp og kjønn (Göthlund, 1997, s. 5). I studiet *Nyansenes makt: en studie av ungdom, identitet og klær* studerte sosiologen Anita Lynne identitetsuttrykk gjennom klær hos ungdom øst og vest i Oslo (Lynne, 2000).

Kropp og kroppsideal er også et sentralt emne innen tema unge jenter og klær. Flere har skrevet om kropp og kroppsideal. Forsker Mari Rysst har skrevet om kroppsideal og kroppspraksiser i Norge. Rysst viser til at i kvinnemagasiner står kroppsideal og tips til kosthold og trening for å nå disse idealene sentralt (Rysst, 2011). Kropp i seg selv er ikke et emne i denne oppgaven, men med et generelt høyt fokus på kropp i samfunnet kan det tenkes at jentene selv vil trekke inn temaet kropp i spørsmål om deres meninger og oppfatninger rundt klær og det å kle seg. I tillegg er kropp et sannsynlig tema i jentemagasinet Det Nye, og slik kan emnet kropp inngå i denne oppgaven, uten at hovedfokuset er på kropp.

Forbruk, kjøpepress og påvirkning er andre temaer innenfor forskning på feltet ungdom, klær og identitet. Her har blant annet Storm-Mathisen og sosiolog Ragnhild Brusdal ved Statens institutt for forbruksforskning gjort studier. I denne oppgaven trekkes Det Nye inn som en kilde til ideer angående klær som estetisk, sosialt og kulturelt uttrykk i samfunnet. Magasinet er kommersielt og forholder seg til mote, men med denne oppgavens problemstilling vil ikke aspekter rundt klær bli videre diskutert i forhold til markedskrefter eller forbruk.

Samlet viser dette at innen feltet unge jenter og klær er det et fokus på identitet, selvpresentasjon, kjønn, aldersovergangen fra barn til ungdom, kropp, forbruk og også mediepåvirkning. Denne oppgavens innfallsvinkel har imidlertid vekt på emnet unge jenter, klær og selvpresentasjon gjennom skolekultur og estetiske fag. Denne innfallsvinkelen vil også inkludere identitet, men med vekt på det som visuell praksis de unge forholder seg til i sine oppfatninger og ideer rundt klær. Dermed er ikke identitet i seg selv oppgavens hovedanliggende. Gruppen jeg vil studere skiller seg fra de nevnte studiene ved at jentene fra Design og tekstil har gjort et studievalg som tilsier at de har en særskilt interesse for klær, design og estetikk.

Når formålet med undersøkelsen er å se på forholdet mellom hva som inngår som aspekter i Design og tekstil-undervisningens fokus på klær og aspekter ved klær i unge jenters hverdag, betyr det at skolefokuset står sentralt. Det foreligger noe nordisk litteratur om estetikk i dagens samfunn sett i forhold til skole. Pedagog Bertil Sundin har i boken *Estetik och pedagogikk* skrevet ut fra et svensk perspektiv. Han skriver om estetikk i hverdagslivet i konteksten skole på et generelt nivå i forhold til de estetiske fagene i skolen. Pedagog Lena Aulin-Gråhamn, pedagog Magnus Persson og litteraturviter Jan Thavenius står bak boken *Skolan och den radikala estetiken*. Boken er også skrevet ut fra et svensk skoleperspektiv,

men tar opp kultur, estetikk og læring i samtiden. Disse kildene handler om estetikk på et mer generelt nivå enn hva denne oppgaven vil ta for seg, men de vil anvendes for å se på emnet estetikk i dagens skole.

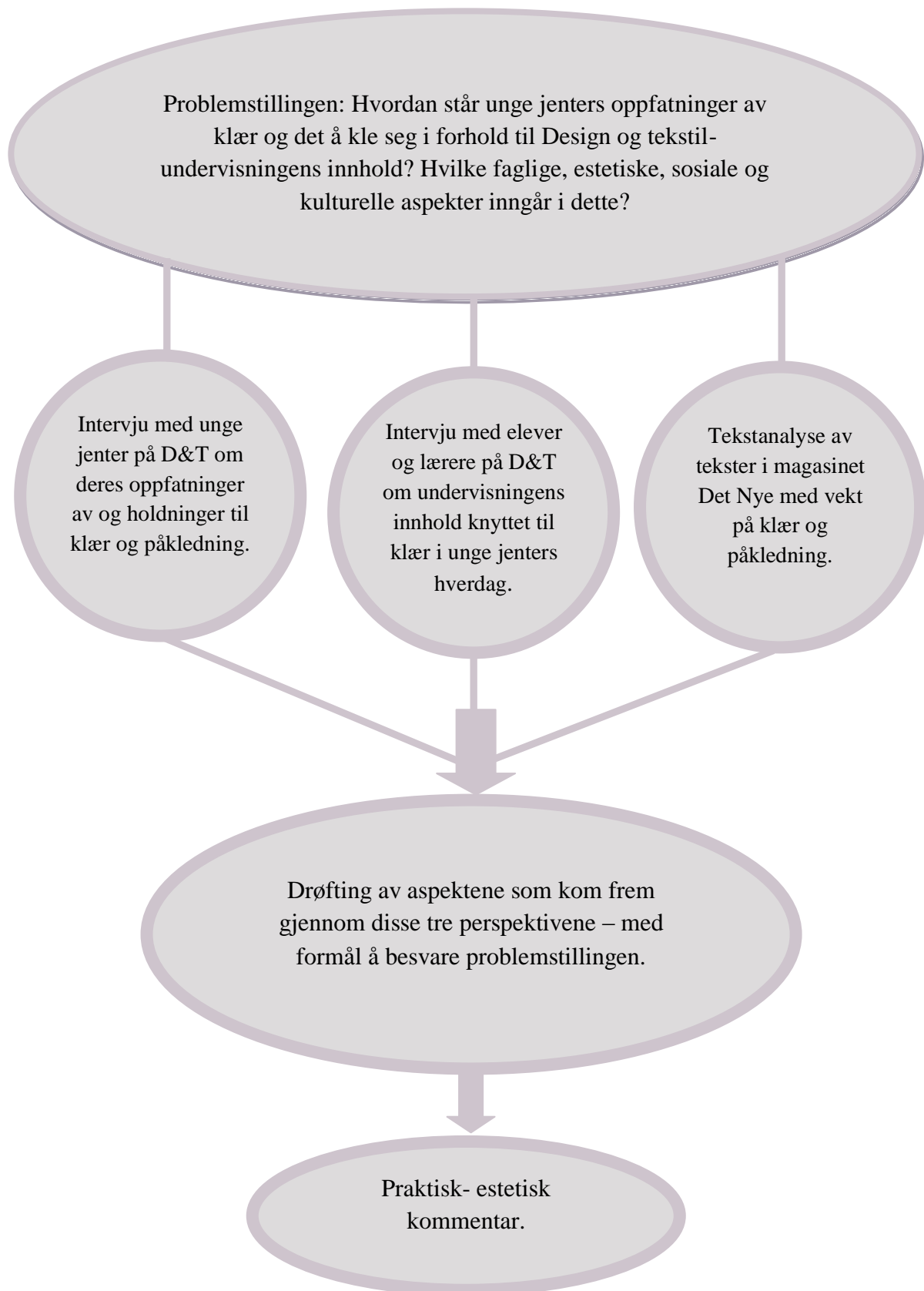
2.2 Formålet med oppgaven

Formålet med oppgaven er å se på forholdet mellom betydninger av og oppfatninger rundt klær i hverdagen til unge jenter i forhold til Design og tekstil-undervisningen. Hensikten er å se om det er et språk eller en sammenheng mellom studieretningens fokus på klær, og elevenes uttalelser om klær i sin hverdag. Intensjonen med dette er å se på hvordan faget står i forhold til, og om faget inkluderer aspekter fra elevenes hverdagsliv. Dette kan være et sentralt fokus når ulike forhold ved klær og det å kle seg kan være en viktig del av allmenndannelsen. Allmenndannelse kan dreie seg om skolens rolle i å ruste elevene til å møte hverdagens estetiske, kulturelle og sosiale utfordringer, som klær er en del av. Det er ønskelig at oppgaven skal danne grunnlag for refleksjon rundt hvorfor og hvordan klær som estetisk, sosialt og kulturelt uttrykk i unge jenters hverdagsliv kan være sentralt i skolen. En slik refleksjon kan igjen bidra til at skolen inkluderer sentrale aspekter fra elevenes hverdag, og slik kan skolen kanskje virke mer virkelighetsnær for elevene.

Emnet klær forholder seg til tematikken miljø gjennom forbruk, kjøp- og kast- mentalitet og miljøutslipp ved tekstilproduksjon. Denne tematikken er ikke oppgavens hovedanliggende, men den er en underliggende intensjon med oppgavens tema. Miljøproblematikk knyttet til stadig utskiftning av klær er et tilbakevendende tema i dag. Byttes klær ut etter hva som er ideer rundt selvpresentasjon i moten eller miljøet rundt oss, kan en bevissthet rundt hva som utgjør kriterier for valg av klær være et viktig emne i skolen. I Kunnskapsløftets generelle del er miljøbevissthet et sentralt punkt. Da vil et fokus på miljø knyttet til klær være i samsvar med Kunnskapsløftets innhold (Utdanningsdirektoratet, 2006a).

Til tross for avgrensningen til Design og tekstil og jenter på en slik studieretning, er intensjonen at oppgavens refleksjon rundt klær som estetisk, kulturelt og sosialt uttrykk i hverdagen til unge jenter kan være sentralt for flere av de estetiske skolefagene. Med estetiske fag menes praktisk- estetiske skapende og teoretiske fag. Det inkluderer Kunst og håndverksfaget i grunnskolen, Design & håndverk (D&H), Design & tekstil (D&T) og Studiespesialisering med formgivingsfag (SSP-FO) i videregående skole.

2.3 Undersøkellesdesign

3.0 Teoretiske tilnærminger

De teoretiske tilnærmingene i oppgaven er valgt ut som grunnlag for å drøfte oppfattelse av klær og selvpresentasjon hos unge jenter og som innhold i D&T- undervisningen.

Diskursteori utgjør et sentralt teoretisk perspektiv i oppgaven. Derfor vil jeg redegjøre kort for diskursteori knyttet til denne oppgaven. Hverdageestetikk inngår i de tre perspektivene knyttet til unge jenter og klær: unge jenters oppfattelser, innholdet i D&T- undervisningen og klær i Det Nye. Derfor presenteres utvalgt teori om estetikk, og teorien ses i sammenheng med unge jenter og klær. På bakgrunn av at visuell selvpresentasjon kan være del av identitetsuttrykk presenteres identitetsteori som vil danne utgangspunktet for forståelsen av identitet i forhold til klær hos unge jenter. Trekk ved dagens samfunn utgjør en ytre kontekst for unge jenter, klær og skole. Derfor vil jeg kort gå inn på hva som er sentrale trekk ved samfunnet de unge er en del av, og hvordan dette kan være sentralt i oppfattelse av klær og visuell selvpresentasjon. For å se på forholdet mellom undervisningens innhold og klær som hverdageestetikk hos unge jenter, vil jeg trekke inn hva aktuelle teoretikere har sagt om estetikens plass i dagens skole. Hva som er formulert som faglige innhold på D&T i Kunnskapsløftet, samt fagtradisjon for D&T vil også trekkes frem for å kunne drøfte forholdet mellom klær i hverdagen til unge jenter og D&T- undervisningen. Det Nye inkluderes som en kilde til ideer for klær hos unge jenter, og derfor vil jeg kort ta for meg aktuell teori om medienes rolle for ungdom i dagens samfunn, og medieteorier om jentemagasiner.

3.1 Sosialkonstruktivisme

Hvilke perspektiv og teoriforankring forskeren legger vekt på, vil påvirke studiet og resultatet (Postholm, 2010, s. 21, 33-35). Derfor vil jeg forklare et sentralt perspektiv for forståelsen av menneske, samfunn og kunnskap. I denne oppgaven utgjør sosialkonstruktivisme et slikt perspektiv. Forståelsen av at virkeligheten er sosialt konstruert står sentralt innenfor sosialkonstruktivisme (Postholm, 2010, s. 21). Holdninger og ideer hos mennesket forstås å være nært forankret i sosiale interaksjoner og kan derfor være i stadig endring (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 112). Med et sosialkonstruktivistisk perspektiv er holdning til kunnskap kritisk. Kunnskap anses ikke som noe fast, men som et resultat av sosiale, kulturelle og historiske forhold som påvirker menneskets oppfattelse og forståelse av verden. Derfor kan kunnskap og holdninger endres over tid (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 13-14). Å studere hvordan sosiale konstruksjoner foregår står sentralt innen dette perspektivet (Alvesson & Sköldbäck, 2008, s. 81). Med en forståelse av at sosiale og kulturelle forhold står sentralt

for synet på verden og mennesket, tar jeg allikevel ikke avstand fra at det er forhold som er biologiske og genetisk betinget hos mennesket. Men klær forholder seg til kulturelle og sosiale forhold. Derfor blir sosiale konstruksjoner av ideer rundt klær og selvpresentasjon sentralt i denne oppgaven.

3.2 Diskursteori

Diskursteori er del av oppgavens metodiske og teoretiske perspektiv. Den franske filosofen Michel Foucault var sentral for diskursbegrepets utvikling (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 21-22). Innenfor diskursteori er det ulike tilnærminger som kan kombineres (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 12). I denne oppgaven vil kombinasjon av kritisk diskursanalyse og diskurspsykologi anvendes. Min forståelse og bruk av disse vil i hovedsak bygge på diskursteoretikerne Marianne Winter Jørgensen og Louise Phillips, samt Margaret Wetherell og Jonathan Potter som er sentrale innenfor diskurspsykologien. Diskurspsykologiens teorigrunnlag for forståelse av diskurs og identitet vektlegges. I tillegg vil jeg anvende Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse for oppgavens språklige analysepunkt. Dette vil jeg komme inn på under metodekapitlet.

Menneskers holdninger og ideer kan komme til uttrykk gjennom språket. Diskursanalyse kan være et verktøy for å studere dette (Alvesson & Sköldberg, 2008, s. 460; Neumann, 2001, s. 18). Definisjonen og forståelsen av diskurs som: ” (...) en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på” (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 9), legges til grunn i oppgaven. Dette betyr at det både kan være større og mindre diskurser som inngår når unge jenter forholder seg til klær og påkledning, samt i D&T- undervisningens fokus på klær. Den sosiale verden mennesket lever i dannes blant annet gjennom bruk av diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 14). Med dette forstås diskurser å kunne være uttrykk for ulike kulturelle og sosiale normer, meninger og ideer angående klær og visuell selvpresentasjon i samfunnet.

Diskursers betydninger kan være med på å uttrykke grenser for hva som er godtatt eller ansett som verdifulle holdninger eller ideer. Slik kan det som ikke anses som verdsatt eller godtatt i ulike kontekster også komme til uttrykk gjennom diskursanalyse (Alvesson & Sköldberg, 2008, s. 464-465). Dette betyr imidlertid ikke at individet bare oppfattes å være preget av diskurser. Individet har også en egenkraft til å motsette seg diskurser (Winther Jørgensen &

Phillips, 1999, s. 114). Diskursteori blir dermed et perspektiv for å studere forholdet mellom hvilke aspekter som er en del av klær og selvpresentasjon hos unge jenter, belyst gjennom perspektivene: unge jenters egne uttalelser, innholdet i D&T- undervisningen og ideer som kommer til uttrykk fra tekstene i Det Nye.

3.3 Estetikk

Begrepet estetikk kommer fra gresk og betyr fornemmelse, sans eller sansende (Bale, 2009, s. 10). Estetikk som selvstendig disiplin har sin opprinnelse fra midten av 1700-tallet med filosofen Alexander Baumgarten som opphavsmann (Bale, 2009, s. 10). Baumgarten presenterte gjennom *Aestetica* estetikken som ” (...) vitenskapen om den sanselige erkjennelse” (Baumgarten, 2008, s. 11). Estetikken opprinnelse som sanselig erkjennelse ble etter hvert tilbakelagt, og det var særlig kunst og det kunsts skjønne som ble knyttet til hva estetikk dreide seg om (Bisgaard & Friberg, 2006, s. 17; Friberg, 2006, s. 183).

I dagligtalen anvendes begrepet estetikk med ulike betydninger. Estetikk brukes som begrep for å beskrive hvordan ting ser ut. Det blir også anvendt med en forståelse av at det handler om: ”(...) læren om det skjønne, særlig i kunst” (Bale, 2009, s. 46). Uttrykket *estetisk* kan i dagligtalen både referere til noe som medfører en positiv oppfattelse og at noe gis en verdi, men det kan også referere til at noe anses som overfladisk og mangler en dybde (Bale, 2009, s. 10). Menneskers opptatthet av skjønnhet ved seg selv eller omgivelsene knyttes ofte til å være opptatt av overfladiske aspekter (Bisgaard & Friberg, 2006, s. 20).

I dag er det flere teoretikere som har uttrykt seg om forståelsen av estetikk og hva den kan innebære. Estetikkbegrepet har siden slutten av 1900-tallet fått en videre betydning enn kunst og favner også hverdagslivet. Estetikk inngår i mange områder av samfunnet (Friberg, 2006, s. 184; Kragelund, 2009, s. 34). Estetikkbegrepet kan brukes til å beskrive sanselige aspekter ved hele vår hverdag (Kragelund, 2009, s. 31; Sundin, 2003, s. 131). Dette kan omfatte hverdagsestetikk som har sin opprinnelse fra Vesttyskland på 1970-tallet. Professor Kristin Drotner uttaler at hverdagsestetikk er en måte å se på livet. ”I hverdagen gjør vi æstetiske erfaringer, både når vi skaber, og når vi bruger æstetiske udtryksformer. Hverdagsæstetik omfatter derfor både *produktion og reception, det konkrete udtryk, processer og produkter, som vi alle skaber i vores hverdag*” (Drotner, 1995, s. 136). Med denne forståelsen til grunn kan klær som del av visuell selvpresentasjon være del av en hverdagsestetikk.

3.3.1 En utvidet estetikk

Med utgangspunkt i teksten: *Innføring fra Aisthetik* av filosofen Gernot Böhme, vil jeg gå dypere inn i estetikken innhold, betydning og muligheter i dag. Böhme er en filosof i vår tid som retter et nytt blikk på estetikk med forslag om en utvidet estetikk. Det går ut på å utvikle estetikk fra et smalt område innenfor kunstfilosofi til at estetikk omhandler sansning hos allmennheten. Dette kan gjøres ved å inkludere natur og design til estetikken (Böhme, 2008, s. 525-527). Ifølge Böhme har estetikken utvikling, fra Baumgarten, gjennom Wolff, Meier og frem til Kant begrenset estetikk til å handle om det skjønne og sublime, som igjen har begrenset erkjennelsesmåten til *bedømmelse*. Dette medførte blant annet ifølge Böhme at det som i dag kalles design ble satt til side i estetikken (Böhme, 2008, s. 520-524).

Böhme tar for seg natur, design og kunst, men det er design jeg vil gå videre inn på her. Design-estetikken beskrives som svært allmenn, og den omhandler alt estetisk arbeid som forholder seg til livsverdenen. Med en slik forståelse av design-estetikk gir det ifølge Böhme mulighet til å takle estetiseringen av *det reelle*. Estetisering av det reelle dreier seg om at tilblivelse av noe gis en verdi i seg selv. Det inkluderer estetisk utforming og iscenesettelse av alt vi omgir oss med (Böhme, 2008, s. 525-527). Slik mener jeg man kan forstå at klær og visuell selvpresentasjon er del av estetikken og gis en verdi i seg selv som et visuelt uttrykk.

Böhme trekker frem tre verdier; bruksverdi, bytteverdi og iscenesettelsesverdi. Med økningen av kapitalismen i samfunnet kom det i tillegg til bruksverdi og bytteverdi en ny og tredje verdi: iscenesettelsesverdien. Bruksverdi refererer til om gjenstandens egenskaper er nyttige for bruk av gjenstanden. Bytteverdi refererer til varers salgsverdi, der det sentrale er om varen fremstår som attraktiv for kjøperen. Iscenesettelsesverdien har blitt mer fremtredende ved at varer i økende grad blir brukt som utstillingsobjekter for å iscenesette livsstiler, fremfor konkret bruk av varer (Böhme, 2008, s. 527).

Iscenesettelsesverdi står sentralt i samfunnssektorer som design, kosmetikk, reklame, samt i store deler av arkitektur og massemediene. Iscenesettelsesverdien som blir fremstilt i samfunnssektorer ligger nært begrepet estetiske arbeider. Estetisk arbeid forklares som "(...) arbeid som ligger i *tilsynekomsten* av ting, mennesker, ideer" (Böhme, 2008, s. 528).

Betydningen av estetisk arbeid omfatter mer enn iscenesettelse og inkluderer all kunstnerisk produksjon. Dette anses som estetisering av det reelle. Da kan ikke estetikken bare forholde seg til kunsten som et smalt område (Böhme, 2008, s. 528). Individet kan uttrykke ideer

gjennom sin påkledning, ideer om seg selv, sin egen identitet, samfunnet og moten. Slik kan det å kle seg forstås som estetisk arbeid og blir del av den utvidede estetikken som Böhme beskriver, og som jeg her ved legger i begrepet *hverdagesestetikk*.

Hva kan så de tre ovenfornevnte verdiene Böhme beskriver bety når det kommer til unge jenter og klær? Klærs bruksverdi kan være å skjule eller holde kroppen varm. Bytteverdien kan dreie seg om at klær oppfattes som attraktiv vare for unge jenter. Iscenesettelsesverdien handler om hva klær og ulike antrekk kan signalisere til omgivelsene, og også hvordan personen forstår seg selv i lys av egen påkledningen. Når iscenesettelsesverdien handler om hva klær signaliserer, handler den også om hvor attraktive ulike klær oppfattes av forbrukerne. Slik kan iscenesettelsesverdien bli nært knyttet til bytteverdien. Det medfører at forbruk av klær er nært forankret til iscenesettelsesverdien.

Det uttrykkes nå at estetisk aktualitet stadig vokser og at estetikk inngår i hverdagen. Den danske filosofen Carsten Friberg representerer dette synet. Ifølge Friberg bør en diskusjon om estetikk ta utgangspunkt i kulturelle forhold og ikke i tradisjonelle grenser. Med en tilbakeførende og samtidsforståelse av estetikk som handler om sansning, omhandler dette estetisk praksis i hverdagslivet. Da blir alle gjenstander av interesse, noe som inkluderer populærkulturen, kommersielle produkter og utforming av seg selv og omgivelsene. Friberg peker på at det i vår tid er en økt oppmerksomhet på sanselige forhold som inkluderer utforming av seg selv og omgivelsene. Dette innebærer at hvordan mennesker forholder seg til hverandre når de reagerer på hverandres klær blir del av en estetikk. Friberg trekker videre frem at iscenesettelse av oss selv blir en del av dette. Ifølge Friberg handler iscenesettelse om hvordan man ønsker å fremstille seg selv (Friberg, 2006, s. 182-189). Med Böhmes beskrivelse av at iscenesettelsesverdien handler om at varer blir brukt for å iscenesette livsstiler, trekker jeg paralleller til Fribergs uttalelse om at iscenesettelse handler om hvordan man ønsker å fremstille seg selv. Det betyr at iscenesettelse kan være sentral i unges påkledning.

Friberg peker på at det i vår tid er økt oppmerksomhet på utforming av oss selv og omgivelsene, noe som blant annet inkluderer påkledning. Menneskers fokus på dette knyttes ofte til noe negativt og forstås å være en motsetning til noe opprinnelig og ekte (Friberg, 2006, s. 189). Men Friberg mener tvert om at å være opptatt av visuell fremtoning knyttet til seg selv eller omgivelsene, ikke bør ses som overfladisk estetisering. Snarere bør det heller

forstås som en del av en estetisk hverdag som hører til menneskelig utfoldelse, og bør derfor ses som en integrert del av menneskets liv. Friberg hevder derfor at spørsmål om hvilken kunnskap som er nødvendig for å håndtere dette som er en del av hverdagen blir viktig (Friberg, 2006, s. 182-183).

3.3.2 Estetikken som diskursivt dannet

Når estetikk forstås som del av hverdagen og det å kle seg, blir det sentralt å se på hva som kan prege estetisk opplevelse av klær. Hva som fengsler subjektet av estetiske aspekter avhenger av forhold som selvoppfattelse, erfaringer og normer. Dette blir avgjørende for hvilke estetiske uttrykk som oppfattes som verdifulle (Friberg, 2006, s. 187-188, 191).

Forankring i kultur og sosiale relasjoner kan medføre at det settes ulike kriterier for hva som oppfattes som pent eller stygt, verdifullt eller verdiløst (Sundin, 2003, s. 19; Veiteberg, 2005, s. 44). Ifølge den engelske antropologen Rosalind Gill er valg av klær fritt, men klesvalg kan ikke bare forstås som subjektive valg. Valg av klær foregår innenfor en sosial kontekst, og dette kan forklare hvorfor man i dag ser at mange kvinner er tilnærmet likt kledd. Det mener Gill hadde vært annerledes om slike valg var individuelle og uten påvirkning utenfra (Gill, 2007, s. 72-73). Antropologen Rebecca Popenoe beskriver at skjønnhetsidealet for kvinner i Sahara er ekstrem fedme, og skiller seg fra hva som er et utpreget skjønnhetsideal i dag. Ifølge Popenoe er skjønnhetsideal nært sammenbundet med sosiale og kulturelle verdier og holdninger (Popenoe, 2004, s. 1-2).

Med bakgrunn i de teoriene jeg nå har trukket frem, kan man si at selvpresentasjon og oppfattelse av klær er forankret i kulturelle og sosiale normer og forventninger. Dette kan også handle om *dresskoder*. *Dresskoder* er tradisjonelt knyttet til formelle sammenhenger. Tradisjonell bruk av *dresskode*, også uttrykt som *antrekk* finner man blant annet i selskapsinnbydelser. En *dresskode* gir flere valg, men hele tiden innenfor noen grenser (Fardal, Kirsebom, Middelthon, & Tällgård, 2008, s. 256). I hverdagslivet kan det være dresskoder knyttet til ulike yrker. Det kan også være tause dresskoder som ikke er direkte uttalt, men foreligger i form av forventninger til antrekk i sosiale situasjoner som for eksempel på jobb, skole, i samvær med venner, familie, på fest eller i bursdagsselskap. Utforskning av grenser for påkledning knyttet til dresskoder i hverdagen til unge jenter vil stå sentralt i det praktisk-estetiske arbeidet. Dette vil jeg gå nærmere inn på under *Kapittel 9 Praktisk-estetisk kommentar*.

Med utgangspunkt i Friberg, Gill og Popeone indikeres det at det er ulike faktorer som er kulturelt og sosialt forankret som virker inn på oppfattelse av estetiske aspekter ved klær. Det handler om forventninger og normer for påkledning. Med bakgrunn i diskursteori forstås slike forhold å være en del av diskursiv praksis og dermed diskursivt dannet. Slik blir de tre perspektivene i dette studiet viktig for å se på hvordan disse står i forhold til hverandre, motsetter seg hverandre eller bygger på hverandre når det handler om klær som visuelt, kulturelt og sosialt uttrykk.

3.3.3 Smak

Smak er et emne som er del av estetikken. Innenfor klær kan smak dreie seg om hva som erkjennes som fint, stygt, verdifullt eller ikke. For å se på smak i forhold til unge jenters oppfattelse av klær og D&T- undervisningen vil jeg knytte meg opp til sosiologen Pierre Bourdieus forståelse av smak og habitus. Det vil være en innfallsvinkel til å studere og forsøke å forstå uttrykk for ulike ideer for selvpresentasjon og klærs signaler. Bourdieus teori er skrevet ut fra det franske samfunnet, og klaseskillene som beskrives er derfor ikke nødvendigvis like utpreget hos unge jenter i Norge. Jeg vil forklare hvordan jeg forstår hans teori og hvordan klaseskiller ikke blir viktig for denne oppgaven.

Bourdieu beskriver i *Distinksjonen* at smak er tillært og sosialt tilegnet, og at smak kan være "(...) god markør for «klasse»" (Bourdieu, 1995, s. 45). Klasse henviser til subjektets plass i det sosiale rommet, og avhenger av utdanning og sosial bakgrunn (Bourdieu, 1995, s. 44-45). Bourdieu skiller mellom tre former for smak som i hovedtrekk knyttes til utdanningsnivå og klasse. *Den legitime smak* er knyttet til anerkjente og legitime verk og høyt utdanningsnivå, deretter er det en "*middels*" smak som er vanlig i middelklassen, og til slutt er det *den "folkelige"* smak, som er en smak som oftest er i folkelige lag og knyttet til et lavt utdanningsnivå (Bourdieu, 1995, s. 59-60).

Smaken skiller menneskene fra hverandre gjennom hva den enkelte erkjenner som pent og stygt, eller som verdifullt eller ikke (Bourdieu, 1995, s. 52). Bourdieu fremholder at "(...) til enhver klasse svarer det en type habitus (eller en type smak)" (Bourdieu, 1995, s. 36). Hva som er den enkeltes habitus handler om både livsstil og smak. Habitus og smak er nært forankret i sosial posisjon i samfunnet, og er "(...) både differensiert og differensierende. De er atskilte og utskilte, og de foretar atskillelser (...)" (Bourdieu, 1995, s. 36). Sosiologen og

filosofen Dag Østerberg skriver: ”Det er ved å innse ens særegne *habitus* og dens forhold til handlingsfeltet at man kan forstå hvordan ens egen smak skiller seg fra andre” (Østerberg, 1995, s. 24). For å aktivt kunne bruke egen påkledning som markør for hvem man er og hva man står for og dermed som et identitetsuttrykk, blir det nødvendig å forså egen påkledning i forhold til egen og andres *habitus*. Men det er ikke nødvendigvis enkelt å forstå eller se egen *habitus* når den er forankret i kulturelle og sosiale forhold.

Med forståelsen av *habitus* og smak som uttrykk for posisjon i samfunnet og som differensierende, kan det se ut til at smakens uttrykk gjennom klær både kan være ekskluderende og inkluderende. Ekskluderende om subjektet ikke forstår eller klarer å innordne sin påkledning etter ønsket posisjon i det sosiale rommet. Smaken kan også virke inkluderende ved at subjektet klarer å se sin egen smak i forhold til andres, lese og tolke andres påkledning og kleskoder på ulike arenaer i samfunnet, og slik kle seg etter hva de ønsker å identifisere seg med eller visuelt uttrykke om seg selv. Kompetanse for å forstå kleskoder forankret i eget eller andres miljø blir viktig for å kunne kle seg slik at man innordner seg etter ulike forhold eller til ulike anledninger. Dette kan være en arena der skolen, og særlig de estetiske fagene, kan være med på å danne bevissthet hos elevene.

Med bakgrunn i *habitus* kan gjenstander eller væremåte oppfattes ulikt av ulike mennesker (Bourdieu, 1995, s. 37). Da kan smak og *habitus* prege hvordan mennesker oppfatter hverandre på bakgrunn av klær. Dette betyr at samme visuelle fremtoning kan oppleves ulikt av ulike mennesker, ved at *habitus* og smak vil prege oppfattelsen av klærs visuelle, kulturelle og sosiale uttrykk. Hvordan visuell selvpresentasjon som ilegges verdi eller ikke avhenger da av *habitus*. Ut fra en slik forståelse kan det tenkes at de enkelte jentene, lærerne, undervisningens innhold og tekstene i Det Nye stiller ulike kriterier for utseendemessig aspekter ved klær. Med bakgrunn i diskursteori forstår jeg at sosiale og kulturelle ideer om klær også kan variere ettersom hvilke diskurser subjektet trekker på. Slik forstås *habitus* og diskursiv praksis å være nært forankret. Mitt anliggende vil derfor ikke dreie seg om klassebakgrunn, men om diskursiv praksis.

3.3.4 Forholdet mellom stil og smak

Når denne oppgaven handler om klær og smak vil jeg inkludere begrepet stil, som ofte ses uttalt i tilknytning til klær. Hvordan kan forholdet mellom stil og smak forstås? Jeg vil trekke frem et syn på forholdet mellom smak og stil som litteraturviter Knut Ove Eliassens og idéhistoriker Tore Eriksen viser til gjennom teksten *Sansligheter*. I *Sansligheter* beskrives og diskuteres forholdet mellom sansene, og det fremholdes at med fokus på sansene må man ta i betraktning det sosiale rommet. Motehistorien er av betydning for dette forholdet i nyere tid. Smaken fremtrer gjennom stilen, men i smaken er det i tillegg noe ugjennomskuelig som ikke er tilstede i stilen. Forholdet beskrives slik: ”Stilen er ytre og synlig, mens smaken er indre og hemmelig” (Eliassen & Eriksen, 1993, s. 18). Uttrykk for smaken gjennom klær gir mulighet for å formidle en smak som er uavhengig til moten. Smaken blir uttrykk for et særpreg og estetisk kompetanse. Det er dette som kan skille individets smak fra stilen som knytter seg til en allmenn stilkode. Forholdet mellom stil og smak er et spill som uttrykker individualitet samtidig som det forholder seg til sosiale og kulturelle normer og stilkoder (Eliassen & Eriksen, 1993, s. 19).

Forholdet mellom stil og smak forstås som vekselvirkende, der begge kan spille inn når unge jenter kler seg. Moten, stilen og det sosiale rommet blir en del av subjektets habitus. I forhold til min forståelse av Bourdieus teori, uttrykker Eliassen og Eriksen en noe annen forståelse av smak. De fremhever smaken som uttrykk for særegenhet i forhold til en allmenn stilkode. Ifølge Bourdieu er smaken forankret i subjektets habitus (Bourdieu, 1995, s. 36), og dermed forstår jeg at smaken etter Bourdieus teori er forankret i stilkoder i samfunnet. Østerberg uttaler at subjektet må forstå sin egen habitus for å kunne forstå hvordan dets smak skiller seg fra andre (Østerberg, 1995, s. 24). Det betyr at hver enkelt må mestre å se sin egen habitus utenfra for å kunne uttrykke sin smak og dermed særegenhet i forhold til en allmenn stilkode. Da blir en bevissthet om egne klesvalg og hva som preger disse viktig for å kunne mestre vekselspillet mellom smak og stil. Kompetanse som bygger på kritisk refleksjon over slike aspekter i skolen blir da viktig for egen forståelse av visuelle selvpresentasjon og kan være av betydning for allmenndannelsen.

3.4 Samfunn og identitet

3.4.1 Ungdom i dagens samfunn

Kultur er en del av konteksten i samfunnet til unge jenter og klær. Sosialantropolog Arne Martin Klausen beskriver at kultur omfatter alt vi lærer. Kultur kan være så dypt forankret at det fremstår som noe naturlig. Å bli bevisst hva kulturelle aspekter da består av er ikke nødvendigvis enkelt (Klausen, 1992, s. 11-12). Med utgangspunkt i Klausens beskrivelse av kultur, forstår jeg kultur som aspekter, verdier, ideer og holdninger i hverdagslivet som er tillært gjennom ulike kilder i samfunnet, som blant annet skole, sosialitet og medier.

Ungdom er i en overgang fra barn til voksen, en overgang som både er preget av psykologiske, sosiale og kulturelle forandringer. Faktorer som blant annet kjennetegner ungdom er at de tar ting på pulsen, de eksperimenterer og endrer seg raskt etter trender i samfunnet (Drotner, 1999, s. 7; Krange & Øia, 2005, s. 18-19). Kjønn og kjønnsidentitet er et aspekt som kan være sentralt i ungdomstiden. Påkledning kan handle om å uttrykke en kjønnsidentitet (Jacobson, 1994, s. 196-201).

Trekk ved dagens samfunn ser ut til å være individualisering, refleksivitet, globalisering, valg, endrede familieformer og nye former for risiko (Heggen & Øia, 2005, s. 15; Krange & Øia, 2005, s. 19, 34). Dette er faktorer som vil være del av ungdommenes oppvekstvilkår (Krange & Øia, 2005, s. 35). I dag er det autonome frie og selvvelgende individet et ideal (Vetlesen, 2009, s. 18). Det er en idé om at dagens unge er frie og har kontroll over hvilke forhold som inngår i livene deres. Når unge selv har en egenopplevelse av at de er ubundne, aktualiserer det at individualisering er et sentralt begrep (Krange & Øia, 2005, s. 45). Individualitet kan blant annet forstås på to måter. "Individualisering kan tolkes som et produkt av de endringsprosesser som er knyttet til den nye moderniteten" (Krange & Øia, 2005, s. 46). Den andre forståelsen er at de unge selv er med på å utvikle endringer ved at de kan bryte med sosiale forventninger, kulturelle tradisjoner og normer. I et slikt samfunn er ungdom i større grad enn tidligere selvstendige og uavhengig i forhold til sosiale og kulturelle forhold. Dette medfører at valg i stor grad er overlatt til subjektet selv, noe som resulterer i økt frihet, men også økt risiko (Heggen & Øia, 2005, s. 37, 46-47).

Det er ikke nødvendigvis bare positive livsvilkår individualiseringen medfører. Filosof Arne Johan Vetlesen hevder at menneskets valgmuligheter i det individualiserte samfunnet får konsekvenser i form av psykologiske utfordringer (Vetlesen, 2009, s. 17). Valgmuligheter kan oppleves mer belastende enn frigjørende for den enkelte (Vetlesen, 2009, s. 26). Frihet må ses i forhold til det faktiske handlingsrommet. Det individualiserte samfunnet medfører tap ” (...) av en sosial plattform for anerkjennelse og selvrespekt” (Vetlesen, 2009, s. 21). Dette kan medføre en økt usikkerhet knyttet til selvet, og spørsmål som hva individet betyr og hvem det betyr noe for står sentralt (Vetlesen, 2009, s. 21).

Disse aspektene ved samfunnet som nå er trukket frem kan tenkes å gripe inn i hvordan unge jenter oppfatter klær og visuell selvpresentasjon gjennom klær. Faktorer som unges evne til å ta inn over seg hurtige endringer i samfunnet, individualitet, samt kjønnsidentitet kan være av betydning når unge jenter vurderer sin påkledning. Frihet og valgmuligheter kan inngå i klesvalg, samtidig som klesvalg kan preges av kulturelle og sosiale forhold i samfunnet. Med individualisering kan det se ut som at visuelle identitetsuttrykk er viktigere enn tidligere ved at den enkelte har frihet til å velge selv, og at det også kanskje forventes å bruke en slik frihet. Med frihet følger utfordringer og forventninger til å mestre disse. Det kan være en utfordring ved å kle seg etter sosiale koder og normer for å vise hva man er en del av og hva man ikke identifiserer seg med. Utfordringen kan handle om å forstå slike normer og koder for å få innpass på ulike arenaer. Samtidig kan det å følge ulike *kleskoder* kanskje oppleves utfordrende for unge jenter om de forstår seg selv som selvstendige. For å kunne utøve en slik frihet og uttrykke sin individualitet, krever det å se sin egen kultur og dermed forstå sin egen og andres habitus. Som Klausen pekte på kan kultur være dypt forankret (Klausen, 1992, s. 11-12). Dermed kan utfordringer til unge jenter når de velger og tolker klær være at valgene er forankret i deres kultur og habitus, og slik blir dette i en konflikt med en eventuelt egenopplevelse av selvstendighet og uavhengighet.

3.4.2 Identitet

”Ordet *identitet* er avledet av det latinske *idem* som betyr *det samme*” (Krange & Øia, 2005, s. 53). I *norsk ordbok* defineres identitet som ”(...) det å være identiske (...)” eller ”(følelse av) å tilhøre et fellesskap (...)” (Ordnett, 2012a). I psykologisk og sosiologisk teori er det imidlertid mer komplekse forståelser av hva identitet handler om. Identitet har lenge blitt debattert i sosial teori (Krange & Øia, 2005, s. 50), og er trolig et stadig tilbakevendende

emne. Den tradisjonelle forståelsen av identitet som noe stabilt ved subjektet er ifølge den britiske sosiologen Stuart Hall tilbakelagt (Hall, 1992, s. 274). Hall oppsummerer utviklingen til identitetsforståelse ved å peke på tre subjektforståelser (Hall, 1992, s. 275), og i denne oppgaven referer subjektet eller individet til en tenkende og reflekterende person (Ordnnett, 2012b). Jeg anvender Storm-Mathisens norske begreper for disse tre subjektforståelsene som Hall beskriver: *opplysningssubjektet*, *det sosiologiske subjektet* og *det postmoderne subjektet* (Storm-Mathisen, 2008, s. 31).

Innenfor *opplysningssubjektet* forstås subjektets egneopplevelse av identitet som et stabilt forhold (Hall, 1992, s. 275). Identitet som noe stabilt og fast beskrives av Frønes som den primære forståelsen av identitet i tradisjonell sosiologi (Frønes, 2004, s. 28). Innenfor *det sosiologiske subjektet* er den sentrale ideen at selvforståelsen og identiteten blir dannet i en stadig prosess når subjektet forholder seg til eget miljø og kultur. Det er i møte mellom seg selv og kulturen subjektet forstår seg selv (Hall, 1992, s. 275-276).

Dagens samfunn preget av stadige endringer og ambivalens medfører et mangfold av ideer for subjektets identitet. Dette er utgangspunktet for *det postmoderne subjektet*, der identitet forstås som noe bevegelig. Subjektets identitet er i stadig endring og endringen forholder seg til omgivelsen. Kulturen og miljøet vil slik kunne virke inn på hvilke identitet(er) subjektet identifiserer seg med og identitet kan slik være i stadig endring (Hall, 1992, s. 277). Frønes peker også på at et slikt syn preger nyere sosiologi, ved å si at "(...) identitet ofte vil referere til løsere og mindre stabile forhold" (Frønes, 2004, s. 29). I dagens samfunn handler identitet om individualitet og sosial tilhørighet, og blir uttalt som noe subjektet selv skal skape (Frønes, 2004, s. 31). I dag kan man forstå at identitet både uttrykker noe personlig, kulturelt, kollektivt og individuelt (Frønes, 2004, s. 48).

Göthlund anvender begrepet *identitetsarbeid* fremfor *identitetsutvikling*, og begrunner en slik begrepsbruk med at identitetsarbeid understreker det aktive og uferdige i en prosess (Göthlund, 1997, s. 55). På bakgrunn av dette anvendes begrepet *visuelt identitetsarbeid* i denne oppgaven. Visuelt identitetsarbeid forstås som en kontinuerlig og livslang prosess for valg og oppfattelse knyttet til klær og det å kle seg, og anses dermed ikke som noe konstant. I denne oppgaven vil jeg legge til grunn en forståelse av at identitet er noe subjektet forventes å skape, samt at subjektets identitet er i en stadig prosess som forholder seg nært til kultur og sosialitet.

3.4.3 Diskurspsykologisk forståelse av identitet

For å gå nærmere inn på forståelse av identitet i denne oppgaven vil jeg også legge til grunn teori fra diskurspsykologi. Winther Jørgensen og Phillips peker på at med diskurspsykologiens forståelse av identitet forstås identitet som forankret i diskurser. Slik kan diskurser påvirke identiteter. På den andre siden forstås også subjektet som aktivt handlende og kan motsette seg diskursers innhold (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 114). Wetherell og Potter beskriver at identitet dannes gjennom ulike diskursive praksiser. Identitet vil slik være forankret i diskursive praksiser, og forstås som noe ustabil som er i en stadig endring. Samtidig trekker de frem at endring av identitet dannes med bakgrunn i subjektets tidligere identitetsforståelse (Wetherell & Potter, 1992, s. 78). Dette har klare likhetstrekk med identitetsforståelsen innenfor *det postmoderne subjektet*. Med en slik forståelse betyr det allikevel at noe er gitt og ikke dannes gjennom diskursiv praksis. Den fysiske kroppen er en slik faktor som står sentralt når det kommer til påkledning. Ideer om det å kle seg i forhold til kroppen kan derimot forstås som dannet gjennom diskurser.

Denne oppgaven baserer seg på en forståelse av identitet som er i en stadig endring. Med diskurspsykologi som utgangspunkt antar jeg at unge jenter både preges av diskursers innhold med ideer for og holdninger til selvpresentasjon og klær, samt at jentene også kan motsette seg ideer de forholder seg til i samfunnet. Dette betyr at ideer for påkledning og klærs signaler i samfunnet, uttrykt gjennom blant annet skole, medier og hos unge jenter kan få en betydning i unge jenters oppfattelse av klær og det å kle seg. Da kan ulike oppfatninger og meninger om klær gjenspeile diskursers innhold som kan være kulturelle og sosiale normer og forventninger i samfunnet. Identitet handler slik om en stadig utvikling der unge jenter forstår egen selvpresentasjon i lys av diskursers innhold som er del av kulturelle, sosiale og estetiske aspekter i samfunnet. For å studere unge jenters visuelle identitetsarbeid og dette i forhold til fokus på klær i undervisningen på D&T, blir det viktig å se på hvilke aspekter og ideer for selvpresentasjon og oppfattelse av klær som inngår i de tre ulike perspektivene.

3.5 Didaktiske perspektiver

3.5.1 Fagtradisjon for Design og tekstil

Forløpet til D&T på videregående skole i dag var husflidsskolen. Husflidsskolen gikk fra å være et selvstendig kurs som ikke var del av den videregående skole og ikke ga sluttkompetanse slik videregående studieretninger gjorde, til at det i 1976 ble del av studieretningen for husflids- og estetiske fag (Nielsen, 2010, s. 97-98). Siden husflidsskolen er forløperen til D&T vil jeg trekke frem hva som stod sentralt som fagtradisjoner i faget, for å se dette opp mot hva som gjennom intervjuene kommer frem som sentralt innhold på D&T. Husflidsbevegelsens start var tekstilkurs for kvinner. Deretter ble husflidsskoler opprettet, og det faglige fokuset var på grunnleggende håndarbeidsopplæring med vekt på søm og vev (Nielsen, 2010, s. 98). Innenfor husflidsfagene har nytte og funksjon hatt en sentral rolle som faglig fokus (Nielsen, 2010, s. 97). Da husflidsskolen ble inkludert under studieretning for husflids- og estetiske fag medførte det noen faglige endringer av innholdet. Grunnkurset ble mer sentrert mot tegning, form og farge, noe som stod i kontrast til fagets tradisjon der materialer, teknikker og nyttefunksjon stod sterkt (Nielsen, 2010, s. 101). Fagtradisjoner som nytte, material- og teknikk fokus, samt grunnleggende håndarbeidsopplæring har likheter med hva som står sentralt for et tekstilhåndverk.

3.5.2 Kunnskapsløftet

Med innføringen av Kunnskapsløftet 2006 var det et mål om økt kompetansenivå i norsk skole. Kunnskapsløftet bygger på et kunnskapssyn med fokus på nytte og avkastning for den enkelte og for hele samfunnet. Ifølge Elisabeth Juell og Trygve-Johan Norskog har dette kunnskapssynet fått mye kritikk. Skolens oppgave er å forberede til yrkeslivet, men det er også å forberede den oppvoksende generasjonen til nye utfordringer som samfunnet står ovenfor i fremtiden (Juell & Norskog, 2006, s. 13-14). ”Skolen skal kort og godt være allmenndannende, ved å forberede oss på fremtiden” (Juell & Norskog, 2006, s. 14). Juell og Norskog peker videre på at det i Kunnskapsløftets generelle del vektlegges kulturarv og kunnskapstradisjon (Juell & Norskog, 2006, s. 26). Står et slikt kunnskapssyn sentralt fremmer det ikke nødvendigvis et fokus på elevers kritisk refleksjon over hva som inngår når de kler seg.

Under estetikkapitlet og under formål med oppgaven fremmet jeg et syn på at klær kan og bør være tema i skolens estetiske fag, og særlig på D&T. Klær er et tema på D&T gjennom at elevene lager klær. Spørsmålet er om undervisningens innhold omfatter klær som et visuelt, sosial og kulturelt uttrykk og eventuelt hvordan dette kan inkluderes. Her vil jeg trekke frem hva som ser ut til å være intensjonen med innholdet i faget ut fra Kunnskapsløftets læreplan for programområde Design og tekstil, og knytte dette til oppgavens tematikk med min tolkning.

Under formål i læreplanen for D&T står det at fagene "(...) skal bidra til utvikling og videreføring av tekstilhåndverkstradisjoner" (Utdanningsdirektoratet, 2006b, s. 1). D&T skal forberede elevene for yrkeslivet, lærlinger til tekstilhåndverk som har en bredde fra bekledningssøm, kostymemaker, salmaker til håndverksbedrifter innen industri. Det legges vekt på praktisk arbeid og teknisk utførelse med vekt på "(...) kompetanse og erfaring i arbeid med materialer, teknikker, verktøy og maskiner fra fagområdet (...)" (Utdanningsdirektoratet, 2006b, s. 1). Kreativ formgivning står også oppført som et emne. Videre står det at: "Opplæringen skal bidra til utvikling av faglig kompetanse og håndverksferdigheter innen tekstilfag. Programfagene skal bidra til å utvikle forståelse for forholdet mellom form og funksjonalitet, og mellom marked, trender og produksjon av tekstilprodukter" (Utdanningsdirektoratet, 2006b, s. 1). Ut av dette leser jeg at det både er faglig kompetanse og håndverksferdigheter som står sentralt på D&T. Forståelse av faglig kompetanse tolkes her ut fra vektleggingen av å utvikle forståelse for forholdet mellom form, funksjonalitet og mellom marked, trender og produksjon. I tillegg legger jeg til grunn kompetansemålene for fagområdene *Produksjon og materialer* og *Design og produktutvikling*.

For faget *Produksjon og materiale* handler det i hovedsak om teknikk, bruksområder, hensiktsmessig bruk av materialer, og yrkeskompetanse for bruk og vedlikehold av utstyr, helse, miljø og sikkerhet, og det legges vekt på å dokumentere og vurdere eget arbeid. Målet om å: "kommunisere med kunder, brukere og andre om design, materialer og produkter" (Utdanningsdirektoratet, 2006b, s. 3) kan slik jeg forstår det inkludere elevers selvstendige refleksjon over klærs uttrykk. Det kan også tenkes å omfatte refleksjon over hva som er personlige preferanser og hva som er kundenes preferanser for klær.

I korte trekk handler kompetansemålene for *Design og produktutvikling* om utvikling av ideer, begrunnelse av ideer for tekstilprodukter, om prosess og eksperimentering med fokus på å

planlegge og å dokumentere utprøvinger. Noen av målene inkluderer også fokus på tradisjoner og særpreg for design- og tekstilfag. Emnet eksperimentering er et innhold som kan inkludere en vektlegging av elevenes skaperprosess med for eksempel utprøving. Det kan tenkes å handle om å prøve ut ulike visuelle uttrykk, som igjen kan være grunnlag for å samtale om og reflektere over hva og hvorfor elevene foretrekker et estetisk uttrykk eller en teknikk fremfor noe annet. Målet om å: ” (...) begrunne ideer til produkter (...)” (Utdanningsdirektoratet, 2006b, s. 4) kan dreie seg om elevenes begrunnelse for klær de lager. En slik begrunnelse kan inkludere et fokus på elevenes bevissthet om og kritiske refleksjon over hvordan ulike klær kan bli oppfattet. Et annet mål er at elevene skal kunne: ”analysere og visualisere form, farge, materialer og teknikker på tekstilprodukter” (Utdanningsdirektoratet, 2006b, s. 4). Å analysere kan inkludere og oppfordre til elevens kritiske tenking og bevissthet over faglige aspekter ved form, farge og teknikker. Målet om at elevene skal kunne: ”dokumentere og evaluere eget arbeid” (Utdanningsdirektoratet, 2006b, s. 4) kan tenkes å kunne knyttes til når elevene syr klær til seg selv og andre. Da kan det inkludere det å reflektere over klærs visuelle, sosiale og kulturelle uttrykk. Ovenfor har jeg med min forståelse trukket ut og sagt noe om hvordan ulike kompetansemål for D&T kan knyttes til denne oppgavens tema, uten at det nødvendigvis er en slik tolkning tilstede ute i skolene.

Mitt helhetlige inntrykk av innholdet i fagplanen, som inkluderer formål med faget og kompetansemålene for D&T, er at det i hovedsak handler om tekstilhåndverk, teknisk utførelse, praktisk arbeid, materialer, produksjon, tradisjon og marked, samt å ruste elevene til lærlingfagene. Da kan det kanskje ikke forventes at faget skal ha et fokus på klær som kulturelt og sosialt uttrykk. Men videregående skole forholder seg også til Kunnskapsløftets generelle del. I den generelle delen står blant annet allmenndannelse og miljøbevissthet sentralt. Skolen som allmenndannende inkluderer å legge til rette for elevenes ”(...) helhetlige personlige utvikling (...)” (Utdanningsdirektoratet, 2006a, s. 14). God allmenndannelse beskrives blant annet som kompetanse til å møte både praktiske, sosiale og personlige forhold i livet. Det legges vekt på at felles referanserammer for skolens fag danner grunnlag for forståelse og fortolkning av livet. ”De som ikke har del i den bakgrunnsinformasjonen som tas for gitt i den offentlige debatten, vil ofte være ute av stand til å fatte poenget og gripe sammenhengen” (Utdanningsdirektoratet, 2006a, s. 14). Med bakgrunn i at jeg ovenfor viste til teori som kan indikere at visuell selvpresentasjon er kulturelt og sosialt forankret, må selvpresentasjon tenkes å kunne være viktig for deltakelse på ulike arenaer. Slik kan det argumenteres for at klær på D&T bør handle om mer enn søm og et håndverk. Da blir det

også viktig at skolen legger til rette for kompetanse som fordrer elevenes kritiske tenkning og bevissthet over hvilke aspekter de faktisk forholder seg til når de kler seg.

Allmenndannelse kan også handle om miljøbevisste forbrukere. Produksjon og forbruk av klær handler om miljø. Det omhandler forbruk, kjøp- og kast- mentalitet, tekstilproduksjon og miljøutslipp. I vårt samfunn tilbys forbrukerne stadig rimeligere klær, noe som resulterer i at folk stadig kjøper seg nye klær (Økland, 2010). Det medfører igjen at store mengder klær kastes. På nettsiden *miljøstatus* henvises det til tall fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) og de skriver at ” (...) nordmenn kastet om lag 130 000 tonn tekstiler i 2009” (Klima- og forurensningsdirektoratet, 2011). Det er imidlertid ikke bare avfallet ved klær som er et problem for miljøet. Når klær produseres brukes det kjemikalier, og mange av disse er skadelige for miljøet. Det er også kjemikalier som kan være direkte skadelig for forbrukerne, ved at klær som sitter tett på huden gjør at huden kommer i direkte kontakt med kjemikaliene.

Når miljø er et sentralt emne knyttet til klær, kan elevenes klesvaner være et viktig emne for Kunnskapsløftets fokus på miljøbevissthet, samt for samfunnets miljøproblematikk. Under det miljøbevisste mennesket i Kunnskapsløftet er det et sentralt punkt at elevene skal lære om forbruk og miljø, slik at den oppvoksende generasjon blir miljøbevisste og tar vare på miljøet (Utdanningsdirektoratet, 2006a, s. 20). Ifølge teksten *Tekstiler* kan forbrukernes bidrag til miljøproblematikken knyttet til klær være: ”Færre og mer gjennomtenkte innkjøp(...)” (Klima- og forurensningsdirektoratet, 2011). Det er nettopp dette jeg mener skolen, og særlig de estetiske fagene kan bidra til. Med tanke på at unge i dag forholder seg til en økt estetisering i samfunnet (Friberg, 2006, s. 184; Kragelund, 2009, s. 34), kan klær som visuelt, kulturelt og sosialt uttrykk altså være et aktuelt tema i undervisningen. Det handler om en bevissthet over hva man liker og verdsetter av klær, og en bevissthet over hvilke forhold som faktisk inngår når man oppfatter og velger klær.

3.5.3 En utvidet estetikk som innhold i skolen?

Unge har kompetanse om klær og klesstiler, og klesstil er en viktig del av de unges identitetsuttrykk (Lynne, 2000, s. 99). Hvordan man fremstår for andre kan være et viktig emne for allmenndannelse. Dette aktualiserer hvorfor emnet klær kan stå sentralt for skolens allmenndannende innhold. Med økt innhold av estetikk i hverdagen som inkluderer klær, mener jeg at skolens rolle i å ruste barn og unge til å navigere i den estetiske ”jungelen” er

viktig². Dette synet finner jeg støtte i hos flere teoretikere som jeg her vil gå videre inn på.

Sundin legger frem et syn på at det med økt vekt på estetikk i ulike situasjoner er viktig å sette fokus på estetiske forhold og kunnskap om dette. Han uttaler imidlertid at skolen ikke har fulgt med på dette og ikke inkludert et fokus på estetiske forhold i hverdagen (Sundin, 2003, s. 11, 131)³. Han peker på at alle gjør estetiske erfaringer i hverdagen gjennom estetiske uttrykksformer. I skolens estetiske fag står ikke den estetiske opplevelsen sentralt, men teknikk, stil og metode (Sundin, 2003, s. 131). Med en oppfattelse av at teknikk, materialer, produksjon, tradisjon og marked står sentralt i læreplanen til D&T, ser dette ut til å ha likheter med Sundins uttalelser om skolens estetiske fokus. Er det slik at de estetiske fagene ikke har fulgt opp og inkludert hva som er nye utfordringer knyttet til estetikk i hverdagen, aktualiserer det denne oppgavens tematikk for fagfeltet i vår tid.

Med en forståelse av at kunnskap stadig er i endring, blir vekt på kompetanse som gir elevene grunnlag for å møte utvikling og endring i samfunnet viktig. Da kan kompetanse som bygger på kritisk og selvstendig tenkning være sentralt i å forberede elevene på å møte ulike estetiske forhold i livet. På bakgrunn av at kultur og estetikk har endret seg i den senere tid, gir Persson uttrykk for en mening om at skolen bør utvikle nye tanker omkring kultur og estetikk (Persson, 2004, s. 129). En lignende uttalelse om estetikk i vår tid viste jeg til under estetikkapitlet. Friberg gir uttrykk for at estetisk utfoldelse bør ses som en integrert del av våre handlinger i dag, og ikke som noe negativt (Friberg, 2006, s. 184-185). Dermed blir kompetanse og innsikt over ulike aspekter som er en del av estetisk praksis i hverdagen viktig. Det handler om å gi elever et godt utgangspunkt for å håndtere dagens aspekter og kanskje utfordringer som en økt estetikk i hverdagen kan medføre.

Med en forståelse av at estetikk i dag nærmest er en vare og at folk kan kjøpe seg en form for identitet (Sundin, 2003, s. 132; Thavenius, 2004, s. 102), ser det ut til å blant annet handle om det Böhme og Friberg beskrev som iscenesettelse. Når det er snakk om iscenesettelse kan elevers kunnskaper om estetikk knyttet til klær som sosialt, visuelt og kulturelt uttrykk være viktig for hvordan de håndterer det å kle seg i hverdagslivet. Dette gir skolen og de estetiske fagene en viktig rolle. Det å kle seg forstås som en viktig del av allmenndannelsen til den

² Den estetiske "jungelen" kan omfatte mye mer enn unge jenter og klær som denne oppgaven er avgrenset til.

³ Sundin skriver ut fra et svensk skoleperspektiv. Jeg anser allikevel hans utsagn om estetikk i dagens skole som aktuell bakgrunnsinformasjon for hvordan undervisning forholder seg til estetikk i dagens hverdag.

oppvoksende generasjonen i et forbrukersamfunn. Skolen kan utgjøre en motvekt til kommersialitet innenfor klær og mote, og slik en motvekt til forbrukersamfunnet. I tillegg til dette anser jeg det som viktig at skolen ”spiller på samme lag” som jentenes liv utenfor skolen, slik at det ikke blir et gap mellom skolen og det jentene bryr seg om. Dette kan også knyttes til elevenes motivasjon i skolen. ”Motivasjon defineres gjerne som det som forårsaker aktivitet hos individet, det som holder denne aktiviteten ved like, og det som gir den mål og mening” (Imsen, 2005, s. 375).

Unge jenters påkledning vil jeg også se i sammenheng med teori om estetiske erfaring av pedagog Lars Løvlie. Løvlie beskriver momenter som inngår i estetisk erfaring, og skiller mellom den mimetiske, den ekspressive og den transformative teori. I mimetisk teori ble håndverk oppfattet som kunst. I ekspressiv teori stod barnets naturlige skaperkraft sentralt. Estetiske erfaringer ble i hovedsak forstått som noe privat, og inkluderte i liten grad kulturelle og sosiale forhold (Løvlie, 1990, s. 2). Løvlies påstand er at den estetiske erfaring ikke kan forklares med mimetiske eller ekspressiv teori. Han legger derfor frem den transformative teori, som går ut på at ”(...) den estetiske erfaring skapes i selve erfaringsprosessen” (Løvlie, 1990, s. 2). Løvlie beskriver estetisk erfaring slik:

Erfaringer gjøres i forholdet mellom meg og stoffet, og mellom meg og den andre. Vi får da et treleddet forhold mellom skaper (subjekt), produkt (verket) og resepsjon (mottaker). Forholdet danner den *interpretative helhet*. Innenfor denne helhet beskrives den estetiske erfaring (Løvlie, 1990, s. 2).

Løvlies beskrivelse av et treleddet forhold som inngår ved estetisk erfaring forstås i forhold til unge jenter og påkledning som følgende: Skaper er jentene, produktet er påkledningen og resepsjon er sosiale andre som leser, tolker og forstår påkledningen. Estetisk erfaring vil dermed foregå både når jentene kler seg og når omgivelsene møter påkledningen. Med bakgrunn i diskursteori mener jeg å kunne si at diskurser inngår i estetisk erfaring, ved at diskurser preger holdninger til og ideer for klær og påkledning. Slik kan jentenes klesvalg og andres oppfatning av dette være forankret i diskursive praksiser. Ut fra forståelsen av Løvlies teori som jeg nå har vist til, inkluderes klær som et visuelt, kulturelt og sosialt uttrykk i estetisk praksis og erfaring. Jeg mener derfor at påkledning kan inngå som en form for estetisk praksis og uttrykksmiddel i skolens estetiske fag.

3.6 Medieteori

3.6.1 Massemediens rolle for ungdom

Mediegenerasjonen er et begrep som anvendes om dagens unge (Hagen & Wold, 2009, s. 13), og det er flere teoretikere som sier at mediene har en sentral innflytelse på mennesker i dagens samfunn (Glomnes, 1991, s. 21; Gripsrud, 2002; Göthlund, 1997, s. 78; Hagen & Wold, 2009, s. 172). Mediene uttrykker ulike ideer og meninger om livet, og hva som ilegges verdi uttrykkes gjerne med gjentakelser (Glomnes, 1991, s. 21). Mediene fremstiller verden og måter å forstå verden på for leserne. Slik er mediene med på å definere mennesket og samfunnet (Gripsrud, 2002, s. 15, 33).

Det ser ut til å være en bred enighet om at mediene i dag står sentralt i samfunnet. Det finnes imidlertid ulike meninger om mediens påvirkningskraft. Hvordan man forstår dette handler om forståelse av kommunikasjon. Gripsrud peker på tre hovedtendenser som har preget medieforskningen. Den første perioden kalles de *Allmektige medier* og varte frem til 1940. Under denne perioden ble publikum sett på som forsvarsløse og passive, og mediene kunne overføre verdier og holdninger direkte til publikum (Gripsrud, 2002, s. 51; Hagen, 1998, s. 17). De *Avmektige medier* var hovedideen i perioden fra 1940 til omkring 1970. Ideen i denne perioden var at mediene i liten grad hadde innvirkning på leserne om ikke mediene representerte allerede rådende ideer hos publikumet. Hovedoppfatningen i dag ser ut til å være en blanding av de to foreliggende oppfatningene (Gripsrud, 2002, s. 51). Dette betyr at publikum anses som aktive i sin oppfattelse og forståelse av medieinnholdet og at publikum har mulighet til å reforhandle med innholdet, samtidig som mediene også kan ha en makt og påvirkning på publikumet (Glomnes, 1991, s. 22; Gripsrud, 2002, s. 64-65; Hagen, 1998, s. 17).

Diskursteori deler en slik oppfattelse av publikumets rolle i forhold til mediens påvirkningskraft. Men det legges også frem et syn på at mottakers evne til å gjøre motstand mot mediebudskapet kan overvurderes (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 26).

Fairclough trekker frem at mediene kan anses som en kilde til ulike diskurser og at mediene slik kan påvirke mottakernes oppfatninger og tolkninger av diskurser (Fairclough, 1995, s. 50). Til tross for et mangfold av medietilbud er det mediene som avgjør hva de utgir og tilbyr publikum. Dermed er det ikke gitt at alle perspektiver i samfunnet støttes eller representeres i mediene (Gripsrud, 2002, s. 21, 59). Dette indikerer i likhet med Faircloughs teori at medier

har en makt til å definere forhold for publikum. Dette antyder at medietekster kan ha en påvirkning på publikums forståelse av diskurser, gjennom måten mediene fremstiller diskursene på. Denne oppgaven bygger på forståelse av at publikum både er aktive og kan ha evne til å motsette seg mediens budskap, samtidig som mediene til tider kan ha innflytelse og påvirke.

3.6.2 Jentemagasiner

Medieforskning har vært opptatt av mediens påvirkningskraft. Men det er også slik at medietekster kan være kilder til å forstå hverdagen (Gripsrud, 2002, s. 40-41). Magasiner og ukeblader består av både underholdning og mer kunnskapsorientert stoff. Magasinenes stoff og uttrykte ideer vil sannsynligvis være i overensstemmelse med målgruppens interesser og holdninger, siden et innhold som bryter med lesergruppens interesser og holdninger kan føre med seg færre lesere (Ballaster, 1991, s. 4). Magasiner kan også forstås som et medium som kan bidra til å skissere ideer for hva som anses som verdifullt eller ikke ved ulike forhold i livet (Hauge, 2008, s. 14).

Ifølge norsk mediebarometer har det de ti siste årene vært liten endring i ukebladlesning. Målinger som viser gjennomsnittlig lesning av ukeblader daglig fra 1991-2010 blir videre lagt til grunn. I løpet av en dag leser en av åtte ukeblad, og andelen kvinnelige lesere er høyere enn menn (Vaage, 2011, s. 18). Bruken av spesialiserte blader, som rene kvinnemagasin er høyest i alderen 16-24⁴ (Vaage, 2011, s. 20). Det Nye er det mest leste magasinet i kategorien kvinnemagasin per dags dato⁵, og også det med høyest opplagstall (Synovate, 2010). Målgruppen til Det Nye beskrives som: ”Kvinner 18–35 år, men den store spredningen i lesernes alder gjør Det Nye til et magasin for alle” (Mortensen, 2011). Målgruppen blir av Det Nye presentert som noe eldre enn informantene for denne oppgaven. Personlig erfaring som ung kvinne tilsier at Det Nye har mange yngre lesere, noe som ble bekreftet gjennom intervjuene. Mange av informantene ga uttrykk for at de leste eller anså Det Nye som et aktuelt magasin. På bakgrunn av lesertall, målgruppe og forståelse av magasinenes rolle til lesergruppens holdninger og interesser, ble magasinet Det Nye valgt ut som en kilde til unge jenter og deres forhold til klær.

⁴ I aldersgruppen 16-24 år leser i snitt 27% kvinnemagasin daglig, mens det er 18% for aldersgruppen 25-64 og 8% for aldersgruppen 45-66 år (Vaage, 2011, s. 20).

⁵ Det Nyes lesertall for høst 2010 var 296 og vår 2010 var 295 vår 2010 (Synovate, 2010). Til sammenligning har lignende blad med samme målgruppe som Elle lesertall for høst 2010 på 190 og Womans lesertall for høst 2010 var 105 (Synovate, 2010).

4.0 Metode

I kvalitativ tilnærming til forskning er det sentralt å se på kompleksitet og sammenhenger ved fenomener (Alvesson & Sköldberg, 2008, s. 17). På bakgrunn av problemstillingen ble derfor kvalitativ tilnærming valgt for å studere forholdet mellom unge jenters forhold til klær og påkledning og D&T- undervisningens fokus på dette. Med bakgrunn i kvalitativ tilnærming vil jeg her legge frem metodisk rammeverk for oppgavens undersøkelse og analyse. Jeg vil starte med å redegjøre for og begrunne utvalgene og si noe om etikk knyttet til undersøkelsen. Deretter legges teori om kvalitativt intervju frem, samt en redegjørelse for hvordan intervjuene gjennomføres. Diskursteori utgjør et verktøy for analysen og vil bli presentert. Deretter følger redegjørelse for gjennomføring av tekstanalyse av Det Nye. Til slutt vil jeg si noe om validitet og gyldighet i forhold til undersøkelsen.

4.1 Utvalget for undersøkelsen

Utvalget for undersøkelsen består av unge jenter fra D&T, lærerne til disse jentene og tekster fra Det Nye. Utvalget er foretatt med et ikke-sannsynlighetsutvalg med skjønnsmessig vurdering som handler om hvor typisk utvalget er, og hvilken variasjon det bør være i utvalget (Halvorsen, 2008 s. 160; Stene, 2003 s. 167).

Avgrensningen til studieretningen D&T, kjønn og alder ble foretatt slik at jeg kunne gå i dybden på materialet. D&T ble valgt ut på bakgrunn av at det er en studieretning som gjennom fagplanen tilsier å ha et særskilt fokus på tekstiler, klær og design. Elevene som velger dette studiet kan antas å ha en større interesse for estetikk, klær og design, enn hva som er gjennomsnittlig for jenter i denne alderen⁶. I tillegg falt valget på denne gruppen fordi ungdom er i en aldersgruppe som er preget av forandringer, og emnet klær og identitet er et tema som stadig knyttes til unge jenter. I tillegg ble utvalget foretatt med en intensjon om at elevenes egne oppfatninger av sin hverdag og undervisning kan være viktig for at skolens innhold skal være i tråd med elevenes hverdag. Samlet utgjorde disse forholdene jeg nå har trukket frem kriteriene for skjønnsmessig utvalg.

⁶ Jeg tar med i beregningen at noen trolig går på D&T av andre grunner enn fagets innhold, for eksempel at det var et andrevalg når de søkte seg til videregående skole.

Jeg sendte ut forespørsel til flere D&T klasser med mål om å intervju to klasser. To klasser på Østlandet takket ja til å være med på studiet. Intensjonen med å samle inn data fra to ulike skoler og klasser var imidlertid ikke å sammenligne disse, men å innhente et materiale med en større tyngde enn det en klasse alene kunne gi. Samlet består utvalget av 2 faglærere og 10 elever med ca. lik fordeling fra de to skolene. Utvalget av elever og lærere fra de to aktuelle klassene ble foretatt ved selvseleksjon. Selvseleksjon betyr at informantene selv avgjør om de vil være med eller ikke. Selvseleksjon kan ha den ulempen at de som ønsker å være med på et slikt studie har fellestrekk og at materialet dermed ikke preges av mangfoldet hos elevene i de ulike klassene (Stene, 2003, s. 167). Men på grunn av etikk i en forskningsprosess anser jeg allikevel at et slikt utvalg var riktig.

Den andre kilden til undersøkelsen er Det Nye. Det Nye ble valgt på bakgrunn av lesertall, målgruppe og tematikk i reportasjene. Etter gjennomlesning av Det Nye nr 9 til og med nr 17 fra 2011 plukket jeg først ut annethvert nummer. Deretter foretok jeg et skjønnsmessig utvalg av tekster fra disse magasinene. Kriteriene for tekstutvalget var at de på ulikt vis omhandlet klær, påkledning og jenter. I tillegg valgte jeg varierte former av reportasjer som motereportasje, intervju av ulike mennesker om klær og mote, samt en reportasje som plukker ut, avbilder og skriver om klesstilen til ulike jenter som ikke er kjente eller profilerte. Jeg valgte bevisst ikke reklame, siden jeg ikke hadde til hensikt å undersøke reklame.

Tekst- og informantutvalgene som er presentert her vil ikke være representativt for alle jenter i alderen, D&T- klasser eller magasinet Det Nye. Samlet mener jeg allikevel at utvalget kan fortelle noe om unge jenter og klær, og hvordan dette står i forhold til D&T- undervisningens innhold.

4.1.1 Forskningsetikk

Intervjuene inneholder personopplysninger og ble derfor meldt inn til Personvernombudet for forskning ved Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) (se vedlegg 1 for godkjenningen fra NSD). Det er påkrevd at informantene gis informasjon i forkant (vedlegg 2 og 3) og samtykker til å være med på studiet (NSD, 2011).

Emnet jeg har tatt for meg er lite omtalt i Kunnskapsløftet. Beskrivelse og drøftning av emnet i forhold til D&T vil derfor forholde seg til en intensjon om å skape mer oppmerksomhet og

refleksjon rundt dette for fagets innhold. Siden emnet er lite omtalt i Kunnskapsløftet, vil det ikke være overraskende om det er aspekter knyttet til klær i de unges hverdag som er lite tilstedeværende i undervisningen. Som jeg innledningsvis viste til er det for et fagfelts utvikling viktig at innholdet studeres i forhold til samfunnet, slik at faget utvikler seg i tråd med elevens hverdagsliv (Ongstad, 2004, s. 37). Målet med masteroppgaven er derfor ikke å være kritisk til de aktuelle skolene jeg fikk anledning til å intervju, men å rette blikket mot innholdet i faget i forhold til elevenes hverdag. Beskrivelser av emnet vil være for å skape refleksjon rundt emnet, og for å si noe om hvorfor klær som visuelt, sosialt og kulturelt uttrykk bør inngå som innhold på D&T og kanskje også i andre estetiske fag.

4.2 Kvalitativt intervju

For å samle inn data fra de unge jentene og fra lærerne på D&T ble semistrukturert intervju valgt som metode. Innenfor diskursteori kan semistrukturert og ustrukturert intervju anvendes (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 236; Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 128).

Semistrukturert intervju er en intervjuform som preges av en viss struktur samtidig som det er rom for at intervjuets innhold kan preges av hva informantene uttrykker (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 47). Intervju betraktes i kvalitativ og diskurspsykologisk teori som et sosialt samspill mellom intervjuer og deltaker, der begge parter kan være med på å forme intervjuets innhold. Det betyr at informantene kan prege intervjuet med sine diskursive praksiser, og slik kan forskeren analysere informantenes bruk av ulike diskurser under intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 236; Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 128-130). Intervjuerens rolle er å stille spørsmål som gir spontane beskrivelser fra intervjupersonene, og et relevant og pålitelig datamateriale (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 145-146). Med vekt på åpne spørsmål, som gir spontane beskrivelser, kan besvarelsene analyseres som informantenes bruk av diskursive praksiser.

4.2.1 Gjennomføring av intervjuene

Et semistrukturert intervju struktureres delvis på forhånd gjennom utforming av en intervjuguide. Intervjuguiden inneholder temaer og/eller forslag til spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 47, 143). Intervjuguidene (vedlegg 4 og 5) består av emner med utdypende spørsmål som jeg ønsket å studere ut fra problemstillingen. I intervju med ungdom om et emne som kan tenkes å oppleves abstrakt og diffust, anså jeg det som viktig i tillegg til åpne og deskriptive spørsmål også å ha utformet konkretiserende spørsmål. Intervjuguiden

fremstår derfor muligens som mer strukturert enn hva jeg har beskrevet at et semistrukturert intervju er. Intensjonen med intervjuguiden er imidlertid ikke å følge den slavisk.

I forkant av intervjuene utarbeidet jeg to intervjuguider, en for unge jenter/elever (vedlegg 4) og en for lærere (vedlegg 5). Intervjuguiden til jentene var inndelt i følgende fire hovedområder: *Det Nye*, *Estetiske aspekter i hverdagen*, *Selvpresentasjon* og *D&T-undervisningen*. *Det Nye* handler om jentenes bruk av magasiner og deres oppfattelse og meninger om teksten: *Gatemoten* i *Det Nye* nr 13 2011. *Selvpresentasjon* inneholder spørsmål som handler om jentenes oppfattelse av klær og fremstilling av seg selv gjennom påkledning. *Estetiske aspekter i hverdagen* dreier seg om jentenes begrepsforståelse for hva estetikk betyr og innebærer, og deres fokus på utseendemessige aspekter de omgir seg med i hverdagen. Dette inkluderer også deres meninger om hva som erkjennes som fint og verdifullt. *D&T-undervisningen* har spørsmål som går på jentenes opplevelse av D&T-undervisningens innhold, med spørsmål rettet mot elevenes oppfatning av undervisningens fokus på klær og estetikk i deres hverdag.

Intervjuguiden til lærerintervjuene var inndelt i emnene: *Lærerens uttalte fokus på estetikk i undervisningen* og *Undervisningen i forhold til estetikk i unge jenters hverdag*. *Lærerens uttalte fokus på estetikk i undervisningen* handler om lærernes bruk av eksempler, utforming av elevoppgaver og vurderingskriterier, samt begrepsforståelse av estetikk, fokus på elevers smak og miljøfokus. *Undervisningen i forhold til estetikk i unge jenters hverdagsliv* har spørsmål som spør etter hvordan undervisningen forholder seg til den økende estetiseringen i hverdagslivet til ungdom, elevers personlige preferanser for visuelle uttrykk og hvordan undervisningen kan virke inn på elevers utvikling av selvstendig refleksjon over estetiske aspekter.

Intervjuguiden til jentene ble prøvd ut gjennom prøveintervjuer. Dette valget ble foretatt på bakgrunn av at intervjuerens praktiske ferdigheter og kompetanse i å foreta vurdering underveis i intervju læres i praksis (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 36). Utvalget til prøveintervjuet var av samme kjønn, nær i alder til utvalget, hadde en interesse for praktisk-estetiske fag og var ukjente for meg. I etterkant gjorde jeg noen endringer av intervjuguiden. Prøveintervjuene anser jeg som en viktig erfaring slik at datamaterialet jeg samlet inn ble solid og pålitelig.

Hvordan intervjueren blir oppfattet av informantene kan påvirke intervjuet. Dette kan blant annet avhenge av intervjuerens alder, kjønn, oppførsel og påkledning (Halvorsen, 2008, s. 138). Siden jeg skulle stille spørsmål rundt informantenes oppfatninger av klær og det å kle seg, var jeg spesielt opptatt av egen påkledning i forkant av intervjuene. Jeg forsøkte å kle meg velkledd og enkelt, og jeg valgte bevisst å ikke bruke merkeklær som er kostbare eller å ha synlige merker på klærne. Alderen min (åtte år eldre enn jentene jeg intervjuet) kan være både en fordel og ulempe. Fordelen kan være at de opplevde det som enklere å fortelle til en av samme kjønn og ikke er så langt fra dem selv i alder. Ulempen kan være at de ikke våget å være ærlige, fordi de på grunn av liten aldersforskjell, kunne komme til å sammenligne meg med sine jevnaldrende. Derfor forsøkte jeg gjennom klær, holdning og det å vise profesjonalitet i måten jeg tok imot dem og presenterte meg selv som intervjuer på, å fremstå som imøtekommende og interessert i deres meninger og oppfatninger. Underveis i intervjuene var jeg opptatt av å bekrefte deres uttalelser gjennom å gi små nikk eller utsagn som *mm* og *ja*, uten at jeg ga uttrykk for mine personlige eller faglige meninger. Dette gjorde jeg for å forsøke å skape en trygg situasjon for informantene. Oppfølgingsspørsmål ble anvendt ved uttalelser som virket motstridende i forhold til tidligere utsagn. Dette var for å forsikre meg om at jeg hadde forstått informantene korrekt.

Winther Jørgensen og Phillips sier at det i diskurspsykologisk teori anbefales et transkripsjonssystem som inkluderer elementer slik at intervjuet kan analyseres som en sosial samhandling. Transkripsjonssystemet til Jefferson kan være et slikt system (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 131-132). Jeg benyttet meg av Wetherells og Potters beskrivelse av en forenklet versjon av Jeffersons system. Intervjuet ble tatt opp på lydbånd og i transkripsjonen ble spørsmål og svar, talefeil, pauser inkludert, mens detaljer som hastighet på talen og pust ikke ble vektlagt (Wetherell & Potter, 1992, s. 100).

4.3 Diskursteori som analyseverktøy

Diskurspsykologi utgjør rammeverk for analyse av meningsinnholdet på et uttalt nivå. Dermed anvendes diskursanalyse som en teoretisk ramme og metode for å studere kompleksiteten ved og forholdet mellom klær hos unge jenter og på D&T.

Menneskers konkrete hverdag står sentralt i diskurspsykologisk teori, samtidig som teorien også inkluderer større samfunnsmessige strukturer (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s.

30). Det å kle seg er en del av hverdagslivet og inkluderer subjektets valg av klær og påkledning i møte med sosial og kulturell kontekst. Slik kan både hverdagen, men også større samfunnsmessige forhold som kultur inkluderes. Med utgangspunkt i diskurspsykologisk teori er jeg opptatt av å se på bruk av diskurser hos jentene og lærerne, og hvilke konsekvenser ulike ideer om klær og selvpresentasjon kan ha for unge jenter og undervisningens innhold (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 16). Variasjon i uttalelser hos ulike aktører anes med bakgrunn i diskurspsykologisk teori som tegn på bruk av ulike diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 129).

Kommunikasjon, menneskers relasjoner og hva som er ideer for subjekt og sosialitet er sentrale emner innenfor diskurspsykologi (Wetherell & Potter, 1992, s. 90). Klær forstås som både et visuelt, kulturelt og sosialt uttrykksmiddel. Påkledning handler om kommunikasjon og om ideer for hvordan man fremtrer for seg selv og andre, og forholder seg slik til sosialitet. Med bakgrunn i diskurspsykologien forstår jeg i likhet med Wetherells og Potters beskrivelse, at menneskers opplevelse av verden dannes gjennom diskurser. Det betyr imidlertid ikke at de tar avstand fra en fysisk virkelighet. Men det sentrale er forståelsen av at ideer og holdninger dannes og gis mening gjennom diskurser (Wetherell & Potter, 1992, s. 65). Et sentralt analysefokus med et diskurspsykologisk utgangspunkt er å studere diskursiv praksis og slik kunne si noe om hva det innebærer (Wetherell & Potter, 1992, s. 92). Gjennom diskursanalyse blir da målet å finne ut av hvilke aspekter som inngår når de unge jentene forholder seg til klær og påkledning, og hva som er aspekter som knyttes til klær i undervisningen. Slik kan jeg gjennom diskursanalyse si noe om forholdet mellom unge jenters oppfattelse av klær og D&T- undervisningens fokus på klær.

4.3.1 Identifisering av diskurser og diskursorden

Med en forståelse av at diskurs er ”(...) én bestemt *måde* at udlægge verden (eller dele af verden) på” (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 148) er det ikke klart hvordan en diskurs identifiseres. En måte å avgrense diskurser på er å forstå innholdet til hver enkelt diskurs som entydig. Når innholdet ikke er entydig, er det et uttrykk for at det er flere diskurser. Slik kan ulike diskurser identifiseres og skilles fra hverandre. Det er allikevel ulike måter for å identifisere og kategorisere diskurser på. Går man for eksempel tett innpå et emne kan flere små diskurser avdekkes (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 148-149). I denne oppgaven antas det at både mindre og større diskurser vil avdekkes.

Winther Jørgensen og Phillips foreslår å sette inn en diskursorden som ramme for diskursanalyse. En diskursorden er et avgrenset antall diskurser som forholder seg til hverandre og kan konkurrere med hverandre. Diskursordenen identifiseres på samme måte som diskursene (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 146-150). Diskursordenen i dette studiet er: *klær som estetisk, kulturelt og sosialt uttrykk i hverdagen til unge jenter på D&T*. Med utgangspunkt i diskursordenen er forholdet mellom diskursene et sentralt punkt i analysen. Det er i dette spillet at:

(...) de sociale konsekvenser bliver mest synlige: Når man på samme område har to eller flere diskurser, der giver hver deres udlægning af virkeligheden, kan man nemlig begynde at spørge til, hvilke konsekvenser det vil få, hvis den ene udelægning accepteres frem for den anden (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 151).

Ved å fokusere på konkurrerende diskurser innenfor et område, kan hvilke diskurser som er fremtredende og ikke, samt hvor det er kamp mellom diskursene trekkes frem (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 147). Diskurser handler også om makt, ved at ulike forståelser av livet fører til ulike sosiale handlinger. Slik kan diskursers innhold medføre konsekvenser for menneskets oppfattelse av livsforhold (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 14). Med et slikt blikk inn i analyse av datamaterialet, vil jeg se etter hvordan diskurser forholder seg til hverandre, og om de forhindrer hverandre og dermed utgjør grenser for mennesket (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 66).

4.3.2 Språklig analyse

Fairclough presenterer teori og ulike verktøy for diskursanalyse, og språk er et sentralt punkt i hans teori (Fairclough, 2008, s. 29-30). Det er med vekt på analyse av modalitet Fairclough her trekkes inn. Analyse av modalitet innebærer å studere avsenders grad av subjekttilknytning eller manglende tilknytning til utsagn. Analysefokus på modalitet kan studere om og eventuelt hvordan avsender uttrykker utsagn som en selvfølgelighet og dermed som en sannhet. Subjektiv modalitet bærer preg av at avsender knytter seg selv til utsagnet og slik ikke uttrykker meningen som en like sterk sannhet som ved bruk av objektiv modalitet. Bruk av objektiv modalitet uttrykkes ved at avsender ikke knytter seg selv til utsagnet og uttrykker forhold som om det var fakta (Fairclough, 1992, s. 159). Mediene kan uttrykke forhold som om det er fakta uten subjekttilknytning. Det kan være uttrykk for autoritativ modalitet (Fairclough, 2008, s. 32-33). For eksempel viser utsagnene: 'denne genseren er

sparty', 'jeg syns genseren er sporty' eller 'denne genseren er kanskje litt sporty' ulik bruk av modalitet.

Et annet analysepunkt knyttet til språk er setningsoppbygning. Er det for eksempel bruk av bydesetning er det avsender som ber eller oppfordrer mottaker om å gjøre noe (Svennevig, Sandvik, & Vagle, 1995, s. 197-198). Dette kan for eksempel være utsagn som: 'la deg inspirere av moten'. Disse analysepunktene kan vise om Det Nye tar seg en makt til å be mottaker om noe eller definerer forhold for mottaker som en sannhet gjennom bruk av objektiv modalitet. Analyse av modalitet i intervjuene kan vise hvordan jentene eller lærerne uttrykker forhold som en sannhet eller om de uttrykker seg mer nyansert. Bruk av *vi* er å se i massemediene og "(...) markerer en nærhet mellom deltakerne" (Svennevig, et al., 1995, s. 182). Bruk av *man* kan være uttrykk for utsagn som anses å være av objektiv art og at ideer eller meninger anses som en "vanlighet" (Svennevig, et al., 1995, s. 185). Derfor vil jeg se på hvordan subjekttilknytningen til utsagn er i tekstene og hos de intervjuede.

4.4 Tekstanalyse av Det Nye

Diskursanalyse utgjør også det metodiske og teoretiske rammeverket for analysen av tekstene i Det Nye. Det er ingen klar oppskrift på tekstanalyse. Valg av teknikk styres av problemstillingen (Østbye, Helland, Knapskog, & Larsen, 2007, s. 66). Formålet med analysen er å finne frem til hva som er ideer rundt klær og det å kle seg hos unge jenter slik det kommer til uttrykk gjennom tekstene. Hensikten med dette er å se det i sammenheng med de unge jentenes uttalelser, for så å se på likheter og/eller ulikheter. Ideer som kommer til uttrykk i tekstene kan slik være med på å danne grunnlag for å si hva som er akseptert og kanskje ikke akseptert i unge jenters visuelle identitetsarbeid.

Begrepet tekst forstås her i vid betydning og kan være både skrift, tale og visuelle uttrykk (Barthes, 1991, s. 74). Diskurser kan omfatte bilder og illustrasjoner. Forholdet mellom tekst og bilde og hva det eventuelt kan fortelle om ideer og meninger i tekstene vil inngå som del av tekstanalysen (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 73). Tekster er skapt gjennom tidligere diskursive praksiser, og ideer, holdninger og betydninger er dannet over tid. Tekst er ambivalent og dermed åpen for mange forskjellige tolkninger (Fairclough, 2008, s. 31). Som forsker kan jeg ikke lese hvordan andre forstår en tekst, men gjennom valg av analytisk verktøy ønsker jeg å lese tekstene med en innfallsvinkel og med et blikk som favner bredere en dagligdags lesning og oppfattelse av magasiner. Ved å legge frem verktøy for analysen vil

jeg redegjøre for hvordan jeg avdekker ulike ideer. Dette mener jeg kan styrke pålitelighet for analysen.

4.4.1 Spørsmål til tekstene i Det Nye

Tekstanalysen bygger på de ulike analysepunktene jeg har vist til under kapitlet om diskursteori. I tillegg er problemstillingene styrende for spørsmålene til tekstene. De følgende spørsmålene vil bli benyttet for analyse av tekstene i Det Nye.

- Hvem ansvarliggjøres for handlingene i teksten? / Hvilke deltagere dominerer, og hvem referer pronomenene til? ⁷ (*Bruk av modalitet*)
- Er det utsagn som oppfordrer leserne til ulike handlinger? ⁸
- Hva og hvordan presenteres innhold og betydninger for unge jenters påkledning?
- Hvilke ulike aspekter presenteres som del av unge jenters påkledning, hvordan fremstilles de og betydninger av de?
- Hva fremstilles som verdsatt visuell selvpresentasjon eller verdsatt estetiske uttrykk i klær og tilbehør?
- Hvordan forholder tekstene seg til etiske perspektiver ved klær og forbruk?
- Hva vises på bildene eller illustrasjonene? ⁹
- Er tekstens innhold i overensstemmelse eller konflikt med illustrasjonene? ¹⁰
- Er det spesielle forhold som ikke uttales eller vises visuelt?

4.5 Sortering av datamaterialet

I etterkant av intervjuene og tekstanalysene fra Det Nye foretok jeg en tematisk sortering av de transkriberte intervjuene og tekstanalysene. Dette gjorde jeg ved å først identifisere og kategorisere temaene (Halvorsen, 2008, s. 173; Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 132). Dette ble gjort ved å lese transkripsjonene og tekstanalysene flere ganger. Jeg valgte å ha hovedvekt på en empirinær innfallsvinkel for å identifisere temaene og vektla derfor emner informantene eller tekstene direkte hadde uttalt (Widerberg, 2001, s. 126-127). Å legge hovedvekt på en empirinær tilnærming gjorde det mulig å se etter diskursive praksiser hos

⁷ Spørsmålet bygger på spørsmål for tekstanalyse i: *Tilnærminger til tekst: modeller for språklig tekstanalyse* (Svennevig, et al., 1995, s. 198).

⁸ Spørsmålet bygger på fokuspunkt for tekstanalyse i: *Tilnærminger til tekst: modeller for språklig tekstanalyse* (Svennevig, et al., 1995, s. 135).

⁹ Spørsmålene bygger på bildeanalytiske fokuspunkt i: *Medievitenskap: Medier - tekstteori og tekstanalyse* (Larsen, 2008, s. 64-68).

¹⁰ Spørsmålene bygger på bildeanalytiske fokuspunkt i: *Medievitenskap: Medier - tekstteori og tekstanalyse* (Larsen, 2008, s. 64-68).

informantene, og uttrykk for diskurser gjennom tekstene fra Det Nye. Dette dannet utgangspunktet for å identifisere og kategoriser diskursiv praksis. Målet med en slik sortering var å la informantenes og tekstenes diskursive praksiser tre frem, fremfor min forforståelse.

4.6 Gyldighet og pålitelighet

I følge professor Svein Østerud er validitet og reliabilitet begrep som har utviklet seg innenfor positivismen og er dermed begrep som i størst grad er tilpasset kvantitativ forskning. Når disse begrepene skal anvendes innenfor kvalitativ forskning er det nødvendig å rekonstruere dem (Østerud, 1998, s. 121). Validitet er i positivistisk forskning inndelt i indre og ytre. Ytre validitet "(...) dreier seg om i hvilken grad funnene kan generaliseres til andre omgivelser som ligner de omgivelsene forskningen ble gjennomført i" (Østerud, 1998, s. 121). Indre validitet handler om "(...) hvor korrekt forskningens funn kartlegger det fenomenet den er ute etter å kartlegge" (Østerud, 1998, s. 121). "Reliabilitet handler om i hvilke grad funn kan bli gjentatt eller reprodusert av en annen forsker" (Østerud, 1998, s. 121). Østerud uttaler at i kvalitativ forskning er det tendens til at begrepet reliabilitet byttes ut med pålitelighet (Østerud, 1998, s. 121). Dette finner jeg nyttig for dette studiet, noe jeg videre vil vise til.

En vanlig kritikk i forhold til intervju som metode er at ulike forskere kan tolke og dermed finne ulike meninger i samme intervju. En slik kritikk bygger ifølge Kvale på et vitenskapssyn der det bare finnes en riktig og objektiv mening (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 218). Fremtrer en informant ulikt eller endrer meninger under et intervju, anses ikke dette som pålitelig og objektiv kunnskap. En slik innvending kan bygge på en holdning der selvet forstås å være stabilt og noe fast. Med en diskursteoretisk oppfatning forstås selvet og meninger å være preget av diskursive handlinger og sosialt samspill. Disse faktorene kan variere ettersom intervjusituasjonen varierer. Slik anses intervju som egnet metode for å studere varierende presentasjon av selvet uten at det truer resultatenes pålitelighet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 234). Da vil det ikke være et mål at datamaterialet kan gjenskapes identisk på et annet tidspunkt eller av en annen forsker.

Med bakgrunn i sosialkonstruktivisme og Østeruds uttalelser om forskerens konstruksjon av mening, vil jeg komme med min oppfatning av dette. Konstruksjonen jeg gjør dannes ut fra informantenes konstruksjoner av deres oppfattede virkelighet. Jeg anser derfor min beskrivelse, analyse og drøfting av datamaterialet, og dette sett i lys av teori, som en mulig

konstruksjon av igjen informantenes konstruksjoner. Slik forstås studiets resultater som en av flere mulige konstruksjoner av emnet (Østerud, 1998, s. 120). Til tross for et slikt perspektiv på kunnskap og forskning er det viktig at studiet gjøres og presenteres pålitelig. Når forskeren anvender et sosialkonstruktivistisk perspektiv er det forskerens oppgave å vise prosessen for meningskonstruksjonen (Østerud, 1998, s. 120). Derfor anser jeg at gjennomsiktighet i forskningsprosjektet er viktig for studiets pålitelighet, noe jeg videre vil gå kort inn på.

For å identifisere ulike ideer og gjøre denne prosessen redelig for leserne, vil jeg presentere datamaterialet med fokus på kategorier som er funnet i empirimaterialet. Intervjuer har makt gjennom valg av emner og spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 24), og forskerens antakelser til fenomener kan uttrykkes gjennom intervju spørsmålene (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 218). Derfor anser jeg det som viktig i presentasjonen av datamaterialet å redegjøre for spørsmålene til informantenes uttalelser. Dette er også viktig med bakgrunn i diskursteori med en forståelse av at bruk av ulike diskurser kan være preget av situasjonen eller samtaleemnet (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 128).

Validitet står sentralt for å skille mellom god og dårlig forskning. Det handler om å fremstille studiet på en troverdig måte og følge spilleregler for forskning. Dette krever "(...) at forskeren utvikler en *refleksiv bevissthet* (...)" (Østerud, 1998, s. 125). Refleksiv bevissthet innebærer at jeg under studiet utviklet en bevissthet om min rolle ovenfor feltet. Diskursanalytikere har ofte et forhold til feltet de studerer, og dette kan være med på å prege forskerens blikk og studiets resultater. Med diskursanalyse har jeg undersøkt et felt som jeg delvis har et forhold til; klær og selvpresentasjon. Anvendelse av teori og metode kan være en hjelp for studere feltet utover de selvfølgelighetene man eventuelt deler med feltet (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 31-33). Jeg mener at diskursteoriens kritiske ståsted i forhold til kunnskap og samfunn, samt teoriens analyseverktøy langt på vei hjelper meg som forsker til å studere feltet uten at mine antakelser og forforståelse vil prege studiet.

Undersøkelsen - presentasjon av datamaterialet

Undersøkelsens datamateriale vil bli presentert som tre kapitler. Kapitlene er delt inn etter undersøkelsens tredeling som er: 1) Jentenes egenopplevelse av klær og det å kle seg, 2) Elevenes og lærernes uttalelser om D&T undervisningens fokus på klær og 3) Ideer om klær og påkledning i tekstene fra Det Nye. Informantene jeg intervjuet er gitt fiktive navn. På skole 1 kalles informantene for Hanne, Beate, Mia, Thea, Ruth og på skole 2 Silje, Ida, Mari og Vera. Læreren på skole 1 er gitt navnet Britt og lærer på skole 2 Inger. På noen få områder uttrykte de intervjuede jentene i stor grad samme mening eller oppfatning som de andre jentene i klassen. Slike meninger og oppfatninger som særskilt skilte jentene som to klasser vil legges frem i teksten. Men i hovedsak presenteres de intervjuedes utsagn samlet under de ulike temaene som kom frem i intervjuene, siden hensikten ikke har vært å sammenligne de to klassene.

5.0 Unge jenters oppfattelse av klær og det å kle seg

5.1 Selvpresentasjon

Selvpresentasjon handler om det jentene fortalte om sine forhold til klær. Det handler om hva de anser som verdifullt og ikke, hva de ønsker å uttrykk om seg selv og ikke, og om deres påkledning i møte med sosiale relasjoner.

5.1.1 Påkledning som *alt*, kult eller pent

I overkant halvparten av informantene uttrykte at de selv opplever å ha en egen eller personlig klesstil med et særpreg. Samtidig uttrykte et flertall på ulikt vis at klesstilen deres varierer eller er *alt*. Thea eksemplifiserer slike uttalelser da hun beskrev stilen sin ved å si: ”den varierer fra dag til dag (...) jeg bruker på en måte *alt* (...)”. Ruth fortalte at stilen hennes varierer og at hun tilpasser den til ulike situasjoner. Enkelte som hevdet at stilen varierte uttrykte tydelig hva den varierte mellom. Ida beskrev stilen sin ved å si: ”jeg liker veldig sånn (...) bohem stil og kanskje litt rocka kanskje litt blanding av det(...) samtidig som jeg også kan like veldig minimalistisk stil og veldig farger så det er egentlig *alt*”. Dette ser ut til å vise at jentenes oppfattelse av å ha egen stil kan innebære å ha en stil som varierer etter ulike forhold. *Alt* ble uttrykt av flere og henviste til store variasjoner i klesstil, variasjoner som både ble knyttet til søtt, kult, sporty og vanlig. Det henviste også til variasjon av klær valgt ut fra

kontekst, som for eksempel når de ønsket å ikle seg joggebukse og når det er viktig å kle seg ordentlig. Når flere uttrykte en mening om å ha en individuell stil samtidig som påkledningen kan variere mellom *alt*, kan det fortelle at ambivalens er en del av det å kle seg hos jentene.

Jentene formidlet ulike aspekter de anså som viktige for stilen og klærne sine. Et flertall kommuniserte at kule klær eller kul klesstil er viktig for dem, og at hvordan de vurderer klær varierer etter situasjonen. Til spørsmålet om Mia syntes noe var pent i antrekket sitt, nevnte hun ringen og skoene, men videre sa hun: ” men det andre det jeg vet ikke, det er ikke akkurat pent sånn, men fremdeles syns jeg det er kult (...) men ikke pent”. Siden hun fremholdt at kult er sentralt for påkledningen sin ved flere anledninger, ser det ut til å kommunisere at kult er noe hun anser som viktig og verdifullt i egen påkledning. Beate varierte mellom å beskrive klærne sine som pene, kule og røffe. Det kule og røffe er viktig for hennes klesstil og det er det hun liker ved eget antrekk. Dette er annerledes når hun er med på dansekonkurranser, da ga hun uttrykk for at klærne hennes er pene. Dette eksemplifiserer hvordan konteksten blir uttrykt som avgjørende for når *pent* antrekk er verdsatt å identifisere seg med.

Det var et fåtall av jentene som til direkte spørsmål knyttet fint eller pent til egne klær. Hvorfor det var flere som til direkte spørsmål identifiserte egne klær eller hva de likte med kult enn med pent, kan være uttrykk for at kult, fremfor pent anses som verdifullt hos et flertall av jentene. Det kom imidlertid frem at flere gjennom åpne spørsmål anvendte fint som beskrivelse av klær, noe som vil bli vist gjennom den videre prestasjonen av intervjuene.

5.1.2 Varierende grad av konsistens i beskrivelsene av egen påkledning

Jentene uttrykte seg med varierende grad av varige og mer motsetningsfylte beskrivelser av hva de anså som sentralt når de vurderer egen påkledning. Frida, Mari og Thea sine beskrivelser trekkes frem for å eksemplifisere varige beskrivelser rundt det å kle seg og hva de liker og verdsetter. Frida beskrev stilen sin som enkel og *black and white*, gjentagende gjennom intervjuet. Den samme beskrivelsen ble anvendt som argument når hun svarte på hva hun likte, både ved egen klesstil og i *Gatemoten* i Det Nye. Da Mari ble spurt om å beskrive antrekket sitt, sa hun:

(...) jeg er veldig opp og ned jeg har liksom tre forskjellige stiler da (...) den ene er jo litt sånn musikals festival (...) med skjorter og hatt og alt det her, også er det den vanlige her jeg vet liksom ikke hva jeg kan kalle den (...) også er det den søte da.

Stilen ble beskrevet som tredelt - en beskrivelse hun brukte gjennom hele intervjuet. Som svar på hvordan Thea ønsker å fremstå gjennom klærne sine, sa hun:

(...) det er sånn at jeg bare bestemmer meg for i dag skal jeg være pen i dag skal jeg være søt eh i dag (.) skal jeg ha på meg noe som er skikkelig vakkert eh: det er bare noe jeg bestemmer meg for også bare finner jeg okey denne var søt denne var å søt også bare setter jeg det sammen.

Thea formidlet at hun bestemmer seg for hvordan hun vil fremstå og velger klær deretter. Dette ser ut til å vise at Thea både er opptatt av, men også oppmerksom på hvordan hun fremstår gjennom klærne sine. Klærne gis her en rolle i hvordan hun fremstiller seg selv.

Rundt halvparten beskrev og reflekterte over påkledning med spredte og flertydige beskrivelser. Ruth og Beate velges ut for å eksemplifisere slike beskrivelser. I beskrivelse av klesstilen sin uttrykte Beate at hun setter "(...) litt sånn spesielle ting sammen (...) litt sånn som andre kanskje ikke ville kjøpt da". Senere fortalte hun om hvordan hun velger klær etter hva de fleste andre går med, og på den måten blir hun litt borte i mengden. Lignende spredte beskrivelser av forhold rundt egen påkledning brukte Ruth. I samtalen om *Gatemoten* i Det Nye pekte Ruth ut et antrekk hun likte godt. Argumentet var at det er slike klær de fleste bruker. Til spørsmålet om hvor lenge hun pleier å ha klærne sine, fortalte hun:

(...) det spørres egentlig litt (...) eh: hva som er på mote da for eksempel (...) hvis folk liksom går rundt med tights og sånn så bruker jo jeg det å men hvis det blir helt slutt på det så slutter vel jeg også å bruke det (...) så det går vel egentlig mest på hva andre bruker og ikke bruker.

Utsagnet viser at hva andre bruker eller ikke bruker, samt mote betraktes som avgjørende for hennes klesvalg. Gjennom åpne spørsmål som ba om beskrivelse av antrekket og klesstilen hennes, samt hva hun likte ved dette, uttrykte hun gjentagende at stilen hennes er egen, uavhengig av moten og hva andre går med. Hun sa for eksempel: "(...) jeg kjører på en måte egentlig litt min egen stil". Ruth og Beate uttrykte seg begge med så spredte beskrivelser om hva som er viktig når de velger klær at de kan tolkes som motsigende. Slike beskrivelser delte de med flertallet, men disse jentens besvarelser ble i større grad enn de andre uttrykt med motsigelser. Dette eksemplifiserer dermed en diskursiv praksis hos unge jenter der det handler om å uttrykke individualitet og fellesskap med venner eller å følge moten. De fleste ga uttrykk for dette, men det varierte hvor flertydige de var.

5.1.3 Kropp og klær - grenser

Kroppen er en fysisk og relativt fast faktor som jentene daglig må forholde seg til når de kler seg. I samfunnet hører man stadig om at det er et høyt fokus på kropp tilknyttet unge jenter. Da er det ikke overraskende at jentene selv trakk frem kroppen som en av flere faktorer for deres vurdering av det å kle seg. Hvordan de vurderer egen kropp i forhold til klær ble knyttet til deres personlige preferanser for hva som er fint, godtatt eller hvilke signaler de mener klær gir. Klærs signaler som ble knyttet til forholdet mellom kropp og klær vil bli tatt opp mer inngående under 5.2.3 *Kjønn*.

I spørsmålsformuleringene der jentene ble bedt om å beskrive eget antrekk og stil, samt hva de likte ved dette, kom det til uttrykk ulike beskrivelser av klærs passform. Mange av informantene trakk frem og beskrev tettsittende eller vide plagg og kombinasjonen av dette. For eksempel beskrev Ruth stilen sin ved å fortelle om den vide toppen og olabuxen med stretch som sitter trangt. Flere av jentene brukte formen på klærne som argument når de ga uttrykk for hva de likte eller syntes var fint eller pent ved klær. Både kombinasjonen av vid overdel og tettsittende underdel, og tettsittende under- og overdel ble fremholdt som kriterier for å uttale at et antrekk er fint eller at klær passer sammen. Thea uttrykte flere ganger at klær som fremhever kroppsformer er pent. Hun brukte selv begrepet *vakkert* i sine beskrivelser, og jeg spurte ut fra det hva hun mener er pent eller vakkert i stilen sin. Thea svarte slik:

(...) det jeg syns er pent er vel at jeg pleier å bruke noen ting som er tettsittende som viser litt former (...) det går vel mest i sånn trange olabukser eller tights og sånn ehm jeg syns det er pent at man har en trang underdel da (...) jeg syns det er vakkert å på en måte ikke vise for mye det syns jeg er fint (...) vil på en måte vise litt former og sånn der men samtidig skjule det litt, det syns jeg er litt vakkert.

Thea uttrykte en oppfattelse om at kombinasjonen av tettsittende klær som viser former og klær som skjuler litt av kroppen, er pent og vakkert.

Vera formidlet en annen oppfatning av passform til klær enn de andre jentene. Når hun fortalte om antrekket sitt, fortalte hun at hun ikke har lov til, og heller ikke ønsker å gå i stramme klær. Hun fremholdt at det ikke er noen som forteller henne at hun ikke har lov til å kle seg slik. Men videre fortalte hun om at hun som muslim frivillig har valgt å bære hijab, men at det innebærer: ”(...) klærne og livsstilen og livet (...) du skal ikke vise deg frem (...) du skal ikke vise frem kroppsformer sånn skikkelig (...)”.

Et annet aspekt ved klær og kropp flere av informantene fortalte om, var hvordan egen kroppsform vurderes når de velger klær. Da Mari fortalte om sin nåværende stil, fortalte hun om hvordan hun vurderer samspillet mellom klær og form. Hun ser for eksempel etter hvilken bukseform som gir inntrykk av smale bein. Ida beskrev stilen sin og fortalte at hun fortrakk klær som *former* seg der hun har fordeler. Hun fortalte om buksene sine som hun liker så godt fordi de sitter stramt og fint. Som svar på hva Silje vurderer når hun handler klær, ga hun uttrykk for å oppleve kleskjøp som vanskelig. Silje fortalte at det er utfordrende å finne overdeler som er passe lange, ikke for brede og ikke for smale. Ifølge henne er mange klær sydd for jenter med store pupper og lite *love handles*¹¹.

Når det var mange av jentene som brukte beskrivelser av klærs tilslutning til kroppen som kriterier for hva de liker ved klær, kan det fortelle at forholdet mellom kropp og klær er et aspekt jentene stadig forholder seg til når de vurderer og oppfatter klær. Fokuset på å vise og/eller skjule kroppens kvinnelige former kan være knyttet til kroppens uttrykk for deres kjønn som ung kvinne. Slike ideer kan igjen bunne i holdninger og ideer i samfunnet, angående hva som anses som passende eller verdifull påkledning med hensyn til forholdet mellom klær, kropp og kjønn.

5.1.4 Selvpresentasjon i forhold til sosiale relasjoner

Lærerne og elevene svarte med bred enighet om at de har et godt, åpent og tolerant miljø på skolen. Elevene kan kle seg som de ønsker, og det er godtatt å skille seg ut. Dette var svar på direkte spørsmål om skolens miljø og det å eventuelt skille seg ut. Det kom imidlertid til uttrykk andre oppfatninger av forholdet mellom egen påkledning og sosiale relasjoner gjennom andre spørsmål som ikke spurte direkte om dette. Som svar på om klærne kan vise hva Ruth er opptatt av, sa hun: ”(...) jeg liker å være med venner og (...) da bruker man egentlig ganske mye likt (...) og da ser man liksom at man liker (...) å henge mye med dem (...)”. Det at venner bruker like klær uttrykte hun med *man*, noe som kan indikere at hun opplever det som gjeldende for flere. Ida uttrykte til samme spørsmål at nye venner og ny kjæreste har påvirket klesstilen hennes, og videre sa hun: ” (...) jeg ser jo på hva de har på seg og synes jeg det er fint kan jeg jo herme etter de (...) selv om jeg ikke kjøper akkurat det samme”. Flere ga uttrykk for at de kan kle seg lignende, men presiserte at de ikke kler seg helt

¹¹ *Love handles* er et begrep anvendt i hverdagen som beskriver litt runde former og hud som legger seg over bukselinningen.

likt som vennene. Dermed uttrykte de både en individualitet og et fellesskap med vennene. Dette handler om jentenes selvpresentasjon i forhold til sosiale andre som er venner eller andre ungdommer, og om hvordan de ønsker å være lik andre samtidig som de ikke er helt likt kledd.

Beate fortalte i svar på spørsmålet om hva hun ønsker å uttrykke om personligheten gjennom klærne, at hun ikke prøver å si så mye, men heller å holde seg i *bakgrunnen*. Hvordan hun oppnår dette forklarte hun slik: ”gå med litt sånn klær som ikke er så veldig *knæsje* (...) kanskje gå med det de fleste går med, bli litt sånn borte i mengden”. Dette mener hun gir inntrykk av at hun er som de andre. Beate uttrykte seg om selvpresentasjon i forhold til sosialitet, der hun hadde et ønske om å være del av et fellesskap gjennom valg av klær.

Til spørsmålet om jentene kler seg ulikt i forskjellige situasjoner ¹², kom det til uttrykk hvordan valg av klær er basert på situasjonen nært knyttet til sosialitet. To jenter fortalte med lignende beskrivelser at når de skal være hjemme går de i pyjamas og tenker ikke over hva de har på seg. Skal de derimot på skolen eller ut med venner blir de opptatt av påkledningen og ”ordner seg”. Ruth fortalte at hjemme kan hun slappe av og være seg selv, mens på skolen er det: ”(...) litt mer stram stil på en måte (...) litt mer sånn man tenker egentlig litt mer på hva man har på seg”. Dette siste forklarte hun ved å uttrykke seg gjennom *man*, noe som kan indikere at det er en oppfattelse hun opplever som gjeldende for flere. Vera forklarte i spørsmålet om hvordan hun planlegger egen påkledning, at hun velger ordentlig klær når hun tror det kan bli tatt bilder, eller når hun skal møte venners foreldre. På en vanlig skoledag bryr hun seg ikke om hva hun har på seg. Utsagn om å tilpasse klesvalg til situasjon og hvem de omgås med kan handle om at det er ulike forventninger i samfunnet til selvpresentasjon.

Halvparten av informantene besvarte til spørsmål som ba om beskrivelse av klærne eller klesstilen, at andres meninger ikke er av betydning. Flere fortalte at de legger merke til når venner har valgt klær fordi det er mote og fordi mange andre bruker slike klær, og ikke nødvendigvis fordi vennene liker klærne. Ved flere anledninger kom det frem at jentene direkte uttalte at egen stil og påkledning er mer selvstendig, med et særpreg og uavhengig av andre, enn hva som er tilfelle for vennene deres. Dette kan bety at informantene skiller seg ut fra sine venner med å være selvstendige og ikke så påvirkelige. Men det kan også handle om at de ønsker å fremstå som selvstendige og ikke lett påvirkelige av mote eller andres

¹² Som intervjuer ga jeg eksemplene: hjemme, på skolen, når de er sammen med venner eller familie.

meninger.

To av informantene som hevdet at de ikke lot seg påvirke av andres meninger fortalte om episoder der andre hadde kommentert klærne deres. Vera besvarte spørsmålet om hva stilen kan fortelle om hennes personlighet med at hun ønsker å vise andre at hun går moderne kledd, i vanlige klær fra kjedebutikker for ungdom. Vera fortalte videre om jenter som bruker hijab og ikke tør å gå i moteklær fordi kombinasjon av hijab og moteklær kan medføre kommentarer om at hijab ikke er kult eller moderne. Som svar på om hun har opplevd slike kommentarer på sin bruk av hijab bekreftet hun det og fortalte: ”de har jo sagt at du var mye bedre uten (...) syns ikke det er noe fint på deg”. De som har sagt dette var ifølge Vera gamle venner eller bekjente.

Det var ikke bare Vera som hadde erfaring med andres kommentarer på eget visuelt identitetsuttrykk. Gjennom spørsmålet om Mari pynter seg mer i noen situasjoner enn andre sa hun: ”jeg får kjeft for at jeg ikke pynter meg”. Videre fortalte hun om venninner som sier til henne: ” (...) du kan ikke dra i det der”. Men Mari ga uttrykk for at hun kler seg *bedre* enn venninnen: ” når de går med disse korte kjolene sine”. Dette illustrerer hvordan hun har en annen oppfatning av hva som er verdsatt påkledning. Det at hun ikke ønsker å kle seg i korte kjoler, kan handle om hva hun anser som verdifull eller ønskelig påkledning knyttet til kjønn og kropp. På et annet tidspunkt i intervjuet, til spørsmålet om hvordan Mari tror andre oppfatter påkledningen hennes, fortalte hun om å få kompliment, og sa videre:

(...) hvis jeg har på meg en genser en dag og jeg føler meg vel i den og kanskje (..) fire fem stykk sier at den er fin da (...) så er det sånn da bruker du den kanskje mer men samtidig så kjøper jeg jo bare ting som jeg liker.

I utsagnet ovenfor fremhevet hun med variasjon av pronomener *jeg* og *du*, at hun kjøper det hun liker, samtidig kan kompliment påvirke til at noen klesplagg brukes mer enn andre. Lignende uttalelser om at kompliment er hyggelig - men ikke avgjørende for klesvalg – var det flere som ga uttrykk for. Jentene uttrykte at de både tar til seg komplimenter, samtidig som de tar individuelle valg angående hva de liker. Negative kommentarer derimot hevdet de å ikke bry seg om. Alt i alt viser dette at hva andre sier, mener eller hvordan andre kler seg er noe mange av jentene forholder seg til i sin vurdering av klær, uten at de selv mener det er avgjørende faktor for deres valg og oppfattelse av klær. Når mange gjennom åpne spørsmål ga uttrykk for hvordan sosiale relasjoner eller situasjoner er styrende for klesvalg, blir det mostridende til at

flere direkte sa at andres meninger ikke er av betydning.

Et annet forhold som kom frem var hvordan selvpresentasjon i forhold til hvordan de fremstår for andre i omgivelsene kan virke inn på selvfølelsen. Det var tre jenter som ga uttrykk for dette. Frida, Mia og Ida fortalte om å føle seg bedre, få mer selvtillit og bli mer utadvendt når de bruker mer tid på påkledningen. Dette kan handle om å oppleve seg selv som presentabel for omverden.

To av jentene ga uttrykk for at mennesker rundt dem misforstår dem på bakgrunn av deres visuelle fremtoning. Til spørsmålet om hvordan Ida tror at andre opplever klærne hennes, uttrykte hun at de som kjenner henne godt opplever stilen hennes som veldig variert. Når hun derimot møter mennesker hun ikke har en veldig nær relasjon til, tror hun de opplever henne som litt *bitchy*. Dette mente Ida kom av at hun bruker mørk sminke. Ida fremholdt imidlertid at hun egentlig ikke er *bitchy*. Ida fortalte at de hun ikke har en nær relasjon til kan oppleve henne som annerledes enn det hun selv mener er riktig. Det er imidlertid ingen som har sagt til henne at hun oppfattes slik – det er noe hun tror selv. Beate besvarte spørsmålet om hva hun ønsker å vise eller fortelle om seg selv gjennom klærne med:

(...) jeg ønsker i hvert fall at klærne mine ikke skal si noe negativt da liksom ikke skal bety noe negativt (...) fordi de som møter meg først de tror at jeg er litt sånn emo¹³ da men jeg er jo ikke det (...) det er liksom det folk først tenker for jeg går litt mye svart og sånn (...) da tenker de det, eller det er hvert fall det jeg har hørt da mange ganger.

Slik kom det til uttrykk at Beate opplever at andre misforstår henne med bakgrunn i hennes visuelle selvpresentasjon. Videre fortalte hun at hun ikke ønsker å identifiseres med *emostilen* - hun knyttet den til en negativ fremstilling. Beate fremholdt at hun ikke bryr seg om hva andre mener og at hun aldri ville kledd seg i *emostil*. Disse to eksemplene kommuniserer at idé om selvpresentasjon knyttes til sosialitet ved at de tror andre opplever dem annerledes enn hva de selv mener. Dette kan også handle om kulturelle og sosiale normer og forventninger for hva klær signaliserer og ikke signaliserer, og at jentene har andre oppfatninger om dette enn de som de føler seg misforstått av.

¹³ *Emo* har sin bakgrunn i musikkens verden knyttet til egen genre eller som punk musikk. Klesstilen *emo* karakteriseres med svarte klær, svart sminke og hår. ”Ordet *emo* er en forkortelse for emosjonell (...)” (Paulsen, 2007).

5.1.5 Motepåvirkning

På spørsmålet om hvordan Thea forstår ordet mote svarte hun: ”(...) jeg begynte å følge mye med på hva som var *inn* (...) og ikke bare det som var moten på skolen det vi satte som mote selv men (...) rundt omkring i verden (...) hva som var mote der”. Med dette uttrykte Thea å være opptatt av mote. Hun mener det er et skille mellom mote på skolen og rundt omkring i verden, og at moten på skolen er snevrere enn utenfor skolen. Det var flere jenter som til åpne spørsmål uttrykte at moten er sentral for deres klesvalg, samtidig som mange fremholdt at mote ikke påvirker dem.

Til spørsmålet om hva Frida synes er pent eller fint kan ha sammenheng med moten, svarte hun at hun ofte liker klær som er i motebildet. Videre sa hun:

men jeg tror kanskje ikke alltid jeg synes det har vært fint med høytliv bukse sånn med en gang jeg så det i butikken så tenkte jeg liksom skal man gå i det men etter hvert så blir man jo mer positiv til det da (...) når man ser andre bruke det (...)

Frida uttrykte dette først med pronomen *jeg* og gikk over til å uttrykke det mer generelt med *man*. Utsagnet formidler at etter litt tid kan hun endre sin oppfattelse av klær fra fint til stygt, noe også Mia fortalte om. For en tid tilbake likte ikke Mia svarte høye støvletter fordi hun mente de så *horete* ut. Etter å ha sett de mer og mer i bruk hos andre, begynte hun å like slike støvler og endte med å kjøpe et par selv. Disse uttalelsene kan vise at moten kan virke inn og endre oppfattelsen av hva som oppfattes som fint og hva de mener at plagg signaliserer.

Som svar på spørsmålet om hva skal til for at Hanne synes noe er stygt sa hun:

sånn den fargen som er veldig populær nå sånn sennepsgul (...) den synes jeg er kjempestygg (...) de fargene jeg personlig ikke liker (...) det synes jo jeg blir stygt på klær for det er jo noe jeg aldri ville ha gått med selv (...)

I utsagnet forklarte hun at sennepsgul er en farge hun mener er populær samtidig som hun synes den er stygg og ikke vil gå med den selv. Dette kan bety at Hanne er mer opptatt av å følge sine personlige preferanser enn trender. Silje uttrykte at mote og trender stadig endrer seg, ut fra spørsmålet om mote er avgjørende for hva hun synes er fint. Som svar på om dette endrer hva hun foretrekker av klær, sa hun:

ikke egentlig (...) heller litt i motsatt retning kanskje nå når det har blitt så ufattelig inn med de sennepsgule buksene så kommer jeg kanskje ikke til å kjøpe meg sennepsgul bukse selv om jeg synes den er fin (...) jeg liker ikke å gå med ting hvor jeg risikerer å møte på ti andre samme dag som har på seg akkurat det samme.

Med utsagnet fortalte Silje om å ikke velge klær som er populære, fordi hun ikke ønsker å være likt kledd som andre. Hun fortalte videre at hun ikke ønsker å gi inntrykk av å følge moten. Dette var til tross for at hun liker klær som er sennepsgule, noe hun også gjorde før det ble moderne. En lignende oppfattelse uttrykte også Mia. Dette viser at jentene forholder seg til mote ved å motsette seg den eller anvende den. Det viser også at hvilke klær de foretrekker handler om hvordan de ønsker å fremstå, enten som del av et fellesskap og mote, eller ved å *motsette* seg motebildet.

Til tross for at flere hevdet at de selv er mer uavhengig av moten og venners klesvalg enn vennene sine, viste det seg å være likhetstrekk i hva jentene pekte ut som favorittplagg fra *Gatemoten* i Det Nye nr 13 2011. I *Gatemoten* er det seks ulike antrekk som er avbildet. Jeg spurte jentene hva de syntes var fint eller stygt og hva de likte eller ikke likte av disse. Spørsmålene ble besvart med likheter som kan knytte jentenes meninger til to grupper som samsvarer med de to klassene. På skole 2 uttrykte et stort flertall at de likte og syntes antrekket på bilde 1 var fint. På skole 1 var det enstemmighet for bilde 4. På skole 1 var det også stor enighet om at bilde 5 var det antrekket de ikke likte, eller syntes var stygt.

5.1.6 Grenser

Det var flere som uttrykte seg om hvordan de oppfatter at klær har en rolle i hvor synlige eller ikke de er for omgivelsene. Ida beskrev stilen sin og fortalte: ”(...) jeg kan like å skille meg ut veldig og også blande meg”. Når hun er i byen¹⁴ ønsker hun ikke å bli så veldig godt sett, mens når hun er på fest kan hun like å bli lagt merke til. Hun ga uttrykk for at årsaken til dette var at hun på fest har brukt mer tid og omtanke på påkledningen. Det var flere som uttrykte seg om en slik kontekstavhengighet for valg av klær, samt for å vise hvem de var, eller vise deres personlighet. Til spørsmålet om påkledningen varierer fra situasjon til situasjon fortalte Hanne:

¹⁴ Byen hun referer til har gågate med kjøpesenter og kafeer.

(...) når jeg er hjemme kan jeg (...) bare sitte i joggedress og det kan jeg gå i med på skolen å (...) fordi (...) sånn som når jeg er på skolen så tenker jeg at det er ikke så mange jeg skal imponere fordi de jeg har her som på en måte er vennene mine det er de vet jo hvordan jeg kler meg ellers hvordan jeg egentlig er og (...) de kjenner personligheten så det er ikke noe jeg trenger å liksom vise at (...) jeg har disse klærne og sånn er jeg (...) tar på meg joggedress.

Hanne anser det ikke som nødvendig å være opptatt av påkledningen når hun er sammen med sine nærmeste¹⁵. Hun trenger ikke å vise personligheten sin eller imponere nære relasjoner gjennom klærne. Hun fortalte videre at når hun skal på fest eller møte nye mennesker velger hun gjerne klær som er *veldig henne*. Dermed ser det ut til at klær får en viktigere rolle når hun møter mennesker hun har en mindre nær relasjon til. Hva som er *veldig henne* kan bety at hun kler seg slik hun selv oppfatter seg selv, og at omverden kan tolke noe av hennes personlighet gjennom klærne. Dermed gis klær en rolle for hva hun uttrykker om seg selv til omgivelsene og for hvordan hun ønsker å bli oppfattet.

Eksemplene ovenfor viser at klær har en rolle i hvor synlige eller lite synlige jentene ønsker å være i forhold til omgivelsene. Klær er noe de vurderer med hensyn til konteksten og hvordan de ønsker at andre skal oppfatte dem. Det ser det ut til at både Ida og Hanne bruker mer tid og omtanke for påkledning når de skal på fest, noe som uttrykker at påkledning i en festkontekst blir ansett som viktigere enn i mange andre kontekster. Dette kan også fortelle at jentene forholder seg til forventninger og grenser for i hvilke kontekster det er god tatt å bruke mer tid på sin visuelle fremtoning.

Flere ga uttrykk for at de gjennom klærne forsøker å uttrykke sine holdninger til nettopp klær, mote og ytre utseende. Til spørsmålet om Ida ønsker å fremstå på en bestemt måte gjennom klærne, sa hun at det kommer an på hva hun skal. Når hun skal på skolen forklarte hun at det er slik: ”jeg vil jo se bra ut men samtidig ikke for bra ut (...) her å er det sånn jeg vil ikke skille meg ut (...) med vennene mine”. Hvorfor hun ikke ønsker å se *for* bra ut sa hun ikke noe om, men det ser ut til at hun forsøker å balansere mellom det å se bra ut men ikke for bra.

”Vanlig” var et begrep rundt halvparten av informantene anvendte når de beskrev klærne eller stilen sin. Hva vanlig betyr kom ikke klart frem, men Frida forklarte at for henne er vanlig og enkel stil antrekk som er uten mye *dill-dall* og ofte *black and white* stil. Å kle seg vanlig kan

¹⁵ Grensen for nær relasjon defineres ikke direkte, men gjennom sitatet ovenfor knytter Hanne venner og de hun møter på skolen, samt mennesker hun omgås med i hjemmet til nære relasjoner.

handle om å kle seg etter hva som er forventet og ikke i stor grad skille seg ut. Hva Silje ønsker å uttrykke om seg selv til andre forkarte hun slik: ”jeg tror jeg prøver å se litt mer *laid back* ut enn jeg kanskje er, jeg tenker kanskje mer over hva jeg har på meg enn det jeg vil vise, men sånn er det kanskje med alle”. Hun fortalte videre at: ”jeg er i alle fall ikke ute av å gi inntrykk av at jeg bruker mye tid på hvordan jeg ser ut (...)”. Hun ønsker å vise at hun er ei jente som ikke følger strømmen og ikke er særlig opptatt av klær og mote. I intervjuet vedgår Silje at hun er mer opptatt av klær og ytre faktorer ved seg selv enn hva hun ønsker å vise. Hun antyder at det kanskje er slik for alle. Dette kan ha likheter med Ida, som ikke ønsker å se *for* bra ut. Med bakgrunn i jentenes uttalelser ser det ut til å handle om å både kunne gi uttrykk av å være opptatt av eller ikke være opptatt av ytre faktorer ved seg selv. Klær har en rolle i å formidle en opptatthet eller ikke opptatthet av klær, mote og utseende. Det ser ut til at de fleste jentene har til felles at de er opptatt av å kle seg i forhold til hvordan de virker på andre, og samtidig presentere seg selv visuelt. Men det er ikke alle som ønsker å vise det visuelt.

Kriterier for hva som er *pent kledd*, *for pyntet* eller *for lite pyntet* ble av flere uttrykt som bestemt av ytre forhold. Til spørsmålet om Thea mener at folk kan kle seg for pent eller pynte seg for mye i dag, uttrykte hun:

ja jeg syns folk kan pynte seg for mye eh jeg ser jo mange som skal på skolen og tar på seg pumps for eksempel eh og jeg personlig syns det er å overdrive eh jeg tenker at det er visse plagg som passer altså passer til visse ting.

Oppfattelsen av at enkelte overdriver påkledningen sin på skolen, delte hun med i overkant halvparten av informantene. Frida utdypet en slik forståelse ved å si: ”det er vel kanskje ikke å pynte seg å gå med høye sko men *man* klarer jo å trappe det ned litt hvis man tar på seg litt nøytrale klær og sånn”. Bruk av *man* kan her indikere at dette er noe hun oppfatter å dele med flere. Beate derimot mener ikke at folk kan bli for pyntet og syns det er fint når folk pynter seg litt fordi det gir inntrykk av å være ordentlig. Men da hun tidligere i intervjuet beskrev antrekket sitt, sa hun: ”(...) jeg følte for å være ikke for pynta (...) men ha på meg litt sånn ordentlige klær da”. Dermed ser det ut til at Beate har ulike oppfatninger av når det er god tatt å pynte seg. Det viktigste er å gi inntrykk av å være ordentlig. Slik kan det handle om en balansegang slik at hun fremtrer ordentlig eller presentabel, men samtidig ikke *for* pyntet.

Frida fortalte til spørsmålet om situasjonen er viktig for hva hun syns er fint eller pent ved klær, at hva hun erkjenner som pent varierer. Dette ble fulgt opp med spørsmål om det er situasjonen som avgjør, noe hun bekreftet. Hun kom med et eksempel på når hun skal bort og for eksempel tar på seg en bluse. Hun forklarte hvordan hun vurderer og tenker slik: ”(...) nei ok den her ble kanskje litt for pynta til det eller (...) den ble for lite pyntet”. Til samme spørsmål svarte Thea:

(...) ja altså jeg syns på en måte den grønne genseren jeg har på meg nå er pen (...) men eh så er det dager (...) hvis jeg skal noe spesielt så kan det hende jeg syns den er stygg fordi at jeg vet at jeg skal noe spesielt og at det plagget ikke passer til det(...) og da blir jeg bare sånn ja nå var den stygg fordi den passer ikke (...) hvis jeg på en måte skulle på eh familiemiddag etter skolen (...) så hadde jeg syns at den var litt stygg fordi sømmene (...) armene er på en måte litt langt nede (...) sitter ikke på skulderen (...) det syns jeg ikke blir fint til en familiemiddag.

Genseren beskrev hun både som pen og stygg ettersom situasjonen tilsa det. Thea fortalte at andre kommenterer hvordan hun kler seg på skolen ved å si at hun har pyntet seg, noe hun selv er uenig i. Det kommuniserer at hun har en annen oppfattelse av hva som er pyntet antrekk på skole enn de som hevdet hun pynter seg. Utsagnet viser imidlertid også hvordan Thea vurderer hva som er passe antrekk og passe pent til ulike situasjoner.

5.2 Klærs signaler

Klærs signaler handler i hovedtrekk om hva jentene ga uttrykk for at de mener ulike klær signaliserer og hvordan de forholder seg til dette i egen påkledning.

5.2.1 Presentabelt kledd – små marginer

Som svar på hva Mari tror klærne kan fortelle om henne som person, fortalte hun om en opplevelse hun hadde hatt på en fest, der noen ukjente hadde spurt om hun drev med musikk. Dette mente hun de tolket ut fra klærne hennes som var hatt, løs ledig genser, skjorte, *tighte* bukser og *converse*¹⁶ og uten sminke. Videre fortalte hun om sin tolkning av klær og stil:

(...) så hvis du går sånn søtt kledd ser dem kanskje på deg som en snill jente da med mindre du har et klint oransjeansikt og masse sminke og sånn for da tenker dem noe helt annet igjen (...) det er den hvis du ser en naturlig look da med det søte (...) så tenker at hun er hyggelig (...) kanskje hun er litt sjenert og søt (...) men samtidig

¹⁶ Converse er et skomerke som fører ulike lave sko.

tenker jeg hvis jeg går i det her¹⁷ så tenker du kanskje at ja hun henger kanskje med litt sånn allsidig da (...) så kan de brått piffe seg opp mer så det blir sossete (...) enda mer sånn merkegreie og vise merkene.

Med dette utsagnet uttrykte Mari seg om signaler hun oppfatter ulike antrekk gir, og om at det gjennom påkledning kan være små marginer for hvilke signaler klær uttrykker. Det er små grenser mellom å bli oppfattet som søt og snill jente, og noe helt annet. Mye sminke kan gi inntrykk av noe helt annet, og merkeklær utgjør grensen fra allsidig til sossete.

Spørsmålet om hvordan Hanne ønsker å fremstille seg selv gjennom klærne sine, besvarte hun ved å fortelle hvordan hun tror andre oppfatter henne når hun har på seg treningsklær. Noen ser sikkert på henne som sporty mens andre ”(...) kan jo tenke oi hu er slask og hu gidder ikke kle seg ordentlig (...)”. Videre uttrykte hun sin opplevelse av egen påkledning ved å si:

(...) jeg tror at når jeg (...) føler meg fin i det jeg går i så tror jeg at andre tenker at jeg bryr meg om hva jeg har på meg jeg kanskje følger moten eh er veldig ja selvsikker kanskje ikke sånn ekkelt (...) men at jeg er stolt av meg selv.

Her kom det frem hvordan hun tror andre legger merke til det når hun selv synes hun har kledd seg fint. Andre kan synes at hun har kledd seg bra, men det kan også bli knyttet til at hun er selvsikker på en ekkel måte. Hvordan Vera tror andre opplever henne på bakgrunn av klærne forklarte hun slik: ”siden jeg går i vide klær så tror jeg folk får den følelsen av at de kan slappe av (...) at jeg er ikke (...) ser på hvor tynne dem er (...)”. Veras utsagn kan kommunisere hvordan hun tror hun blir oppfattet, hvordan hun ønsker å bli oppfattet og også hvordan hun tolker og opplever andres påkledning med hensyn til vide eller ettersittende klær. Disse utsagnene kommuniserer hvordan jentene vurderer sin visuelle fremtoning opp mot hvordan den blir tolket av andre. Det ser ut til at jentene forholder seg til små marginer.

5.2.2 Humør

Gjennom intervjuene kom det frem at alle delte en oppfattelse av at joggebukse gir inntrykk av å være *slækk*, daffete, sliten og ha lite *ork* og motivasjon for aktiviteter. Jentene delte seg i to grupper knyttet til de to klassene når de beskrev bruk av joggebukse. På skole 2 sa alle at det er uaktuelt å gå med joggebukse på skolen eller ute blant folk. Det å se presentabel eller ordentlig ut var et argument hos flere av jentene som sa at de ikke ville anvende joggebukse

¹⁷ Hun hadde på seg ettersittende olabukse, olajakke og en vid ensfarget offwhite genser.

ute blant folk. På skole 1 derimot fortalte et stort flertall at når de er slitne, slappe, sure og egentlig ikke ønsker å gå på skolen syntes de det er ok å ikle seg joggebukse, også *ute blant folk*.

Jentene delte en oppfattelse av at påkledningen varierer ettersom humøret varierer. Dette kom til uttrykk gjennom spørsmålet om å beskrive egen klesstil. Mange beskrev at den varierer ettersom humøret varierer. Det var imidlertid ikke alle som uttrykte tydelig eller klart hvordan det virker inn, bare at de velger klær etter humør. De ga uttrykk for at humør er alt fra å være glad, fornøyd til å være sur, sliten, trøtt eller generelt være i et dårlig humør. Spørsmålet om hva stygge klær kan bety, resulterte i at Beate fortalte at hun blir litt sur når folk rundt henne ikke bryr seg om hvordan de kler seg eller ser ut. Hanne sa til det samme spørsmålet at: ”(...) det går mye på humøret tror jeg (...) for eksempel hvis man har på seg noe man føler seg feit i eller føler seg stygg i (...) så tror jeg du blir veldig sånn dårlig humør og kanskje litt deppa å”. Hannes opplevelse av hvordan klær kan påvirke humøret ble uttrykt gjennom pronomenbruk *du* og *man*. Det kan bety at Hanne opplever at dette forholdet gjelder for flere.

Frida fortalte om å bruke joggebukse når hun er sliten eller i dårlig humør, når hun beskrev klesstilen sin. Ut fra det stilte jeg spørsmål om hvordan hun føler seg på en slik dag – om det gjør noe med henne. Til det uttrykte hun:

ja det gjør faktisk det jeg føler meg mye mer (...) slask eller hva jeg skal si jeg føler meg ikke noe bra da jeg har det på så angrer jeg alltid når jeg kommer på skolen at jeg ikke tok på meg noe annet (...) jeg føler meg bedre når jeg kler meg fint.

Dette viser et forhold mellom egenopplevelse av humør og klær. I første omgang er humøret styrende for valg av klær, deretter ser det ut til at klær, som er valgt på basis av humøret virker inn på hvordan hun føler seg. Dette viser at hvordan de opplever å fremstå for omgivelsene kan ha innvirkning på hvordan de føler seg selv. Valg av klær basert på humør ser ut fra dette ut til å handle om jentenes egenopplevelse av humør. Men når alle uttrykte at for eksempel joggebukse gir inntrykk av samme type humør, ser det ut til at valg av klær etter humør er forankret i sosiale og kulturelle ideer angående hvilket humør ulike klær knyttes til.

5.2.3 Kjønn

Andre signaler jentene ga uttrykk for at klær kan sende var i forhold til kjønn. Enkelte av informantene trakk selv frem og forklarte stilen sin som jentete eller guttete. På dette punktet skilte jentene på de to skolene seg fra hverandre som gruppe. Et flertall av informantene på skole 1 uttrykte med noe varierende grad, men med en ensidighet å være opptatt av det jentete eller feminine i egen påkledning og hva de likte ved klær. I intervjuet med Hanne trakk hun gjentagende frem det feminine som sentralt for klesstilen sin. Gjennom spørsmålet om hva hun likte ved eget antrekk, sa hun:

eh jeg syns det er fint at man er veldig feminin (...) fordi jeg ser jo jenter som bare tar på seg en hettegenser og en joggebukse eller en olabukse eller bare tar på seg noe da jeg syns det er sånn fint at jenter skal være jenter og gutter skal være menn liksom (...) så jeg går i pelsvester og stramme olabukser og fine bluser og klokker og ringer å ja jeg syns det er gøy da å liksom være skikkelig jentejente.

Med en blanding av *man* og *jeg* fortalte hun om hvordan hun verdsetter at både hun selv men også at andre jenter kler seg feminint. Som svar på om det var noe Thea ikke syntes var fint i *Gatemoten* i Det Nye, trakk hun frem et par sko og begrunnet meningen med å si at de "(...) ser litt mandige ut". Slik ga hun uttrykk for hva hun ikke liker og begrunnet det med motsatsen til det feminine. På skole 2 uttrykte og knyttet halvparten av informantene seg til en guttete stil når de beskrev stilen sin, mens de resterende på skole 2 verken nevnte guttete eller jentete direkte. Mari beskrev antrekket sitt ved å kalle genseren for en guttegenser, og sa at antrekket ikke er "(...) så veldig jentete på en måte (...) guttene går jo sånn de å ". Dette kan se ut til å handle om at hun balanserer mellom jentete og guttete i sitt visuelle uttrykk.

Flere kommuniserte meninger angående signaler samspillet mellom kropp og klær kan uttrykke. Til spørsmålet om hva Mari mener er viktig ved klær, fortalte hun om sitt syn på utringninger. Utringning er ikke noe hun liker eller bruker, og jenter som går utringet og med høye hæler beskrev hun som *løse* jenter. Vera mener jenter viser seg frem og skaper oppmerksomhet på en negativ måte når de presser frem brystene slik at behå og nipler synes. Dette fortalte hun ut fra spørsmålet om hun opplever at det er grenser for det å pynte seg. Disse utsagnene kommuniserer grenser jentene knyttet til sin egen og andre jenters påkledning knyttet til kropp og kroppsformer som kvinne. Slik Mari beskrev at utringning og høye hæler knyttes til *løse* jenter, kan grensene se ut til å handle om at de ikke ønsker å bli forbundet med å være *løse* jenter.

6.0 Klær som tema i undervisningen på Design og tekstil

6.1 Estetikk og smak

Dette kapitlet skildrer hva lærerne og elevene ga uttrykk for at de forstår ved og knytter begrepet estetikk til. Det handler også om hvordan lærerne beskrev at de forholder seg til elevenes subjektive smak i undervisningssammenheng og hvordan elevene opplever å ha subjektiv smak på D&T.

6.1.1 Estetikk

Estetikk– lærerperspektiv

Det kom frem to ulike perspektiver på lærernes forståelse av hva estetikk handler om og hvordan det ble knyttet til undervisningen. Inger besvarte spørsmålet om hvordan hun forstår begrepet estetikk ved å si: ”estetikk er jo ja det er læren om det vakre”. Som intervjuer responderte jeg på dette ved å hentyde at det er nær en ordbokdefinisjon. Da utdypet hun ved å fremholde at i møte med ungdom bør det være en stor takhøyde for at estetikk også kan omfatte alt fra det groteske til det stilrene. Videre sa hun: ”vi er på skole vi må holde oss til noen etiske normer også (...) men (...) jeg tenker ikke at det i utgangspunktet skal være regler for hva som er vakkert (...) særlig for å ta de ungdommene på alvor da”. På skole 1 var det flere spørsmål om estetikk som resulterte i gjentagende uttalelser der *kvalitet* ble fremholdt som det sentrale ved estetikk. For eksempel gjennom spørsmålet om hvordan undervisningen forholder seg til økt estetisering av ulike forhold i ungdoms hverdag og til spørsmålet om hvilke rolle de estetiske fagene kan ha for å utvikle elevenes selvstendige refleksjon om estetikk i hverdagen, svarte Britt ved å fremholde kvalitet, men også flid og nøyaktighet.

I tillegg vil jeg her trekke frem at begge lærerne i løpet av intervjuene kom med utsagn som ”estetisk vakkert” eller ”estetisk pent å se på”. Når begrepene ble anvendt sammen kan det bety at estetikk knyttes nært til hva som anses som pent eller fint. Dette kan kommunisere lærernes forståelse av estetikk i tillegg til hva som har blitt illustrerte ovenfor.

Estetikk - elevperspektiv

Elevene presenterte ulike oppfatninger angående meningen og betydningen av estetikk til spørsmålet om hva de tenker når de hører ordet estetikk. Jentene uttrykte med en bredde hva de knyttet til eller forstod estetikk som. De trakk frem at estetikk handler om sminke, manerer eller noe elegant som for eksempel svarte tettsittende kjoler i *kontorstil*. Silje ga uttrykk for at

estetikk er noe som beskriver gjenstander som mange er enige om at er fine, selv om kanskje ikke alle ville foretrukket å ha gjenstanden selv. Disse uttalelsene viser at elevene ser ut til å ha en noe bredere forståelse av hva begrepet estetikk betyr og innebærer enn hva lærerne deres ga uttrykk for.

6.1.2 Smak

Smak – lærerperspektiv

Til spørsmålene om lærerne i undervisningen legger vekt på elevenes subjektive smak og klesstil, svarte begge lærerne med å uttrykke et personlig engasjement ved å uttale at elevenes smak er interessant, uten å knytte det til undervisningen. Dette medførte oppfølgingsspørsmål om hvordan elevenes smak vektlegges i undervisningen. Britt svarte slik:

jeg prøver jo å være profesjonell på det (...) for det er jo ikke noe snakk om å like og ikke like (...) så lenge elevene på en måte argumenterer for det de har valgt da det eh passer i forhold til kriteriene som er i oppgaven så (...) sier jeg ikke nei det der var stygt (...) det liker jeg ikke men hvis de har en god argumentasjon for at dette faktisk fungerer så er det greit (...) men de må som sagt ha gode argumentasjoner.

Dette viser hvordan Britt ga uttrykk for at hun i undervisningen er opptatt av og krever god argumentasjon for elevenes valg, og at valgene må samsvare med vurderingskriteriene. Kravet om argumentasjon ble uttrykt med gjentakelse. Inger fortalte til samme spørsmålet at elevene har fått i oppgave å fortelle om egen stil og smak, og hun fremholdt videre at de snakker om skikk og bruk knyttet til påkledning når elevene skal representere studentbedriftene. Dette viser at læreren knyttet situasjonstilpasset klesvalg til elevenes subjektive smak.

Gjennom spørsmålet om hvordan lærerne i undervisningen nærmer seg etniske minoritetslevers smak og klesstil kom det frem to ulike perspektiver. Britt ga uttrykk for at hun ikke opplever smaken deres som annerledes, og at det ikke er noe de fokuserer på i undervisningen. Inger ga uttrykk for at etniske minoritetslevers smak og bruk av farger kan være: ”annerledes og uvant (...) kanskje at du får noen utfordringer på den eh ja (...) tradisjonelle (...) tanken om estetikk”. Videre fortalte Inger at disse elevenes smak kan være utfordrende i gruppeoppgaver fordi de skiller seg fra de andre elevene. Men samtidig uttrykte hun at hun ikke har hatt etniske minoritetslever som har vært pågående for å inkludere ideene sine i gruppeoppgaver. Som svar på om smaken deres kommer tydeligere frem i individuelle oppgaver, fortalte Inger at det ikke gjør det, og hun fremholdt videre at før de kan fokusere på elevenes smak, må de konsentrere seg om å få elementære ting på plass. Det elementære

handler ifølge Inger om teknikk og formalestetiske virkemidler. Dette viser en holdning til at teknikk og formalestetiske virkemidler anses som viktigere og mer grunnleggende kunnskap enn fokus på elevenes personlige preferanser.

Smak – elevperspektiv

Til spørsmål om hvordan elevene opplever det å anvende sin personlige smak eller stil, og om de opplever at dette er noe som inkluderes eller er del av D&T- undervisningen, skilte svarene seg ut i to ulike oppfatninger. Noen elever mente de har lærere som er opptatt av dette, men flertallet hevdet at de ikke har det. De som ga uttrykk for at lærerne er opptatt av dette kom med eksempler som at lærerne har endret litt på oppgaver når mange elever for eksempel ikke likte formen på et klesplagg de skulle sy. Slik tror Thea at lærerne: ”(...) bryr seg litt og de ser litt på hva vi på en måte kler og hvordan vi pleier å kle oss(...)”.

Frida fortalte at hva elevene mener er stygt eller fint ikke er noe de direkte snakker om i klassen. Mari ga direkte uttrykk for at hun ikke opplever lærerne som opptatt av hennes stil og smak, og Silje fortalte at det ikke er så mye fokus på elevenes smak. Silje opplever ikke at de snakker om hva de synes er pent, men de snakker om ”(...) utseende i forhold til tidsepoker (...) og hvordan ting skal se ut for å være sånn og sånn”. Dette viser at flesteparten ikke opplever at det er fokus på deres personlige preferanser for utseende på klær. De opplever et større fokus på hvordan klærne de syr ” (...) skal se ut”. Det kom også frem at flere elever ikke bruker klærne de syr til seg selv på D&T, gjennom spørsmål om hva elevene synes er viktig når de syr klær på D&T.

Det var imidlertid et flertall som fortalte at de ikke føler seg hindret i å bruke sin personlige smak eller stil i skoleoppgaver, men det var to jenter som hadde en annen oppfattelse av dette. Som svar på spørsmålet om Ruth opplever at lærerne er opptatt av hva hun synes er pent og stygt, sa hun: ”(...) nei egentlig ikke (...) hvis man er interessert i en ting da og bruker det i en oppgave så kan jo læreren ha liksom et annet syn på det da”. Ruth fortalte videre om at hun er mer opptatt av å lage noe ”moteriktig” i skoleoppgaver enn å bruke personlig smak. Hvordan Silje opplever å ha egen stil og smak i skoleoppgaver, ble besvart slik:

(...) det kan være både positivt og negativt, positivt i den grad at da skiller jeg meg kanskje litt ut fra andre (...) det kan også gå i feil retning for det er ikke alltid lærerne er enig med meg hva som er pent (...) jeg har en tendens ved at alle andre lager veldig elegante og estetisk pene ting mens jeg lager kanskje noe som (...) ikke så så bra ut som det det gjorde i hodet mitt (...) så det er jo en negativ side ved det.

Videre forklarte hun hvordan hun forsøker å få til en mellomting mellom hva hun selv liker og hva hun tror ”slår an hos andre”. Dette ble fulgt opp med spørsmålet om hun tilpasser stilen sin i skoleoppgaver, noe hun svarte ja til. Når hun derimot lager klær hjemme tilpasser hun ikke egen stil på denne måten. Slik kom det frem at det er elever som ikke opplever å fullt ut kunne bruke personlige preferanser i skoleoppgaver fordi andre kan ha andre meninger.

Til spørsmålet om Mari opplever at det er et fokus i undervisningen på utseende til ting hun er opptatt av, fortalte hun om en gang lærerne hadde holdt av et stoff de trodde hun ville like. Til oppfølgingsspørsmålet om det er viktig for henne å bruke tekstiler hun liker godt, sa hun:

ja jeg liker å gjøre det bra på skolen (...) så da liker jeg å ha det jeg vil ha (...) også hvis jeg først skal sitte med en oppgave i fire uker så vil jeg at det skal bli noe jeg liker (...) og hvis jeg liker det så blir det til at jeg vil jobbe mer med det ikke sant (...) da blir det jo bedre resultat (...) det er liksom når jeg liker det så vil jeg jobbe med det.

Utsagnet viser elevens opplevelse av å anvende tekstiler hun liker som viktig for motivasjon og innsats, en opplevelse hun også delte med Hanne.

6.2 Sentrale momenter i Design og tekstil-undervisningen

Denne delen vil handle om hva lærerne ga uttrykk for at undervisningen handler om og elevenes opplevelser av undervisningens innhold. Dette handler om eksperimentering, formalestetiske virkemidler, miljø, kvalitet og undervisningens fokus på elevenes påledning som presentabel.

6.2.1 Eksperimentering og prosess

Eksperimentering og prosess – lærerperspektiv

Når Inger snakket om formalestetiske virkemidler fortalte hun om at i skolen er det et generelt høyt fokus på at elevene stadig skal være eksperimentelle. Men hun tydeliggjorde at hun forsøker å være åpen for at elevene ikke alltid trenger å være så eksperimentelle, slik at de også kan jobbe med klassiske uttrykk. Hva som er det klassiske ble ikke direkte uttalt, men det ble knyttet sammen med noe nustrøket og vakkert. Gjennom spørsmålet om undervisningen tar spesielle hensyn til minoritetslevers smak, fortalte Inger at når elevene mestrer det grunnleggende åpner de opp for kreativitet. Det kom frem at lærerne anser at undervisningens fokus på kreativitet handler om prosess, utprøvinger, eksperimentering og

bruk av inspirasjonsmateriale.

Eksperimentering og prosess – elevperspektiv

Et mindretall av elevene fortalte om undervisningens fokus på prosess og det å eksperimentere. Hvordan Mari opplever å ha sin personlige smak i skoleoppgaver ble knyttet til et slikt fokus. Mari fortalte det slik:

(...) læreren de liker jo at du skal prøve ting (...) sånn være kreativ men samtidig hvis jeg får en oppgave så kan jeg få en idé med en gang også vil jeg lage det på den måten (...) også nei nei du må ikke gjøre det med en gang du må eksperimentere også lage prøvelapper og alt det her og sånn men så ender det alltid opp med den ideen da det har ikke skjedd meg en gang at jeg ikke har lagd den ideen (...)

Dette sier noe om hvordan eleven opplever at lærerne utfordrer henne i en kreativ prosess før hun tar avgjørelse om hva hun skal lage, men at hun alltid ender opp med første idé, noe hun fortalte to ganger i løpet av intervjuet.

6.2.2 Formalestetiske virkemidler

Formalestetiske virkemidler – lærerperspektiv

Spørsmålene som dreide seg om vurderingskriterier, lærernes mening om elevenes utvikling av selvstendig refleksjon over personlig smak og lærernes meninger om økt estetikk i elevenes hverdag, medførte beskrivelser av undervisningens fokus på formalestetiske virkemidler.

Gjennom spørsmålet om hvordan elevene kan utvikle selvstendig refleksjon over smak og estetikk, fortalte Britt om hva de er opptatt av på D&T. Hun fremholdt vurderingskriterier i oppgaver som viktig. Det handler om å jobbe bevisst med farger, linjer og form. Spørsmålet om Britt mener det er en sammenheng mellom mote, trender og hva som uttales som pent, ledet til en beskrivelse av sømfagets utvikling. Britt fortalte at fra å være regelbundet har det utviklet seg til en økt frihet, ved at for eksempel overlocksøm nå kan være synlig på utsiden av klær. Skolen prøver å følge med på en slik utvikling, men hun utdypet: "(...) jeg vil ikke påstå at vi er gammeldags men eh (...) kvalitet er veldig viktig for oss". Britt ga videre uttrykk for at kvalitet også kan være det utradisjonelle, så lenge det er godt argumentert for tekniske løsninger og visuelle uttrykk. Slik kom det frem et fokus på formalestetiske virkemidler som inkluderte kvalitet og tradisjon til sømfaget. Britt fremholdt at elevenes argumentasjon for tekniske og visuelle valg er viktig. Hvordan elevene skal lære å uttrykke slik argumentasjon ga ikke læreren direkte uttrykk for. Men argumentasjon ble knyttet til

tekniske løsninger, visuelle uttrykk og bevisst anvendelse av formalestetiske virkemidler.

Spørsmålet om hvordan Inger formulerer og anvender vurderingskriterier, medførte beskrivelse av at det å innføre ”kjøreregler”, som omhandler komposisjon og presentasjon av oppgaver, blir ansett som viktig. Presentasjon av oppgaver er noe Inger anser som viktig fordi ”(...) det er et førsteinntrykk, det kan vi ikke forandre, så hvis den oppgaven ser pen ut når den leveres så gjør det noe med den som leser den”. Hun fortalte videre ut fra konteksten ovenfor at: ”(...) så blant annet det her med komposisjonsregler det er regler (...) ganske fast og da er det lettere å få (...) det eh estetisk”. Slik ble det kommunisert at komposisjonsregler anses å være noe fast og virkemidler for å oppnå et *estetisk* uttrykk. Når Inger flere ganger uttalte seg om estetisk pent og at det er viktig for førsteinntrykket når elevene presenterer sine oppgaver, spurte jeg om hvilke kriterier Inger setter for å si at et tekstilprodukt er pent eller vakkert. Inger spurte tilbake om jeg mente for skoleoppgaver eller ellers. I ettertid ser jeg at dette spørsmålet var åpent for tolkning av kriterier både generelt og i skoleoppgaver. Det interessante er at hun selv nevnte skoleoppgaver. Derfor sa jeg som intervjuer at ”vi kan ta begge deler”, og Inger fortalte følgende:

ja for i skoleoppgave er det ofte noen regler og noen rammer (...) som vi har satt (...) at det skal ha høy kvalitet (...) men det er også med komposisjon og eller valg av materialer (...) det kan gjelde delingslinjer og fargesammensetninger og alt sånt og da (...) hvis du har brukt reglene for komposisjon med kontraster eller (...) andre estetiske virkemidler som er klart definert på forhånd (...) så kan det jo være plutselig noe som overrasker som kan være vakkert (...) og det er på en måte et skritt videre men hvis man da går tilbake og analyserer det så har det jo ofte noen av de elementene kanskje av hva man har lært er pent (...)

Utsagnet formidler at kriteriene for hva som er pent eller vakkert knyttes til kvalitet, formalestetiske virkemidler, samt at hva som er vakkert eller pent ofte er tillært. Dette ble uttrykt med *man*, og kan tolkes til at dette er en oppfatning hun opplever å dele med flere. Samlet viser utsagnet ovenfor hva begge lærerne gjennomgående uttrykte at de på D&T fokuserer på i undervisningen: regler og rammer for ulike fokus som kvalitet, formalestetiske virkemidler med fokus på form og farge, materialvalg og at hva som anses som pent er tillært.

Formalestetiske virkemidler – elevperspektiv

Spørsmålet om Silje opplever at undervisningen er opptatt av utseende til ting i hverdagen hennes resulterte i denne beskrivelsen: ”(...) vi lærer jo mye om hva som skal være pent og hva som er pent egentlig, med farger, med hvilke farger som faktisk passer sammen (...) så vi

får jo prenta inn en del eh dette er pent dette er ikke pent”. Dette beskrev hun med pronomenbruk av *vi*, som indikerer at det er en oppfattelse hun opplever som gjeldende for flere enn henne. Hun fortalte så videre om at i faget er det: ”(...) nærmest regler for hva som er pent (...) altså alt med komplementærfarger og farger som passer sammen farger som framhever farger som dysser litt ned sånne ting (...)”. Videre fra dette utsagnet fortalte hun om en opplevelse av at lærerne er opptatt av teknikk, regler og faste ting, og ikke så opptatt av utseende til gjenstander eller klær i hverdagen hennes. Flere fortalte om lignende opplevelser av at de i undervisningen og i skoleoppgaver jobber mye med teknikk og regler som form og farge for utseendemessige aspekter.

Til spørsmålet om Vera opplever at hennes smak for hva som er pent eller stygt er viktig for henne i skoleoppgaver, uttrykte hun: ”jeg er veldig nøye hvis jeg gjør ting, hvis det er striper så vil jeg at det skal være ordentlig, det skal treffe hverandre (...) jeg tenker mer på det jeg gjør om det er stygt eller pent”. Lignende uttalelser kom fra Hanne og Frida, der nøyaktighet, kvalitet og ”riktig form og farge” ble fremhevet som sentralt for hva de er opptatt av når de løser skoleoppgaver. Beate anvendte lignende argument når hun brukte kriterier som riktig form og farge for hva hun synes er fint ved klær. Dette viser at en gjeldende opplevelse hos elevene i likhet med det lærerne ga uttrykk for, er at undervisningen på D&T fokuserer på formalestetiske virkemidler og nøyaktighet. Dette er noe fast og det er regler for hvordan klær skal se ut.

6.2.3 Miljø og kvalitet

Miljø og kvalitet – lærerperspektiv

Til spørsmålet om hvilken rolle lærerne mener undervisningen har for å sette fokus på etikk og miljøperspektiver i tekstilindustrien, fortalte Inger at miljøhensyn er et viktig emne som undervisningen fokuserer på ved gjenbruk. Britt uttrykte at: ”(...) vi har jo egentlig et stort ansvar der da (...) det er også en av grunnene til at vi jobber mye med kvalitet”. Kvalitet var et tilbakevendende aspekt lærerne trakk frem i løpet av intervjuene. Gjennom spørsmålet om hvordan Britt velger og bruker eksempler fortalte hun om en oppgave der målet var å lære elevene om nøyaktighet. Nøyaktighet og teknikk ble knyttet til å handle om kvalitet. Eksemplet i oppgaven Britt fortalte om ble benyttet for å diskutere hva som er kvalitet og hva som ikke er kvalitet. Til spørsmålet om hvilke meninger Britt har om økt tilstedeværelse av estetikk i ungdommenes hverdag, og om undervisningen tar hensyn til dette, svarte Britt at de

ikke tar spesielle hensyn til det. Ifølge Britt henger estetikk i ungdommenes hverdag sammen med andre ting, og hun trakk frem kvalitet som eksempel på dette. Til samme spørsmål sa Inger:

(...) jeg håper jo vi kan være med på gjøre dem bevisste hvert fall (...) også håper jeg at en kan være med på å (...) kvalitetssikre (...) klær som er i handelen i dag (...) vi sier jo det til våre elever at når dere får jobb hvis dere skulle få eh være den som handler inn sørg for at det er høy kvalitet se at det ser pent ut (...)

Slik kommuniserte begge lærerne at undervisningens kvalitetsfokus knyttes til estetikk i hverdagen til elevene og til elevenes refleksjon over klær. Det ble imidlertid i liten grad eksemplifisert hvordan miljøfokuset inngår i undervisningen på D&T.

Miljø og kvalitet – elevperspektiv

Til spørsmålet om elevene har erfart at de i undervisningen har snakket om miljøhensyn som kjøp- og kast problematikk eller miljøutslipp ved stoffproduksjon, kom det frem at halvparten mener de har lært om miljø. Hva elevene svarte til dette spørsmålet skilte til dels elevene som gruppe knyttet til de to klassene. Elevene på skole 1 som ga uttrykk for å mene å ha lært om dette knyttet det til å klippe økonomisk i stoffet. Frida sa det slik: "(...) det eneste vi har fått beskjed om er at vi må være økonomiske med stoffet (...) klippe kant i kant (...) det er det eneste (...) ikke sløse med stoff". Ruth fra samme klasse hevdet at undervisningen ikke har tatt opp tema miljø. På skole 2 ga to elever uttrykk for at undervisningen fokuserer på miljø gjennom redesign. Silje fortalte dette slik: "ja vi har i alle fall hatt mye om redesign (...) og at det er viktig å ikke nødvendigvis kaste klærne fordi de ikke er *inn* i år".

Det var flere elever som uttrykte seg om kvalitet uten at de selv knyttet det til et miljøhensyn. Siden lærerne knyttet miljø sammen med kvalitet, samt at kvalitet kan være en sentral del av miljøhensyn i samfunnet gjennom fokus på klærs levetid, presenteres også elevenes fokus på kvalitet her. Til spørsmålet om hvordan elevene opplever undervisningens betydning for deres utvikling av refleksjon over hvordan klær ser ut, utrykte Thea: "(...) nå driver vi jo med at vi skal være veldig nøye (...) på sømmer ehm og det har jo påvirket meg allerede at (...) hvis jeg skal kjøpe meg en skjorte så ser jeg på en måte eh om det er skjeve sømmer eller om de er rette og fine". Spørsmålet om undervisningen fokuserer på utseende til gjenstander i elevenes hverdag, eller om det er andre ting som er i fokus, besvarte Ida slik: "dem snakker vel mer om sømmer og sånne ting at det skal være rett og pent (...)". Det kom frem at flere opplever

et høyt fokus på klærs sømmer, noe som ikke er et overraskende funn på en slik studieretning. Flere fortalte om hvordan de har blitt mer opptatt av klærs sømmer og kvalitet når de handler klær. Men Frida og Hanne fremholdt at når de ser klær de liker utseende på veldig godt, blir utseendet viktigere enn om det er god kvalitet. Da kjøper de klærne uansett.

6.2.4 Presentabel påkledning som tema i undervisningen

Presentabel påkledning som tema i undervisningen – lærerperspektiv

Forholdet mellom klær og kropp ble nevnt som del av undervisningens fokus. Spørsmålet om lærerne hadde opplevd utfordringer ved elevenes smak resulterte i en beskrivelse av dette forholdet. Britt fortalte at det har vært perioder der motebildet var preget av dype utringninger, korte topper og skjørt og underdeler som satt lavt på livet. Videre sa hun:

(...) de ikke alltid ser sin egen kropp i forhold til klærne da at de bare ser at motebildet er sånn dermed skal jeg også se ut sånn (...) hvis man går på en sånn type linje så skal man jo lære om (...) hva passer min kropp og hva passer ikke min kropp og hvorfor passer det ikke eh og da blir det (...) krasj med (...) at de absolutt vil ha noe som (...) som jeg som fagperson kanskje ikke syns er det beste valget da (...)

Utsagnet viser at læreren synes det kan være et utfordrende forhold mellom mote, hva ungdommene selv ønsker og hva hun som fagperson mener er et bra valg. Dermed ser det ut til at lærernes faglige fokus i undervisningen kan stå i motsetning til gjeldende mote og det elevene liker.

Som svar på om Inger som lærer har opplevd utfordringer ved elevenes subjektive smak, fortalte hun at de i undervisningen har hatt tema utringning og at det kan være utfordrende ved at elevene har et annet syn på dette enn hva hun som lærer har. Videre fortalte hun: ”(...) men særlig når vi skal ha kunder inn og det er ungdomsbedrift og når vi skal dra på besøk og representere både skolen og oss selv (...) så snakker vi om det å se ordentlig ut rett og slett”. Inger trakk også frem at elevene lærer om skikk og bruk i forhold til påkledning. Slik ser det ut til at lærerne er opptatt av å lære elevene om det å kle seg presentabelt i ulike situasjoner. Fokus på å kle seg presentabelt kan forholde seg til sosiale og kulturelle forventninger til påkledning i samfunnet utenfor skolen.

Som svar på hvilke meninger Britt har angående undervisningens rolle i å legge til rette for elevenes refleksjon over egen smak, uttrykte hun først at det sentrale er at elevene jobber etter

oppgavekriterier. Videre fortalte hun at de: ” (...) snakker også om det med (...) eh i forhold til egen kropp (...) i forhold til (...) hva man egentlig kler da og det kan jo kombineres med hva som er estetisk pent å se på og ikke”. Slik ble spørsmålet om elevenes refleksjon over egen smak knyttet til et kroppsfokus ved klær. Inger ga uttrykk for at på D&T ønsker de å gi elevene et realistisk bilde på forholdet mellom kropp og klær. Inger sa videre: ”også er det jo snakk om hva er vakkert, er tøy som er i størrelse 36 alltid vakkert eller skal vi ha noe som passer kanskje (...)”. Å lære elevene om forholdet mellom kropp og klær forholder seg direkte til elevenes hverdagsliv, også utenfor skolen.

Presentabel påkledning som tema i undervisningen – elevperspektiv

Elevene ga uttrykk for at de på D&T har lært om påkledning i forhold til hva som passer egen kropp og ikke. Spørsmålet om elevene opplever at undervisningen er fokusert på utseende til klær de er opptatt av, medførte en beskrivelse om hva Ida opplevde som lærernes fokus:

(...) det skal også passe til din kropp da det snakker dem om (...) det skal passe til din fasong og om du har rett mage da eller ikke har hofter så må du sy etter det (...) kan ikke sy et skjørt som skal passe til en som har hofter da.

Her viser Ida hvordan hun opplever at undervisningen er opptatt av elevenes fokus på kroppsform i forhold til formen på klær. Idas opplevelse eksemplifiserer hvordan lærernes fokus stemmer overens med elevopplevelse av dette forholdet. Utover dette utsagnet uttalte ikke elevene seg om et fokus i undervisningen knyttet til kulturelle og sosiale normer og forventninger angående klær. Men det var flere elever som ga uttrykk for hvordan de har inkludert hva de har lært om form og farge når de kler seg og oppfatter klær. Dette kom frem gjennom spørsmålet om Silje mener at undervisningen bidrar eller ikke bidrar til hennes refleksjon over hvordan ting ser ut. Hun mener selv å ha blitt mer bevisst på ”regler” hun har lært på skolen når hun skal handle klær. Som hun selv uttrykte, medfører det gjerne at hun tenker på: ”(...) annet enn bare min egen smak (...)”. Ruth uttrykte en lignende beskrivelse: ” (...) man får jo mer kunnskap om forskjellige ting da om hva som er riktig og da får man jo også et annet syn på ting”. Dette uttrykte hun med *man*, en generell form. Selv om flere elever ga uttrykk for hvordan undervisningens fokus er blitt del av deres vurdering av klær i hverdagen, var det under halvparten som direkte uttalte at de synes undervisningen påvirker deres oppfattelse av klær i hverdagen. Samlet kan utsagnene vise at jentene ser ut til å inkludere noe av undervisningens innhold når de kjøper og velger klær.

7.0 Klær og påkledning i Det Nye

I dette kapitlet presenteres sentrale ideer og holdninger om klær og selvpresentasjon som kom frem gjennom analysene av tekstene i Det Nye ¹⁸. Jeg vil starte med en kort introduksjon av tekstene som analysene er basert på. Tekstene som er analysert er fra 2011. Teksten *Min stil* i Det Nye nr 15 er et intervju med Jennifer Bråthen, og teksten er skrevet av Stine Pjaaten. Det kommer ikke frem hvem Jennifer er eller hvorfor hun presenteres i Det Nye med sin stil. Teksten *Blogg: designerbloggeren* fra Det Nye nr 15 er et intervju med bloggeren Maria Skappel, skrevet av Astrid Skomedal. Maria presenteres som designertrainee for BikBok, og reportasjen handler om bloggen, mote og klesstil. Det som er valgt ut til analysen er det som står skrevet om klær og stil. *Moteguiden* i Det Nye nr 17 er en reportasje med tre intervjuer der de intervjuede har stylet antrekk og gir stylingtips. De tre intervjuene fokuserer på tre uttrykk i styling av den lille sorte, og to av intervjuene er analysert og trekkes frem her. Ansvarlig for reportasjen er Rubi Sørvik. Fra Det Nye nr 13 er *Gatemoten* analysert. Det er en fast reportasje der Det Nye viser leserne bilder av jenter som skiller seg ut på gaten. Avsvarlig for reportasjen er Rubi Sørvik. To ledertekster, henholdsvis *Høst er best* fra Det Nye nr 13 og *Hvem er du?* fra Det Nye nr 11 ble analysert. Ledertekstene er et fast innslag skrevet av Mari Midtstigen og gir et riss av bladets innhold.

7.1 Klærs visuelle uttrykk – et mangfold

Ved gjennomlesning av bladene for å velge ut tekster, samt i analyse av de utvalgte tekstene, kom det til syne et mangfold av visuelle uttrykk i klær og klesstiler. Alt fra sporty, elegant, feminin, jentete, romantisk, maskulin, skulpturell (*Moteguiden*), rar, annerledes, kul, tøff (*Designerbloggeren*), tilbakelent og slapp (*Min stil*) er begreper som de utvalgte tekstene anvendte i beskrivelse av aspekter ved klær og påkledning. Kult var et ord som var gjentagende i flere av tekstene.

¹⁸ Tekstene fra Det Nye er å finne på folkebiblioteket. Jeg har vært i kontakt med forlaget Hjemmet Mortensen som utgir Det Nye. I henhold til deres retningslinjer på bakgrunn av åndsverksloven for opphavsrett legges ikke tekstene med som vedlegg.

7.2 Definisjonsmakt for klærs visuelle uttrykk

Hva som passer sammen er tema i flere av tekstene. Bildeteksten: ”En romantisk sandal med cutouts passer også perfekt til et slikt antrekk” (Sørvik, 2011b, s. 74), sammen med bildet uttrykker hva som anses å passe sammen. Hva som passer sammen uttrykkes også slik: ”Skoene valgte jeg fordi de hadde et veldig søtt uttrykk (...) som jeg mener passer helt perfekt til plissédetaljene på kjolens skjørt” (Sørvik, 2011b, s. 74). Det at skoene har et søtt uttrykk, og at romantiske sandaler passer til et slikt antrekk er skrevet med subjektiv modalitet, men uttrykt som om det var fakta. I *Min stil* beskrives en veske slik: ”Den passer til hele garderoben min og til alt jeg begir meg ut på” (Pjaaten, 2011, s. 99). Dette fremhever at en veske passer til alle klærne og ulike situasjoner. Mens i moteguiden ble den lille sorte fremstilt som å passe til alt (Sørvik, 2011a, s. 72). Dette illustrerer hvordan klær vurderes opp mot situasjonen. I *Moteguiden* uttrykkes den intervjuedes beste stylingtips med bydesetning slik: ”Gå for kontraster og prøv ut kombinasjoner du i utgangspunktet ikke tror vil fungere! Mønstre mot mønstre er for eksempel en av mine favorittkombinasjoner” (Sørvik, 2011a, s. 73). Dette viser hvordan leserne oppfordres til å prøve ut kombinasjoner av klær.

I flere av tekstene presenteres det hvordan ulike antrekk fremstår. Dette illustreres gjennom *Moteguiden*, der det står: ”Med en høyhalset genser under og metallisk choker og clutch blir antrekket noe strammere” (Sørvik, 2011a, s. 73). Eller som teksten: ”Jakken med frynser understreker det feminine uttrykket (...). Det er alltid fint å bryte stilen med ett element” (Sørvik, 2011b, s. 74), eller: ”Jeg holdt alt i helsvart fordi jeg ønsket en klassisk og feminin look” (Sørvik, 2011b, s. 74). Disse utdragene viser hvordan visuelle uttrykk og klesstiler i stor grad fremstilles for leserne med objektiv modalitet der utsagnene uttrykkes som en sannhet uten at hvem som uttaler seg kommer frem. Dette kan også si noe om hvordan antrekk forventes å oppleves. Tekstene er illustrert med flere bilder som er med på å vise hvordan de ulike uttrykkene ser ut.

I teksten *Høst er best* står det: ”Noe annet som er gøy: Nå kommer gudskjelov tida der det er lov til å dra på litt mer med sminke. Endelig kan vi legge smokey eyes uten å bli oppfattet som emokid!” (Midtstigen, 2011b, s. 11). Her fremlegges det med objektiv modalitet hva som er forståelsen av *emo*. Avsender knytter seg ikke direkte til utsagnet ved at subjektposisjonen i første setning er fraværende mens i andre setning refereres det til *vi*. I disse eksemplene, samt flere lignende utsagn i de andre tekstene uttrykkes visuelle uttrykk i klær med objektiv modalitet der avsender er uklart definert. Dette viser hvordan Det Nye presentere slike

faktorer ved påkledning som sannhet og det sier noe om hvilke definisjonsmakt Det Nye tar seg i forhold til sine lesere.

7.3 Kropp

I flere av tekstene er det beskrivelser av klærs snitt, form og tilslutning til kroppen. De visuelle illustrasjonene viste samlet et ensidig bilde av kvinnekroppen, når alle de avbildede er slanke damer/jenter. I moteguiden beskrives *skinny* jeans som et må-ha plagg og et plagg som fremhever feminine former. Kombinasjonen vid overdel og trang underdel ble beskrevet i enkelte tekster, og visuelt vist i et flertall av tekstene, for eksempel i *Min stil*. En annen beskrivelse av forholdet mellom klær og kropp ble uttrykt med vekt på klærs funksjon for å skape en nett silhuett, gjennom teksten: ”Jeg har alltid vært svak for kjoler og skjørt med feminine snitt og detaljer. Jeg knyttet et belte i midjen for å skape en nettere silhuett, men kjolen kan fint brukes uten også” (Sørvik, 2011b, s. 74). Beltets funksjon for å skape nettere silhuett uttrykkes med objektiv modalitet – som en sannhet.

I teksten *Min stil* ble den intervjuedes kropp ved tre anledninger beskrevet som avgjørende for valg av klær, merker og butikker. Kroppens ”lange lemmer” beskrives i teksten som avgjørende for hvilke butikker hun handler i. Utsagnet: ”Jeg får sjeldent vintage til å funke på kroppen min. Men slappe bluser uten fasong passer alltid” (Pjaaten, 2011, s. 99), uttrykker klærs form som sentralt i avgjørelse av klesinnkjøp. Mens bildeteksten: ”- Når man ikke har markert midje, er det kun én modell som gjelder, Acne Kex” (Pjaaten, 2011, s. 99), uttrykker hvordan kroppens form er avgjørende for valg av buksemodell.

7.4 Hva er godtatt grad av pyntet antrekk?

Tekstene har et fokus på forholdet mellom *pyntet*, *for pyntet* og *passer pyntet*. De utvalgte tekstene viser at det å pynte antrekk *ned* er noe som oftere vektlegges enn det å være pyntet. Jeg vil videre vise hvordan dette kom frem i tekstene. I *Moteguiden* beskrives skjørtet som et viktig plagg i garderoben, og videre står det: ”Det er så enkelt å dresse opp og ned og passer til både høye hæler, convers og flate ankelboots” (Sørvik, 2011b, s. 74). Det uttrykker hva skjørtet passer sammen med og også muligheten til både å *dresse opp* og *ned* antrekk. Beskrivelsene uttrykkes som objektiv modalitet og ser ut til å kommunisere noe angående forventninger til påkledning som dresset opp eller ned etter ulike anledninger.

Stiltips i *Designerbloggeren* beskrives med bydesetning slik: ”Ikke la dine fineste plagg støve ned i skapet. Ta frem finstasen og kombiner heller med tykke strikkegensere og lave sko, for å skape et mindre pyntet uttrykk. Jeg lover det hjelper!” (Skomedal, 2011, s. 106). Leserne oppfordres til å bruke finstasen, men å kombinere den med andre plagg for å skape et mindre pyntet uttrykk. Det uttrykkes hvordan finstasen pyntes *ned* gjennom objektiv modalitet. I *Min stil* står det at intervjuede er ”Sjelden pyntet, men ofte i hæler” til hverdags. Festantrekket beskrives slik: ”(...) kjole og tung sminke. For å dempe looken har jeg bustete hår og alltid en slapp jakke (Pjaaten, 2011, s. 99). Dette viser hvordan hun demper *looken* i festantrekk med en slapp jakke og bustete hår. Sammenheng mellom slapp jakke, bustete hår og en stil som fremstår som dempet, uttrykkes som fakta gjennom objektiv modalitet. Gjennom språkbruken viser disse utsagnene hvordan Det Nye tar seg rett til å uttale og oppfordre leserne til å pynte antrekk *ned*. Hvorfor antrekk skal pyntes ned står det imidlertid ikke noe direkte om, og blir opp leserne å eventuelt tolke.

7.5 Kontekstens betydning for klesvalg

Et forhold som uttrykkes i flere av tekstene, er hvordan situasjonen er av betydning for påkledningen. I *Moteguiden* beskrives den *lille sorte* som klassisk og det står at de: ”(...) styler den forskjellig avhengig av anledning” (Sørvik, 2011a, s. 74). Moteansvarlig presenteres i *Moteguiden* som mer pyntet på jobb enn på fest. På fest tar hun på seg pumps, og videre står det: ”Jeg har alltid et par ballerinas i veska til turen hjem” (Sørvik, 2011a, s. 73). Sammen med bildeteksten: ”- Et flatere alternativ til litt utpå kvelden (...)” (Sørvik, 2011a, s. 73), uttrykker dette hvordan selvpresentasjon kontra komfort er to forhold hun forholder seg til i valg av påkledning. Dette kan antyde hva som er av betydning i ulike situasjoner.

I *Moteguiden* ble det formildet en idé om festantrekk og hvordan det kan være. Det står:

Hvordan er det perfekte festantrekk? Jeg synes egentlig ikke at man må ha kjole eller høye hæler for å være pyntet til fest. Hvis jeg går i jeans og flate sko, ville jeg nok valgt en finere bluse til og gjort noe mer ut av makeup og hår. Ellers er jo høye hæler uslåelig lekkert på de aller fleste og gjør deg festfin på et blunk! (Sørvik, 2011b, s. 74).

Dette viser oss hva den intervjuede personlig mener er pyntet til fest, og hva hun bruker sammen med antrekket jeans og flate sko for å pynte seg. Det gir uttrykk for hva hun anser som et naturlig innhold av et antrekk til en festkontekst. Beskrivelsen av høye hæler som uslåelig lekker på de fleste, og at de gjør deg festfin på liten tid beskrives med objektiv

modalitet. Det kan kommunisere hva som er forventet innhold og oppfatning i et festantrekk for leserne Det Nye henvender seg til.

I lederartikkelen *Hvem er du?* står det følgende:

Måten vi kler oss på, sminker oss på og snakker på er en del av den identiteten vi har bygget opp (...). Og det er jo slik at noen personer alltid møter oss som den festpyntede jenta med selvsikkert smil om munnen, mens de nærmeste vennene også kjenner til det bustete, frynsete surrehuet som minst like ofte trer fram i verden (Midtstigen, 2011a, s. 9).

Utsagnet formidler gjennom objektiv modalitet og med bruk av pronomenet *vi*, to ulike tilnærminger for påkledning og selvpresentasjon: den festpyntede og det bustete, frynsete surrehue. Det uttrykkes hvilke sosiale relasjoner det forventes å se de ulike fremtoningene av subjektet innenfor. Utsagnet kan også indikere forventninger til hvordan ulike antrekk oppfattes, og når det er godtatt å presentere seg selv slik. Gjennomgående i hele teksten: *Hvem er du?* uttrykkes et hovedskille for hvordan man presenterer seg selv visuelt. Det står:

I Det Nye prøver vi å lage saker for alle de forskjellige delene av din personlighet. Tips til klær, sminke og hår for de dagene du skal gjøre inntrykk på noen nye mennesker. Og interessante reportasjer for dagene du sitter i joggebuxsa og bare vil la deg underholde (Midtstigen, 2011a, s. 9).

Den ene fremstillingen knyttes til å gjøre inntrykk på andre og personen fremstilles som i godt humør og festpyntet. Den andre fremstillingen uttrykkes å være ikledd joggebukse, bustete og surrete og være slik man fremstår for sine nærmeste. Dette ser ut til å betegne påkledning som avhengig av situasjon og sosiale relasjoner. Illustrasjonene til teksten: *Hvem er du?* består av fargefoto av en modell på catwalk, utklippbilder av klær og tilbehør og redaktørbildet i sorthvitt. Fremstillingen av de avbildene ser etter min tolkning ikke ut til å illustrere den mer avslappede stilen (joggebukse/surrehue). Det indikerer at denne selvpresentasjonen ikke er visuelt illustrert. Det kan tenkes å indirekte antyde hvilke visuelle fremtoninger som er verdsatt og ikke.

7.6 Funksjonelle og "trygge" klesvalg

I intervjuet *Min stil* står det: "Fokuset mitt de siste ti årene har vært på gode, «tidløse» kvalitetsplagg uten ubrukelige detaljer, hysteriske snitt eller skrikende mønstre og farger. Jeg liker teksturer" (Pjaaten, 2011, s. 98). Her fremheves det funksjonelle som viktig, men også kvalitet og tekstur nevnes. Beskrivelsen av klærs egenskaper som ubrukelige detaljer,

hysterisk og skrikende antyder en negativ oppfattelse av ikke funksjonelle detaljer i klær. Dette var den eneste teksten i analysen som uttrykte det funksjonelle som en verdi og det ikke funksjonelle som en negativ verdi. I samme tekst beskrives et fokus på klær i forhold til personen slik:

(...) for meg handler stil og klær om komfort. Mitt knep er å la klærne være en dempet forlengelse av egoet mitt. Jeg vil nok aldri la et antrekk stjele fokuset fra meg, det jeg sier og gjør. Klærne får holde seg i skyggen, men se bra ut (Pjaaten, 2011, s. 99).

Dette uttrykker at komfort er viktig og at klærns rolle er å holde seg i skyggen i forhold til personen. Det illustrerer at personligheten og hva hun selv gjør er viktigere enn klærne, men at klærne kan understreke *egoet* hennes.

I samme tekst er det også fokus på trygge klesvalg. Det står at den intervjuede sier følgende om egen påkledning: ”Jeg er trygg i jeans, t-skjorte og ankelboots fra Acne” (Pjaaten, 2011, s. 98-99). Beskrivelsen av favorittdesigneren til den intervjuede står slik: ”Det tryggeste kortet mitt de siste årene har nok likevel vært Acne” (Pjaaten, 2011, s. 99), mens bildeteksten lyder slik: ”Skinnjakke og bluse fra Acne, er en trygg kombinasjon” (Pjaaten, 2011, s. 99). Trygghet ble ved tre anledninger uttrykt i denne teksten og knyttet til henne personlig gjennom subjektet jeg. Det står ikke noe om hvorfor det trygge er viktig, men det viser et aspekt som er av betydning for hennes visuelle selvpresentasjon.

7.7 Humør og selvfølelse

I *Designerbloggeren* ble forholdet mellom klær og personens utstråling uttrykt gjennom teksten: ”Hva er ditt beste stylingtips? Mix og match, og føl deg vel, den som utstråler selvtillit og glede kan kle seg i hva som helst!” (Skomedal, 2011, s. 106). Videre i samme reportasje under *stylingstips* står det: ”Klær skaper mennesker, og klær gjør så mye med selvfølelse og humøret (...)” (Skomedal, 2011, s. 106). Det første utsagnet ser ut til å kommunisere at så lenge personen utstråler selvtillit og glede kan en kle seg i hva som helst. Mens i neste utsagn uttrykkes det at klær har stor betydning for selvfølelse og humør. Dette uttrykker to ulike forbindelser mellom humør, selvtillit og valg av klær.

7.8 Å kle seg med et særpreg eller inspirert av ytre forhold

Gjennom de ulike tekstanalysene viste det seg å være et gjentakende fokus på å la seg inspirere av ytre forhold. Det dreier seg om andres påkledning, moteikoner, moten med dens trender og nyheter, samt klær Det Nye presenterer for leserne. *Min stil* og *Designerbloggeren* er skrevet som intervjuer. Omkring halvparten av spørsmålene i de to tekstene vektlegger intervjuedes stil i forhold til ytre aspekter slik som stilikoner, mote og inspirasjon. I tillegg til spørsmålsformuleringer som kommuniserer dette fokuset, var det i alle tekstene gjentakende bruk av beskrivelser som stil, det å style, mote, trender, sesongens nyheter og andres påkledning. Gjennom tekstutdraget: ”Vi vet at dere Det Nye-lesere er opptatt av å holde dere oppdatert på de siste trendene (...). (...) det som kanskje er aller best med denne årstiden er høstmoten!” (Midtstigen, 2011b, s. 11), uttrykkes det forventninger til at leserne er opptatt av mote.

Høstmotens funksjon beskrives slik: ”(...) få en ny stil eller oppdatere din personlige *look* (...)” (Midtstigen, 2011b, s. 11). Illustrasjonen til teksten viser bilder av klær og tilbehør i en fargeskala: rustrød og rødbrun, samt et svart skjørt. Dette eksemplifiserer hvordan Det Nye velger ut hva som vises som høstmote. I flere av tekstene uttrykkes det hvordan Det Nye tar valg for leserne sine. I *Gatemoten* har de plukket ut jentene som skiller seg ut med stilen sin, og hvilket antrekk ” *vi digger*”. I *Høst er best* står det: ”Vår moteansvarlig Rubi Sørvik har plukket ut det aller beste fra butikkene (...)” (Midtstigen, 2011b, s. 11). Det illustrerer at moteansvarlig velger ut og viser hva som er best i butikkene for leserne.

Det var i langt større grad fokus på ytre aspekter knyttet til det å kle seg, enn det var på en personlig eller individuell stil. Men i *Designerbloggeren* står det følgende:

Jeg har alltid vært den i klassen som har gått mot strømmen i forhold til hva som var populært. (...) Jeg har alltid likt å følge med på trender og tendenser, men hvis jeg ikke var først ute, dropper jeg det heller. Med det samme alle ser like ut, blir det kjedelig! Uniformerte mennesker er det treigeste jeg vet! (Skomedal, 2011, s. 106).

Utsagnet er knyttet til den intervjuede gjennom personlig pronomen *jeg*, og forteller hvordan hun ønsker å fremstille seg selv med et særpreg. I *Moteguiden* kommer forholdet mellom trender og det personlige til uttrykk slik: ” Min stil er typisk «godt og blandet». Jeg lar meg inspirere av nye trender og forsøker å gjøre dem mine” (Sørvik, 2011a, s. 73). De to siste eksemplene viser et blandet fokus, både på mote og trender, og på noe særegent.

7.9 Lite fokus på personlig stil, kvalitet og miljø

Gjennom tekstanalysene kom det også frem forhold tekstene ikke skrev om, som kan knyttes til unge jenter og klær. Det var gjentakende at det ikke var et direkte eller et utpreget fokus på personlig stil, kvalitet eller miljø. På bakgrunn av tekstanalyse av 7 tekster, kom det til uttrykk et gjennomgående fokus på klær tilknyttet konsum/forbruk. Dette kom til frem gjennom et direkte uttalt fokus på trender, nyheter, mote og sesongfokus. For eksempel i *Moteguiden* beskriver moteansvarlig å ha en stor mengde klær. Til tross for det opplever hun *kleskriser*¹⁹. I *Høst er best* kom det frem et fokus på forbruk gjennom at det uttrykkes at Det Nye skal vise leserne butikkenes beste plagg til under 500kr, slik at leserne kan oppdatere seg eller få en ny stil. Gjennomgående i alle tekstene viste bildene med bildetekst en overvekt av nye klær, men enkelte plagg med bildetekst fortalte at det var gjenbruk og/eller vintage klær. Teksten *Min stil* skilte seg ut fra de andre tekstene, gjennom et direkte uttalt fokus på kvalitetsplagg og tidløs stil. Alt i alt kommer det ikke direkte til uttrykk et fokus på etiske perspektiver for tekstilindustrien knyttet til miljøproblematikken i samfunnet.

¹⁹ Kleskrise betyr at personen selv ikke opplever å ha klær å ha på seg.

8.0 Drøfting

Drøfting av diskursorden *klær som estetisk, kulturelt og sosialt uttrykk i hverdagen til unge jenter på D&T.*

I undersøkelsen har jeg sett på oppfatninger rundt klær og påkledning ved å inkludere unge jenters egne uttalelser om dette, betraktninger om dette fra tekster i Det Nye, samt jentenes oppfattelse og lærerens uttalte fokus på klær i undervisningen på D&T. Sammen med teorien jeg viste til i teorigapitlet, danner dette utgangspunkt for drøftingen som deles inn i to hoveddeler. Først vil jeg diskutere estetiske, sosiale og kulturelle aspekter som kom frem at inngår når unge jenter kler seg, gjennom jentenes egne uttalelser. Dette ses i sammenheng med hva som var holdninger og ideer til unge jenter og klær i tekstene i Det Nye.

Aspektene som vil bli drøftet er individualitet, fellesskap, det autonome selvet, ambivalens og balansering av ulike grenser knyttet til påkledning. Balanseringen handler i hovedsak om grenser i forhold til kropp, kjønn, *pyntethet* og det å være opptatt av eget ytre. Disse aspektene drøftes og ses i sammenheng med teori om identitet, diskurser og estetikk, for å se på betydningen de kan ha for unge jenters visuelle identitetsarbeid. Andre del av drøftingen vil handle om forholdet mellom klær i jentenes hverdag og fokuset på klær i D&T-undervisningen. Problematisering av disse to forholdene danner utgangspunkt for å si noe om hvorfor klær som både et faglig, estetisk, kulturelt og sosialt uttrykk bør inngå i undervisningen. Undervisningens innhold vil bli diskutert i forhold til Kunnskapsløftet, fagtradisjon, hva jentene uttrykte at klær handler om i deres hverdag, samt estetisk teori. Avslutningsvis diskuteres hvordan man kan forstå det å kle seg som estetisk uttrykksform og slik kan legitimere det som innhold på D&T, og kanskje også for flere av skolens estetiske fag.

På et mer overordnet nivå tar jeg i drøftingen utgangspunkt i analyse av diskursorden *klær som estetisk, kulturelt og sosialt uttrykk i hverdagen til unge jenter på D&T.* Da blir spillet mellom diskurser et sentralt fokuspunkt. Ved å se på hvordan de ulike ideene forholder seg til hverandre, konkurrerer med hverandre eller om det er ideer som fremstilles som mer verdifulle enn andre, kan konsekvenser av de ideene jentene, tekstene og undervisningen anvender trekkes frem (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 151). I tillegg er diskursanalysen et utgangspunkt for å diskutere de ulike aspektene, og slik komme frem til hva som kan være begrensende og hva som kanskje danner grenser i unge jenters visuelle

selvpresentasjon (Alvesson & Sköldbberg, 2008, s. 264-265).

Undersøkelsens utvalg er som sagt ikke representativt. Men ved å se datamaterialet i sammenheng med teori og andre studier om ungdom, klær og identitet, kan jeg allikevel si noe om tendenser for tematikken. Med bakgrunn i diskursteori forstås uttrykk for ideer og holdninger som diskursiv praksis og ikke som trekk hos enkeltpersoner (Kvale & Brinkmann, 2009, 233). Slik kan det jeg kommer frem til gjennom diskursanalyse tenkes å kunne gjelde for flere enn dette studiets utvalg.

8.1 Visuell selvpresentasjon – en balansegang

8.1.1 Individualitet – fellesskap – ambivalens - det autonome individet

Individualitet og fellesskap var to sentrale aspekter jentene ga uttrykk for at inngår i påkledningen. Fellesskap ble beskrevet som det å kle seg vanlig, kle seg med likhet til venner, omgivelsene eller moten, samt det å ikke skille seg ut. Individualitet handler om å vise hvem man er gjennom klærne, kle seg med et særpreg, bli lagt merke til og dermed skille seg ut fra fellesskapet. I tekstene i Det Nye tolker jeg fokuset på *det trygge valget*, mote, det å la seg inspirere av andres klesstil, som et uttrykk for fellesskap. I tekstene var det overvekt på et slikt fokus fremfor faktorer som personlig stil eller særpreg som kan knyttes til individualitet. Påkledning orientert mot både individualitet og fellesskap var faktorer som 13-åringene i studiet til Storm-Mathisen også orienterte seg mot (Storm-Mathisen, 2008, s. 142-145).

Aspektene individualitet og fellesskap er motsetningsfylte og identifiseres som to diskurser, som kan tenkes at konkurrerer med hverandre (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 147). Flere av jentene uttrykte forhold som individualitet og fellesskap med store variasjoner, slik at de fremstod som motstridende uttalelser. At unge beskriver hva de identifiserer seg med av klær og sosiale kontekster med både konsistens og variasjoner, kom også frem i studiet til Storm-Mathisen (Storm-Mathisen, 2008, s. 336-337). Dette stemmer overens med hva jeg fant. Slike motsigende uttalelser forstås her med bakgrunn i diskurspsykologi, og er da tegn på diskursiv praksis (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 129). Spørsmålet er imidlertid hva dette gjør med jentenes visuelle selvpresentasjon. Når fellesskap og individualitet står i kontrast til hverandre, kan det tenkes at en sjonglering mellom de to ideene kan utgjøre en form for drakamp. Slik jentene uttrykte seg ser det ut til å handle om et samspill og en

balansegang mellom individualitet og fellesskap. Det at mange fremholdt at de kunne kle seg likt som venner men ikke helt likt kan være uttrykk for dette.

Forholdet mellom individualitet og fellesskap ses også i lys av Eliassen og Eriksens teori om forholdet mellom stil og smak. Stil er del av hva som er rådende klesstil i eget miljø. Smak forholder seg til denne klesstilen, samtidig som smak uttrykker individets særpreg (Eliassen & Eriksen, 1993, s. 18-19). Slik forstås uttrykk for individualitet å være jentenes smak som skiller seg fra fellesskapets klesstil. Klesstil og klesvaner forstås med bakgrunn i teorien jeg viste til i teorikapitlet, å være kulturelt og sosialt forankret (Bourdieu, 1995, s. 36; Gill, 2007, s. 72-73). Slik kan individualitet i klesstilen være uttrykk for at jentene har en kompetanse til å se og forstå hvordan klesstiler er forankret i eget miljø. En slik kompetanse betyr ifølge Østerberg at de forstår og ser sin egen habitus i forhold til omgivelsenes (Østerberg, 1995, s. 24). Men det er imidlertid ikke sikkert at utenforstående opplever jentenes påkledning som et særpreg. Det kan også handle om at jentene ønsker å fremstille seg selv som selvstendige og med et særpreg fra fellesskapet.

Jentenes fremstilling av seg selv som mer uavhengig enn andre, stemmer med det Storm-Mathisen fant i sin studie av unge og kjøpepress. Det var et typisk svar blant informantene at kjøpepress i hovedsak gjaldt andre, og ikke dem selv (Storm-Mathisen, 1998, s. 153-154). Spørsmålet er imidlertid hvorfor så mange av jentene jeg intervjuet ga uttrykk for at de er mer selvstendig enn andre, når de på andre måter uttrykte at de også forholdt seg til sosialitet og mote? Anvendelse av ulike diskurser kan forklare dette. Men hvorfor og hvordan anvendes de? Når mange på samme tid sier de er frie og uavhengig men også opptatt av hva andre mener, hvordan andre kler seg og mote, kan det indikere at det er et diskursivt spill som kanskje er skjult og ligger til grunn for individualitet og fellesskap. Det kan også tenkes at jentenes uttrykk for at de er uavhengig av sosiale og kulturelle forhold bunner i at det er enklere å se når andres påkledning er påvirket, enn når sin egen er det. Dette kan komme av at egen kultur kan være så dypt forankret at den fremstår som noe naturgitt (Klausen, 1992, s. 11-12).

Vetlesen peker på at det i vårt samfunn er en form for ideologi om det autonome, frie og selvvelgende individet (Vetlesen, 2009, s. 18). Jentenes benektelse av at de blir preget av andre når de velger og oppfatter klær handler kanskje om det å markere en selvstendig og egen identitet gjennom å velge klær med et særpreg. Forsøker jentene bevisst eller ubevisst å

leve opp til en slik ideologisk idé, kan det belyse hvorfor de selv hevder at de er uavhengige, mens de beskriver vennene sine som ”slaver” av moten og andres meninger. Dette kan også forklare lærernes og elevenes utsagn at det på deres skole er høy toleranse for hvordan man kan kle seg, mens de i neste omgang uttrykte at det å kle seg presentabelt tilpasset ulike situasjoner er viktig. Kanskje kan man si at de forholder seg til en ideologi om det autonome og frie selvet, mens de samtidig preges av sosiale og kulturelle normer og forventninger til påkledning.

Ideen om det autonome selvet forklarer imidlertid ikke hvorfor fellesskap også blir fremstilt som viktig. Ifølge Vetlesen medfører dagens samfunn økte psykologiske utfordringer som kan bunne i at individet ikke har en klar sosial plattform. Spørsmål som ” (. . .) hva man betyr, og hvem man betyr noe for” (Vetlesen, 2009, s. 21) er sentrale. Det å kle seg med likhet til venner kan tenkes å være en motvekt til mangelen på en klar sosial plattform. Dermed kan behovet for tilhørighet være en årsak til at jentene også fremholdt fellesskapet som sentralt i sitt visuelle identitetsarbeid.

Individualitet og søken etter sosial tilhørighet gjennom påkledningen ser langt på vei ut til å stemme med en moderne forståelse av identitet, som ifølge Frønes handler om nettopp disse aspektene (Frønes, 2004, s. 31, 48). I teorikapitlet trakk jeg frem en identitetsforståelse med bakgrunn i nyere sosiologisk teori og diskurspsykologi. Identitet forstås å være i en stadig prosess som dannes i samspillet med subjektets kultur. Individet veksler mellom å anvende ulike ideer som de presenteres for gjennom deres kultur (Hall, 1992, s. 277; Wetherell & Potter, 1992, s. 78). Identitetsforståelsen ses også i sammenheng med det mangfoldet av visuelle fremtoninger eller klesstiler som kom til uttrykk i både tekstene i Det Nye og hos jentene jeg intervjuet. Mangfoldet av klær og visuell fremtoning forstås slik som uttrykk for visuell identitet som er i stadig endring. Dette kan ses i sammenheng med en oppfattelse av at ambivalens er et trekk i vår tid (Hall, 1992, s. 277). Dermed kan det ikke sies å være et mål om en stabil visuell identitet.

8.1.2 Kulturelt betingede preferanser for klesvalg

Jeg har allerede sagt noe om at jentene ga uttrykk for at deres personlige preferanser for hva de foretrekker av klær ikke påvirkes av andre. Men her vil jeg gå inn på jentenes egne uttalelser som kan indikere at deres personlige preferanser er kulturelt og sosialt betinget. Jeg

viste i datapresentasjonen at jentenes svar for hva de foretrekker av antrekk i Det Nye langt på vei samsvarte med klassene jentene tilhørte. Det kan indikere at de påvirkes av hverandre og omgivelsene. Dette ses i sammenheng med jentene som ga uttrykk for hvordan deres oppfattelse av klesplagg har endret seg fra stygt eller *horeaktig* til noe fint som de liker og kler seg med. Denne endringen kan forstås å være uttrykk for påvirkning fra venner eller motebildet. Det at påkledning påvirkes av kulturelle og sosiale forhold kan støttes med bakgrunn i Bourdieu og Gill. Valg av klær er ifølge Gill ikke bare personlig, akkurat som Bourdieu uttaler at smaken heller ikke er personlig (Bourdieu, 1995, s. 44-45; Gill, 2007, s. 72-73). Slik kan det forstås at hva jentene uttalte som personlige valg er nært forankret i kulturelle og sosiale aspekter, som igjen er nært knyttet til deres habitus. Fokuset på å la seg inspirere av ytre forhold i tekstene i Det Nye kan ses som et uttrykk for nettopp kulturell og sosial forankring av hva som foretrekkes av klær.

Det kom også frem et annet forhold mellom mote og selvstendige valg. Enkelte uttrykte at de velger klær med mål om å motsette seg moten. Det til tross for at det kan innebære at de slutter å anvende spesielle plagg eller farger de liker godt. Jentene ga uttrykk for at det sentrale er å ikke gi inntrykk av å være opptatt av å følge moten. Slik kan moten virke begrensende, samt få en makt over jentenes bruk av hva de selv hevder er personlige preferanser. Dette ser ut til å handle om hvordan de fremstiller egne interesser eller verdier gjennom klær.

8.1.3 Klærs signaler og grensedannelser

I intervjuene med jentene og i tekstanalysene av Det Nye kom det frem hva ulike klær kan signalisere. Hvordan ulike klær fremstår og hva de signaliserer ble i stor grad uttrykt som en sannhet, og avsenders tilknytning til utsagnene var i stor grad fraværende. Da kan det se ut til at Det Nye tar seg en definisjonsmakt over slike forhold. Flere av jentene fortalte at de kler seg med et mål om å ikke bli oppfattet negativt. Dette støttes i jentenes utsagn om at det er små marginer mellom for eksempel det å bli oppfattet som en søt og snill jente, og det motsatte. Slik ser det ut til at de forholder seg til ideer for hva som er en negativ og positiv visuell fremtoning.

En visuell fremstilling pekte seg ut ved at den ble forbundet med negative konnotasjoner, både i en tekst og av enkelte av jentene. *Emostil* ga både en tekst og to jenter uttrykk for at er

uønsket å identifisere seg med. Jentene sa dette direkte, mens i teksten ble mørk sminke fremstilt som begrenset til en bestemt årstid, slik at man ikke oppfattets som *emokid*. Jentene ga uttrykk for at mennesker de ikke har en nær relasjon til tolker klærne deres som *emo* eller litt *bitch*. Dette er de selv uenige i. Men de presiserte at de ikke endrer påkledningen sin, til tross for at de uttrykte *emostil* som negativt. Et interessant spørsmål er hvorfor de ga uttrykk for at deres oppfattelse av visuell fremtoning skiller seg fra omgivelsenes. Ulike oppfatninger av klær kan forklares med bakgrunn i en oppfattelse av at klær er forankret i sosiale og kulturelle forhold. Med bakgrunn i Bourdieu, forstås sosiale og kulturelle forhold som nært knyttet til personens habitus (Bourdieu, 1995, s. 36-37). Skiller jentenes habitus seg fra omgivelsenes kan det forklare hvorfor det er ulike oppfatninger av hva klær signaliserer. Da kan jentenes utsagn om å føle seg misforstått vise at de har evne til å forstå at klærs signaler tolkes ut fra eget ståsted. Disse jentene ga uttrykk for å ikke la påkledningen preges av andres meninger. Når de motsetter seg slike forståelser av klærs signaler kan det også vise at de motsetter seg diskurser.

Et annet forhold ved klærs signaler, som jeg vil trekke frem, handler om forholdet mellom kropp og klær. I datapresentasjonen viste jeg at både jentene og tekstene uttrykte ideer om kombinasjonen av tettsittende og vide klær, samt det å vise passelig med hud og fremheve passelig av kroppens former. Dette var kriterier jentene anvendte som begrunnelse for hva de likte ved klær. Slik ser forholdet mellom kropp og klær ut til å handle om en balansegang. Vera ser for eksempel ut til å balansere sin tro som muslim med sin tilhørighet til andre ungdommer ved å ikle seg hijab, vide klær og klær fra ungdomsbutikker. Thea balanserer det å fremheve og vise kroppsformer med å ikke vise for mye former.

Ifølge jentene kan det å fremheve for mye av kroppen gi signaler om å være litt *løsaktig*, mens vide klær kan gi inntrykk av å ikke være kroppsfixert. Jentenes ønske om å ikke kle seg *løsaktig* eller *horeaktig* kan være uttrykk for at klesvalg forholder seg til holdninger om klærs negative seksuelle signaler. Slik jentene uttrykte seg om løsaktighet, utringninger og plagg som er horeaktighet, viser det at jentene forsøker å velge klær som ikke blir knyttet til slike negative konnotasjoner. Innledningsvis viste jeg til at det ifølge artikkelen *Bimboestetikken* er antydninger om unge jenters påkledning i det vanskelige temaet voldtekt. Dette kan vise at det er sosialt og kulturelt forankrede holdninger om klærs seksuelle signaler. Da ser det ut til at jentenes vurdering av klær, med mål om å ikke sende negative seksuelle signaler, foreholder seg til holdninger om dette i samfunnet.

Bruk av ettersittende eller vide klær kan også forstås med bakgrunn i det Lynne beskrev i studiet. Klær som sitter stramt på kroppen kan forstås som uttrykk for en femininitet, mens bruk av løsere plagg kan tolkes som et mer androgynt uttrykk (Lynne, 2000, s. 3). Dette ses i sammenheng med hva en tekst i Det Nye uttrykte med objektiv modalitet, nemlig at ettersittende klær understreker feminine former. Hva jentene direkte uttalte angående påkledning i forhold til kjønn varierte mellom et fokus på det feminine og fokus mot det maskuline. Det var ikke alle som direkte sa noe om dette, men nesten alle var opptatt av tettsittende klær ofte kombinert med et mer løstsittende plagg. Med utgangspunkt i det jeg nå har trukket frem ved kjønn og kropp, forstås jentenes og tekstenes fokus på kombinasjon av tett- og løstsittende plagg som uttrykk for en balansegang av det feminine og det maskuline. Med utgangspunkt i dette ser det ut til at forholdet mellom klær og kropp kan handle om uttrykk for en kjønnsidentitet. I studiet til Jacobsen ble nettopp klær betegnet som sentralt for å vise en kjønnsidentitet (Jacobson, 1994, s. 196-201).

I datapresentasjonen viste jeg til hvordan jentene og tekstene uttrykte egen kroppsform som avgjørende og begrensende for valg av klærs form. Dette var et kriterium for valg av klærs omslutning til kroppen. Slik kan bruk av tettsittende eller vide klær være uttrykk for valg tilpasset egen kroppsform, og ikke bare uttrykk for en kjønnsidentitet. Dette kan igjen handle om kulturelle og sosiale ideer for hva som regnes å være passende eller presentabel påkledning i forhold til egen kropp.

8.1.4 Å kle seg presentabelt

Mange av jentene ga uttrykk for å vurdere og tilpasse klesvalg i forhold til situasjonen. I noen av tekstene i Det Nye ble det uttrykt med en selvfølgelighet hva som er passende antrekk i ulike situasjoner. For eksempel ble det å ikle seg høye hæler på fest og bytte til flate sko på turen hjem fremstilt slik. Det kan kommunisere hva som regnes som viktig i ulike situasjoner. Kanskje er dette et uttrykk for forventninger som er del av diskursenes ideer som jentene forholder seg til. Det å tilpasse klærne til sosiale relasjoner var et forhold jentene og flere av tekstene beskrev. I nære relasjoner er det ikke like nødvendig å ilette tid eller omtanke for påkledningen - man kan komme med bustete hår og joggebukse. Dette beskrives annerledes i møte med mindre nære relasjoner. Da gis klær en rolle i å for eksempel imponere andre eller formidle noe om seg selv. Jentene ga uttrykk for at de nærmeste kjenner personligheten deres

uavhengig av hvordan de kler seg. Slik gis visuell fremstilling en rolle i å formidle personlighet, verdier og holdninger, og blir dermed uttrykk for identitet.

Humør var et aspekt som kom til uttrykk hos både jentene og i teksten *Designerbloggen*. Det handler om en oppfattelse av at humøret kan virke inn på valg av klær. Samtidig ser det ut til at klær valgt på bakgrunn av humøret kan forsterke egenopplevelsen av humøret. Det kom frem klare meninger om at joggebukse signaliserer det å være sliten, sur eller i dårlig humør, selv om det ikke er en nødvendig forbindelse mellom dette. Slik kan klærs signaler om humør være uttrykk for sosiale og kulturelle ideer i samfunnet.

Oppfattelse av seg selv som presentabelt kledd eller ikke for en anledning ser ut til å virke inn på jentenes selvoppfattelse. Jentene ga uttrykk for at når de har brukt tid på påkledningen og føler seg bra kledd, medfører dette økt selvtilit og de blir mer utadvendte. *Slækk* påkledning hjemme hevdet de ikke hadde samme innvirkning på opplevelsen av seg selv. Dette kan bety at egenopplevelse er nært knyttet til hvordan de tror andre oppfatter dem. Denne tolkningen kan støttes ved å ses i sammenheng med Halls beskrivelse av identitet knyttet til *det sosiologiske subjektet* (Hall, 1992, s. 275). Selvforståelse dannes da i samspillet mellom jentene og omgivelsene. Dermed blir visuell selvpresentasjon viktigere i møte med andre, enn det blir hjemme. Dette stemmer overens med jentenes utsagn om at klær har en rolle i hva de formidler om seg selv, eller for å imponere andre.

8.1.5 Grenser

Mengden fokus på ytre utseende i Det Nye, uten særlige motforestillinger, tolkes til at det er en godtatt interesse og verdi for selvpresentasjon. Jentene derimot ga uttrykk for mange vurderinger rundt det å være opptatt av det ytre eller ikke. Flere uttrykte at gjennom klesvalg forsøker de å ikke vise at de faktisk er opptatt av klær og mote. Fokus på å ikke virke opptatt av sitt ytre kan være uttrykk for at en slik interesse ikke anses som en verdifull fremstilling av seg selv.

I tekstene jeg analyserte kom det frem et større fokus på hvordan antrekk kan pyntes, *tones* eller *dresses ned*, med tips til hvordan leserne kan oppnå dette, i forhold til fokus på å pynte seg. Dette ses i sammenheng med at jentene jeg intervjuet ga uttrykk for at de vurderer og tilpasser grad av pyntet antrekk til situasjonen, samt at de er opptatt av å se bra ut, men ikke *for bra*, og heller ikke fremtre som *for synlige* for omverdenen. Samtidig ga flere uttrykk for

at de ønsker å fremstå ordentlig eller at de i noen situasjoner kan *ordne seg* som Ida sa. Enkelte ga uttrykk for at tid og omtanke brukt på påkledningen kan medføre økt selvtillit. Dette ser ut til å skape en konkurranse mellom at de ønsker å fremstå ordentlige og i noen situasjoner kanskje pynte seg, samtidig som de ikke vil fremstå som *for* pyntet eller iøynefallende for andre.

Til direkte spørsmål var det bare ei som sa at fint eller pent er noe hun knyttet til egen stil. Men begrepet fint eller pent ble i større grad brukt i svar på åpne spørsmål, som for eksempel når de beskrev stilen sin og hva de likte ved den. Dette kan fortelle at det er viktig, men at det ikke er noe de ønsker å identifisere egen stil med. Det kule derimot var en overrepresentert fremstilling som ble knyttet til positive verdier av de unge jentene og i tekstene i Det Nye. Slik ser det ut til at kult er ansett som en verdifull og godtatt selvpresentasjon i større grad enn fint eller pent.

I intervjuene ga enkelte uttrykk for at deres definisjon på passe pyntet til ulike anledninger skiller seg fra andres oppfattelse av dette. Det kom imidlertid frem at alle gjør slike vurderinger i forhold til situasjonen. Dette ses i lys av Bourdieus teori om smak og habitus (Bourdieu, 1995, s. 36). Da kan det bety at ulike oppfatninger av hva som er pyntet eller passe pyntet er kulturelt og sosialt tillært, og forankret i jentenes miljø. Da blir miljøet avgjørende for slike oppfatninger. Det som imidlertid er felles var at slike vurderinger gjøres i forhold til konteksten.

Vurdering og grenser for *pyntethet* ses i sammenheng med det å ikke gi inntrykk av å være *for* opptatt av eget utseende og påkledning. Med utgangspunkt i dette ser det i stor grad ut til å handle om en balansegang mellom det å se bra ut men ikke *for* bra, mellom å være pent kledd men ikke *for* pyntet og mellom å se presentabel og ordentlig ut men ikke virke *for* opptatt av utseende. Jeg viste tidligere til at tekstene i Det Nye har et fokus på hvordan antrekk kan pyntes ned og hva som anses å være passende påkledning i ulike situasjoner. Det forstås å være i likhet med jentenes balansering av slike forhold. Dette kan vise at Det Nye kan være med å definere hva som er godtatt og ikke (Hauge, 2008, s. 14), eller være kilde til hva som er rådende ideer hos lesergruppen (Ballaster, 1991, s. 4). Samlet ser det ut til å være uttrykk for at både jentene og delvis også tekstene i Det Nye forholder seg til grenser, der målet er å ikke overskride andre visuelt. Det å ikke overskride andre kan handle om det å ikke skille seg ut eller fremtre som prangende ved å for eksempel være *for* pyntet eller se *for* bra ut. Det kan

tenkes å handle om å ikke skape oppmerksomhet rundt seg selv på bakgrunn av hvordan man kler seg, og slik ikke virke selvopptatt. Slike sosiale og kulturelle forventninger og grenser kan være uttrykk for mer eller mindre tause ”dresskoder”. Tause dresskoder refererer til forventninger om hvordan man kler seg. Kanskje kan dette jeg nå har trukket frem være uttrykk for at det er en *jantelov* for hvordan unge jenter kan kle seg.

Det jeg har trukket frem om balansegangen mellom å kle seg presentabelt, men ikke overskride andre, kan forstås som uttrykk for to diskurser. Den ene handler om at det er forventet å kle seg ordentlig, presentabelt og tilpasset situasjonen. Den andre handler om at det ikke er positivt i stor grad å være opptatt av visuelle forhold ved seg selv. Dette er to ideer som forholder seg til hverandre og slik kan konkurrere med hverandre (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 66). Det ser ut til at diskursene får en makt over hva som erkjennes som verdifull og passende påklledning. Selvfølgelig og identitet kan forstås som dannet i en kontinuerlig prosess der jentene forholder seg til det kulturelle og sosiale miljøet (Hall, 1992, s. 275-277). Når diskursene forstås som del av jentenes kulturelle og sosiale miljø, støttes tolkningen av diskursenes makt og innvirkning på visuelt identitetsarbeid. Dette viser hvordan diskurser kan virke begrensende og være med på å danne og opprettholde grenser for hva som er sosialt og kulturelt akseptert (Alvesson & Sköldbberg, 2008, s. 264-265). Dermed blir en sosial konsekvens at det ikke er en godtatt eller verdsatt å kle seg slik at man overskrider andre visuelt.

Det å ikke tillate å være opptatt av eller gi uttrykk for å være opptatt av utseendemessige aspekter ved seg selv, står imidlertid i motsetning til Böhmes teori om en nyere estetikkforståelse. Teorien inkluderer estetisk utforming av alt vi omgir oss med og dette gis en verdi i seg selv (Böhme, 2008, s. 525-527). Med en estetikkforståelse med utgangspunkt i Böhme, Friberg og Drotner, inkluderes sanselige aspekter i hverdagen i en hverdageestetikk (Böhme, 2008, s. 525-527; Drotner, 1995, s. 136; Friberg, 2006, s. 184). Da kan klær inngå i en hverdageestetikk uten at det nødvendigvis er grenser for hvor opptatt man kan være av dette. Hvorfor er det da en rådende idé om å sanselig ikke overskride andre? Slike holdninger kan tenkes å bunne i at det å være opptatt av eget ytre ofte knyttes til noe negativt og overfladisk (Bisgaard & Friberg, 2006, s. 20). Det er kanskje ikke verdier så mange av oss ønsker å bli identifisert med. Et ønske om å ikke virke overfladisk kan være en forklaring på den stadige balanseringen som foregår når de unge jentene på D&T vurderer og oppfatter klær. Knyttes det å overskride andre visuelt til overfladiskhet og en negativ fremtoning, kan

balanseringen være uttrykk for et ønske og behov for å bli akseptert av andre. Dette kan igjen være uttrykk for ønske om delaktighet i fellesskapet som jeg tidligere diskuterte.

Tolkningen om at jentene forholder seg til kulturelle og sosiale diskursivt dannede *grenser*, kan støttes med funn i studiet til Göthlund. Det kom frem at eget utseende vurderes i forhold til aspekter, slik som hvordan en kvinne eller jente kan, bør og har mulighet til å se ut (Göthlund, 1997, s. 137). Dette antyder at det er normer og forventninger til hvordan jenter visuelt bør fremstille seg selv. Dette har likheter med nettopp sosiale og kulturelle forventninger som danner grenser og utgjør balansegangene jeg viste at jentene på D&T forholder seg til. Balansegangen jeg har pekt på ses i sammenheng med Storm-Mathisens uttalelse om at klær, moral og identitet forstås som nært sammenbundet (Storm-Mathisen, 2008, 11-12). Balanseringen mellom ulike aspekter som både er estetiske, kulturelle og sosiale som inkluderer holdningen om å ikke overskride andre kan knytte nettopp klær, moral og identitet sammen. Det jeg nå har trukket frem ser langt på vei ut å vise at visuelt identitetsarbeid handler om å balansere slike aspekter. Det er selvfølgelig noen som sikkert har som mål å overskride andre, kanskje med fokus på å skille seg ut eller en form for protest mot noe, men dette kom ikke frem hos mine informanter.

8.1.6 Klær – en vare for identitetsuttrykk

I samfunnet i dag er det en oppfatning om at identitet er noe individet selv skal skape (Frønes, 2004, s. 31). Dette sier noe om hvilke forventninger det kan være til visuell selvpresentasjon. Da ser det ikke ut til at det holder å velge klær etter en bruksverdi. Bruksverdien handler om varers nytte (Böhme, 2008, s. 527). Forventninger om å skape sin egen identitet kan være en årsak til den stadige balansering mellom ulike forhold når jentene kler seg. Ifølge Böhme handler iscenesettelse om å iscenesette en bestemt livsstil (Böhme, 2008, s. 527). Friberg uttaler at iscenesettelse er en del av estetisk praksis i hverdagen, og handler om hvordan vi ønsker å fremstille oss selv (Friberg, 2006, s. 184-189). For å vise hvem man er, hva man står for og kanskje hvem man ønsker å identifisere seg med, ser det ut til at påkledning handler om iscenesettelsesverdi. Dette kan forklare jentenes orientering mot en iscenesettelsesverdi fremfor klærs funksjonalitet. Det funksjonelle ved klær var imidlertid en faktor som i studiet til Storm-Mathisen kom frem at ungdom forholder seg til når de oppfatter klær (Storm-Mathisen, 2008, s. 144). Dette viser at bruksverdi også inngår, selv om det i liten grad kom frem av datamaterialet til dette studiet.

Böhme beskriver varers bytteverdi som handler om varers salgsverdi ved hvor attraktive varene oppfattes å være av forbrukerne (Böhme, 2008, s. 527). Jeg har vist til at klesvalg blant annet ble foretatt med utgangspunkt i hva klær kan signalisere og kommunisere om jentenes identitet. Om klær fremstår som attraktive eller ikke for jentene avhenger slik av iscenesettelsesverdien – ikke av bruks- eller bytteverdien. Dette ses i forhold til samfunnets miljøproblematikk knyttet til blant annet kjøp- og kast- mentalitet. Blir valg av klær foretatt på bakgrunn av en iscenesettelsesverdi, og ikke bytte- eller bruksverdi, vil hva som foretrekkes av klær følge moten og endringer av hva som verdsettes i samfunnet. Da blir ikke nødvendigvis klærs funksjonalitet eller kvalitet i fokus. Å være opptatt av klærs visuelle uttrykk og at klær anses som viktig for identitetsuttrykk, kan være utfordrende for en miljøproblematikk. Dette kan være problematisk i form av høyt forbruk og hurtig utskiftninger av klær, som både kan medføre stor mengde avfall, men også miljøutslipp ved produksjon. Slik kan en oppfatning av slike estetiske forhold være problematisk for miljøet.

8.1.7 Det Nye som kilde til rådende ideer

Det kom frem mange likhetstrekk mellom ideer for og holdninger til påkledning i tekstene fra Det Nye og hos jentene. Slik kan det se ut til at Det Nye spiller på hva som er rådende ideer hos lesergruppen (Ballaster, 1991, s. 4). Eller man kan tolke det andre veien, at Det Nye er en del av en kommersiell aktør i samfunnet som er med på å skissere grenser for hva som er verdsatt og ikke (Hauge, 2008, s. 14). Slik kan det jeg har trukket frem som sentrale aspekter støttes og kanskje antyde at dette gjelder for flere enn informantene i denne oppgaven. Det som imidlertid skilte seg ut, var at tekstene i Det Nye hadde et lite fokus på personlige preferanser, særegenhet og *egen* klesstil. Dette kan forklares med at Det Nye er kommersielt og opptatt av å fronte mote og også påvirke leserne. Men det betyr ikke nødvendigvis at de faktisk påvirker (Glomnes, 1991, s. 22; Gripsrud, 2002, s. 64-65; Hagen, 1998, s. 17). Jentenes likhet men også ulikhet med ideer i Det Nye stemmer med teori der publikum forstås som både påvirkelige, men også som aktivt handlende i forhold til medienes ideer (Glomnes, 1991, s. 22; Gripsrud, 2002, s. 64-65; Hagen, 1998, s. 17). Når jeg videre i del to av drøftingen referer til jentenes hverdag, inkluderer dette i tillegg til de intervjuedes utsagn også i stor grad ideer som kom frem i tekstene fra Det Nye.

8.2 Design og tekstil-undervisningen i forhold til jentenes hverdag

Jeg har så langt i drøftingen trukket frem ulike estetiske, sosiale og kulturelle aspekter, hvordan de inngår og hva det kan si om jentenes diskursive praksis knyttet til klær. Med bakgrunn i mangfoldet og ambivalens i visuell selvpresentasjon, samt et syn på identitet som noe prosessuelt, er ikke målet i denne oppgaven å fremme en fast visuell identitet. Med en forståelse av at visuell identitet stadig kan være i endring, kan man kanskje stille spørsmål ved om fokus på visuelt identitetsarbeid er viktig i skolen. Men skolen kan kanskje være med på å danne grunnlag for at elevene enklere kan forstå og håndtere de ulike aspektene som inngår når de forholder seg til klær. Skolen kan da bidra med kunnskap som danner utgangspunkt for elevers kritiske og selvstendige refleksjon. Slik kan elevene bedre håndtere diskursers ideer og makt. Dermed kan elevene bli bedre rustet til å forholde seg til de estetiske, sosiale og kulturelle aspektene de bevisst og ubevisst er en del av. Slik kan skolen hjelpe elevene til å avkode og forstå de tause *dresskodene* i samfunnet. Når identitet inngår som del av det å kle seg kan slik kunnskap igjen bidra til en bedre selvforståelse. For å drøfte skolens rolle i de unges identitetsarbeid, vil jeg i det følgende diskutere sentrale aspekter i undervisningen opp mot aspekter i jentenes hverdag. Avslutningsvis vil jeg diskutere hvorfor og hvordan sosiale, kulturelle og estetisk aspekter som en del av jentenes hverdag kan inkluderes i undervisningen, uten at det er et direkte fokus på dette i Kunnskapsløftet.

8.2.1 Faglige aspekter i undervisningen

Både lærerne og elevene uttrykte en enighet om at formalestetiske virkemidler står sentralt i undervisningen og at det er noe fastlagt, som ble kalt for regler. Lærerne ga også uttrykk for at preferanser for hva som erkjennes som vakkert er tillært. Utsagn om at slike aspekter i undervisningen er faste regler ses i sammenheng med hvordan jeg viste til at Det Nye presenterer forhold ved klær som fakta. Det kan vise at både skolen og Det Nye gir seg selv en definisjonsmakt over slike aspekter, men med ulikt utgangspunkt. Det ser ut til at skolen bygger en slik definisjonsmakt på fagteori og kanskje fagtradisjon, mens Det Nye tar utgangspunkt i trender og mote.

Oppmerksomheten på formalestetiske virkemidler uttrykt som regler kan knyttes til fokus på riktig kunnskap, mens fokuset på teknikk og kvalitet knyttes til ferdighetskunnskap. Med et sosialkonstruktivistisk perspektiv forstås kunnskap å være i stadig endring (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 13-14), og det er flere forhold som ikke anes som fast eller

varig fakta. Et slikt kunnskapssyn kan kanskje skape utfordringer når det kommer til vurdering i skolen. Dette kan forklare hvorfor vurderingskriterier gjentagende ble fremholdt som viktig på D&T. Det kan også forklare lærerens krav om at elevene argumenterer ut fra vurderingskriterier når de anvender personlige preferanser for hva de foretrekker av utseendemessige aspekter. Det kreves altså at elevene argumenterer for bruk av personlige preferanser. Spørsmålet er imidlertid om elevene kan argumentere for hva de liker ut fra vurderingskriterier som i stor grad handler om faste faglige kriterier for kvalitet, formalestetiske virkemidler og teknikk. Skal elevene argumentere ut fra slike vurderingskriterier som står sentralt på D&T, ser det på lang vei ut til at det elevene foretrekker ved klærs utseende må samsvare med hva de lærer er god kvalitet, riktig sømteknikk og også riktig bruk av formalestetiske virkemidler.

Undervisningens innhold ses i forhold til Kunnskapsløftet og fagtradisjon. Med bakgrunn i at D&T er opptatt av kvalitet, nøyaktighet og formalestetiske virkemidler i stor grad uttrykt som noe fast, mener jeg å kunne si at klær i stor grad handler om håndverk på D&T. Dette er ikke overraskende med tanke på kompetansemålene i Kunnskapsløftet for D&T (Utdanningsdirektoratet, 2006b). Fokuset på håndverk, som innebærer teknikk, kvalitet og formalestetiske virkemidler, har også likheter med fagtradisjonen til faget fra husflidsskolen (Nielsen, 2010, s. 98-101).

8.2.2 En skolekultur for estetiske kriterier

Med bakgrunn i forståelsen av at smaken er forankret i en persons habitus (Bourdieu, 1995, s. 36-37), vil klær og visuell fremtoning kunne bli oppfattet ulikt av ulike mennesker. Hvordan blir dette når faglige aspekter på D&T uttrykkes som en sannhet? I presentasjonen av elevintervjuene viste jeg at elevene ga uttrykk for å være mer opptatt av kvalitet og nøyaktighet enn hva de synes er stygt eller pent når de syr klær på skolen. Flere elever ga også uttrykk for å inkludere faglige aspekter som kvalitet og ”regler” for form og farge når de vurderer hva de liker ved klær, samt også noen ganger når de kjøper klær. Det viser at undervisningens fokus på faglige aspekter inngår i elevenes hverdag, samt gjenspeiles i hva elevene verdsetter når de løser oppgaver. Slik ser det ut til at visuelle uttrykk fremstilt som en sannhet preger hva elevene synes er fint og verdsatt utseende av klær. Dermed ser det ut til at D&T utgjør en faglig diskurs med en skolekultur for estetiske kriterier.

To elever ga uttrykk for å føle seg bundet av hva lærerne liker eller verdsetter av visuelle

uttrykk når de løser skoleoppgaver. De fortalte at lærerne kan ha andre oppfatninger av visuelle uttrykk enn hva de selv har. Dette kan med bakgrunn i Bourdieu og Gill (Bourdieu, 1995, s. 36; Gill, 2007, s. 72-73), forstås som uttrykk for at elevene og lærernes preferanser for hva som erkjennes som fint eller verdifullt bunner i ulike kulturelle og sosiale forhold. Ifølge disse elevene er det ideelle i skoleoppgaver å lage noe som er elegant og estetisk pent²⁰. Dette er en beskrivelse som samsvarer med noe av lærenes definisjon av estetikk. Slik ser det ut til at lærernes forståelse av estetikk og faglige fokus virker inn på elevenes løsning av oppgaver. Men det kan også være uttrykk for at dette er en gjeldende oppfatning i dagliglivet, når estetikk i dagligtale ofte blir likestilt med at noe er pent (Bale, 2009, s. 10).

Gjennom intervjuene trakk lærerne og noen elever frem prosess og det eksperimentelle, uten at dette ble vektlagt i like stor grad som de andre faglige aspektene jeg nå har trukket frem. Elevene oppfordres til å prøve ut ulike uttrykk og eksperimentere i arbeidene sine. Dette kan tenkes å danne grunnlag for elevenes refleksjon over hva de foretrekker av utseendemessige forhold. I datapresentasjonen viste jeg til at Mari ga uttrykk for sin erfaring om prosess. Til tross for at hun lager flere utprøvinger, velger hun alltid første ide og utprøving. Kanskje er dette uttrykk for at ”regler” for utseendemessige aspekter er rådende og undertrykker fokus på eksperimentering. Da er det ikke sikkert at fokus på prosess fordrer elevenes bevissthet over utseendemessige aspekter.

8.2.3 Estetikkforståelsen til elevene og lærerne

Elevene og lærerne hadde ulike perspektiver på hva estetikk som begrep betyr og hva estetikk innebærer. Lærerne knyttet estetikk til hva som er vakkert, formalestetiske virkemidler, kvalitet og nøyaktighet. Hva lærerne ga uttrykk for at estetikk betyr og innebærer, samsvarer langt på vei med undervisningens faglige fokus og et kunnskapssyn på riktig, og gjerne nyttig kunnskap. Estetikkforståelsen deres kan slik knyttes til fagtradisjon der håndverksmessige aspekter står sentralt. Elevenes forståelse av estetikk handlet om sanselige aspekter i hverdagen som knyttet seg til manerer, klærne deres, sminke og andre gjentander i jentenes omgivelser. Aspektene jentene knyttet til klær samsvarer langt på vei med hva de ga uttrykk for å forbinde estetikk med. Dette viser at elevene har en bredere oppfattelse av estetikkbegrepet enn det lærerne uttrykte å ha. Dette viser hva som ser ut til å være en sammenheng mellom forståelsen av hva estetikk innebærer og hvilke aspekter som

²⁰ Estetisk pent ble brukt som uttrykk av elevene.

fremholdes som sentrale knyttet til klær. Når elevene knyttet estetikk til utseendemessige aspekter ved gjenstander og klær i hverdagen, ser det ut til at de i større grad enn lærerne har en oppfattelse av estetikk som samsvarer med en nyere ide om at sanselige aspekter i hverdagen er del av en *hverdagsestetikk*.

Klær som både visuelle, kulturelle og sosiale uttrykk er del av estetikk i hverdagen til jentene. Mangelen på et slikt fokus i undervisningen kan problematiseres ved at klær i undervisningen ikke bør ses løsrevet fra hverdagen. Innholdet i undervisningen på D&T har likhetstrekk med hva Sundin uttalte at er gjeldende for skolens innhold i dag. Skolen har ikke har fulgt opp og inkludert hva estetikk i dagens samfunn innebærer (Sundin, 2003, s. 11, 131). Dette stemmer med hva jeg har funnet at i stor grad er innhold i undervisningen på D&T. Men når undervisningens fokus på klær har sammenheng med læreplanen og fagtradisjon i faget, forklarer det kanskje hvorfor dette resultatet kom frem.

8.2.4 Et sprik mellom innholdet i undervisningen og elevenes hverdag

Når klær på D&T i stor grad handler om faglige aspekter, mens klær i jentenes hverdag handler om estetiske, sosiale og kulturelle aspekter, viser dette et sprik mellom undervisningens og elevens fokus på klær. Slik ser det ikke ut til at undervisningen i særlig grad inkluderer at klær i elevenes hverdag handler om både et visuelt, kulturelt og sosialt uttrykk. Dette spriket støttes av at mange elever ga uttrykk for at hva de liker ved klærs utseende, ikke er noe de i særlig grad snakker om i klassen. Ifølge elevene er lærerne deres mer opptatt av faglige aspekter som jeg har pekt på. Dette samsvarer med lærernes uttalelse om at elementære ting som formalestetiske virkemidler og teknikk må være på plass, før de eventuelt kan fokusere på elevenes personlige preferanser.

8.2.5 Presentabel påkledning som fokus på Design og tekstil

I tillegg til de faglige aspektene jeg nå har pekt på, kom det frem at elevene på D&T lærer hva som er passende påkledning i ulike kontekster, samt hva som er et realistisk bilde for klær på egen kropp. Dette var imidlertid et fokus som ble lite fremholdt i forhold til faglige aspekter. Men det viser at sosiale og kulturelle normer og forventninger til påkledning i ulike situasjoner inngår i undervisningen.

Å kle seg presentabelt og avhengig av kontekst, er et aspekt både jentene, Det Nye og lærerne var opptatt av. Når læreren hevdet at de har fokus på å lære elevene om hvordan de kler seg i ulike situasjoner, kan det tenkes at dette er med på å prege holdninger til selvpresentasjon og hva som anses å være passende i ulike kontekster. I likhet med faglige aspekter ble dette av lærerne uttrykt med en bestemt oppfatning av hva som er passende og ikke passende påkledning i ulike situasjoner. Kanskje er dette uttrykk for undervisningens fokus på klær som del av en allmenndannelse, når påkledning i ulike situasjoner kan få innvirkning på for eksempel jobbintervju eller i sosiale situasjoner.

Å gi elevene et realistisk bilde av egen kropp i forhold til klær er det andre forholdet som kan relateres til sosiale og kulturelle aspekter i samfunnet, men ikke direkte til læreplanen. Ifølge lærerne er elevenes oppfatning av forholdet mellom kropp og klær preget av mote og trender, mens lærernes oppfatning er preget av et fagsyn. Hva et slikt fagsyn bygger på ble ikke uttalt, men det kan tenkes at det handler om de faglige aspektene som læreren allerede hadde fortalt om. Med det høye kroppsfokuset i samfunnet generelt kan det tenkes at forholdet mellom kropp og klær også relaterer seg til holdninger om dette i hverdagslivet. Slik ser det ut til at både lærernes og elevenes forståelse av hva som er passende påkledning i forhold til egen kropp er forankret i samfunnet, men i ulike oppfatninger. Hvem får da definisjonsmakt på D&T til å si hva som er presentabel påkledning og realistisk bilde av forholdet mellom kropp og klær? Elevene fortalte at de lærer om hva som passer til egen kropp. Læreren snakket om å lære elevene om det å kle seg presentabelt med en lignende fasthet som for formalestetiske ”regler”. Da ser det ut til at lærerne i stor grad får eller tar seg en slik definisjonsmakt.

Et spørsmål ut fra dette er hva undervisningens fokus på presentabel påkledning gjør med elevenes visuelle identitetsarbeid? Læreren til elevene som sa at de ikke ikler seg joggebukse ute blant folk, la i større grad vekt på å lære elevene om hvordan de presenterer seg visuelt, enn den andre læreren. Elevene til den sistnevnte læreren, uttrykte i motsetning til elevene i den andre klassen, at de kan bruke joggebukse på skolen. Dette kan være tilfeldig, eller det kan indikere at elevene tar inn over seg undervisningens fokus på slike aspekter. Som jeg tidligere viste til tok elevene også i bruk formalestetiske ”regler” når de vurderer klær i hverdagen. Kanskje er dette uttrykk for at innholdet i undervisningen får en makt til å definere estetiske, kulturelle og sosiale forhold og dermed verdier i jentenes visuelle identitetsarbeid. Slik kan undervisningen se ut til å bli del av diskursiv praksis hos jentene. På grunnlag av dette jeg nå har vist til, kan det se ut til at det på D&T i større grad handler om å *oppdra* eller

lære opp elevene til hva som er passende visuell selvpresentasjon, enn det handler om å fordre til selvstendig refleksjon over egen påkledning.

8.2.6 Klær – noe mer enn bare håndverk på Design og tekstil?

Gjennom drøftingen så langt har jeg kommet frem til at hva som står i fokus ved klær på D&T i liten grad samsvarer med at klær i jentenes hverdag handler om både et visuelt, kulturelt og sosialt uttrykk. Det er med utgangspunkt i dette spriket jeg vil antyde at skolen i større grad bør inkludere jentenes perspektiv når det kommer til klær. Slik det er nå, ser det i større grad ut til å være elevene som inkluderer faglige aspekter fra skolen til sin egen hverdag, enn det er skolen som inkluderer aspekter fra elevenes hverdag. Spørsmålet er om det trenger å være slik? Dette vil jeg videre diskutere.

For et skolefags samfunnsrelevans og utvikling er det viktig å se innhold i skolefaget opp mot samfunnet og hverdagslivet (Ongstad, 2004, s. 37). Dette er også noe av hensikten med masteroppgaven. Når man hører at rammefaktorer som tid er et problem i skolen, kan det være en utfordring å inkludere aspekter som går utover de konkrete kompetansemålene i Kunnskapsløftet. Men skolen handler om mer enn kompetansemålene. I den generelle delen av Kunnskapsløftet er det fokus på allmenndannelse. Så til tross for stramt tidsskjema i skolen, mener jeg at man kan tenke nytt, og i større grad inkludere sosiale og kulturelle aspekter rundt klær. Dette gjelder ikke nødvendigvis bare for D&T. Det kan også være viktig for andre estetiske fag.

Når enkelte elever uttrykte det som motiverende å få sy klær som de selv liker utseende på, sier dette noe om verdien av å la elevene få jobbe med utgangspunkt i personlige preferanser. Motivasjon er en viktig faktor for læring (Imsen, 2005, s. 375). Det å jobbe ut fra personlige preferanser kan slik bli verdifullt ved at det kan medføre økt arbeidsinnsats, som igjen kan resultere i et godt læringsutbytte. Elevenes motivasjon ved å jobbe med utgangspunkt i personlige preferanser kan kombineres med de faglige aspektene som har utgangspunkt i kompetansemålene. Slik kan et økt fokus på hva elevene foretrekker og elevenes refleksjon over dette være viktig. Når det viste seg at D&T i liten grad er opptatt av klær som individuelt uttrykk, og at det var elever som ga uttrykk for å ikke bruke klær de syr til seg selv på skolen, kan undervisningens innhold problematiseres. Undervisningens fokus på andre forhold enn hva jentene selv uttrykte som det sentrale når de kler seg, kan forklare hvorfor noen hevdet at

de ikke bruker klærne de syr. Er dette gjeldene kan det vise at undervisningens fokus på klær ikke oppleves som relatert til jentenes hverdag. En større inkludering av sentrale aspekter som inngår når elevene kler seg kan tenkes å bidra til å gjøre undervisningen mer virkelighetsrelatert, og i større grad motiverende for elevene.

8.2.7 Allmenndannelse og miljøbevissthet

Allmenndannelse handler blant annet om å forberede elevene på hverdagslivet og gi en helhetlig personlig utvikling (Utdanningsdirektoratet, 2006a, s. 14). Individualitet, fellesskap, ambivalens, det autonome selvstendige inngår når de unge jenter kler seg. Det handler også i stor grad om balanse og om grenser. Dette er del av diskursiv praksis som det også er tenkelig at inngår i voksnes visuelle identitetsarbeid. Dermed blir det å se på klær som mer enn håndverk viktig for at skolen skal være allmenndannende. Allmenndannelse handler blant annet om å forberede elevene på livet. Da bør skolen også inkludere de aspektene som ser ut til å inngå i hverdagen knyttet til klær og selvpresentasjon.

Den oppvoksende generasjonens miljøbevissthet er også en viktig del av allmenndannelse. Klær forholder seg til forbruk og miljøproblematikk. Dette må være en årsak til at det er viktig å sette elevenes klesvaner i fokus i skolen. Ut fra fokus på miljøbevissthet i Kunnskapsløftets generelle del blir dette viktig. I intervjuene kom det frem at D&T har et miljøfokus. Men det var imidlertid bare rundt halvparten av elevene som sa de hadde opplevd et slikt fokus i undervisningen. Redesign, det å klippe økonomisk i tekstilene og kvalitet var det som kom frem. På området redesign og kvalitet mener jeg D&T, men også andre praktisk-estetiske fag har en unik mulighet og en viktig rolle. Lærer elevene om hvordan de kan sy om klær, kan de forlenge levetiden til klærne. Når vi vet at store mengder klær kastes (Klima- og forurensningsdirektoratet, 2011), blir også fokus på en bevissthet når elevene kjøper klær viktig. Kvalitetsfokus som jeg viste at står sentralt på D&T blir et slikt viktig og positivt fokus.

Flere av jentene ga uttrykk for at kvalitetsfokus i undervisningen inkluderes når de kjøper klær. Da kan undervisningens innhold virke allmenndannende ved å danne bevisste forbrukere som stiller krav til klær de kjøper. Det kan danne en motvekt til en kjøp- og kastmentalitet. Men når det gjennom intervjuene kom frem at D&T har lite fokus på miljø og klær som går utover kvalitet, kan det tenkes at tydeligere vekt på dette vil virke positivt inn på elevens holdninger til klær og miljø. Dette trenger ikke bare å handle om direkte kunnskap,

som for eksempel om tekstilproduksjon og miljøutslipp. Jentene har en egenopplevelse av at de kjøper og velger klær de selv synes er fine. Med en forståelse av smaken som kulturelt betinget og påvirket av diskurser, vil diskursene prege utskiftning av klær. Slik kan diskurser få en makt over kjøp- og kastmentalitet. Legger undervisningen til rette for elevenes selvstendige og kritiske tenkning over aspekter som inngår i selvpresentasjon, blir det viktig for både allmenndannelsen og bevissthet over forbruk og miljø.

8.2.8 Kritisk refleksjon og bevissthet

Å legge til rette for elevenes kritiske refleksjon og bevissthet ved estetisk, sosiale, kulturelle og faglige aspekter knyttet til klær mener jeg, med bakgrunn i denne oppgaven, må kunne sies å være viktig i skolen. Et utvidet kunnskapssyn som går utover riktig bruk av estetiske virkemidler eller sømteknikk blir da sentralt. Spørsmålet er om det ikke er mulig å inkludere kritisk bruk og refleksjon over hva som er personlige, kulturelle eller sosiale preferanser for klær, samtidig som elevene også lærer om teknikk og formalestetiske virkemidler? Noen ganger er det kanskje bare små grep som skal til for å inkludere hva som står sentralt i jentenes hverdag når de kler seg. Det kan være å samtale mer direkte om klær som visuelt, kulturelt og sosialt uttrykk i dagliglivet, både i forhold til når elevene syr klær til seg selv, men også når elevene har kundeoppdrag der de syr klær til andre. D&T er et yrkesfag og skal blant annet forberede elevene som lærlinger til sømfaget. Når elevene syr klær til seg selv eller andre vil det være naturlig å anta at aspektene jeg har pekt på som inngår i hverdagen, også inkluderes når elevene lager klær.

Elevenes bevissthet og selvstendig tenkning over hva som faktisk preger deres visuelle selvpresentasjon kan være viktig for å danne en motvekt til rådende diskurser og deres makt. Det handler om en bevissthet og kritisk innstilling til hva som faktisk preger valg og oppfattelse av klær. Dette med å bli bevisst diskursiv praksis og egen habitus kan også hjelpe elevenes selvforståelse, ved at de blir bevisste og kritiske til hva som foregår i deres visuelle identitetsarbeid. Med dette mener jeg ikke å si at dette er enkelt. Men et større fokus på klær som både estetiske, sosialt og kulturelt uttrykk og med fokus på elevenes preferanser for hva de foretrekker, vil være et steg i en slik retning.

8.2.9 Påkledning som estetisk praksis og uttrykksmiddel i skolen?

Jeg har diskutert hvorfor det kan være viktig at skolen inkluderer ulike aspekter som inngår når elevene forholder seg til klær. Da blir spørsmålet hvordan man kan inkludere elementer man ser er viktig, men som ikke er en del av læreplanen. I teorikapitlet viste jeg til hvordan jeg forstår at det å kle seg kan forstås som estetisk praksis og erfaring med utgangspunkt i Løvlies teori. Dette viste jeg ved å peke på at estetiske erfaring kan inkludere det å kle seg ved at jentene er skaper av verket (påkledningen), og at verket blir mottatt og tolket av omgivelsene (Løvlie, 1990, s. 2). Jeg viste også til hvordan jeg forstår at diskurser kan inkluderes i estetisk erfaring. Diskursive praksiser spiller inn i de enkelte forholdene og i samspillet mellom de tre forholdene: jentene (subjektet), påkledningen (verket) og mottaker. Diskursene er dermed noe både subjektet som skaper, produktet og mottaker forholder seg til. Slik forstås det at subjektet, verket og mottaker er med på å danne, opprettholde eller motsette seg ideer rundt klær. Da blir estetisk erfaring rundt det å kle seg et viktig fokus i de visuelle fagene for å bevisstgjøre elevene, og danne grunnlag for elevenes kritiske refleksjon over hva de faktisk forholder seg til. Ut fra denne forståelsen av Løvlies teori kan visuell selvpresentasjon gjennom påkledning forstås som en estetisk praksis og uttrykksmiddel. Dette vil jeg antyde at kan være på lik linje med andre mer tradisjonelle uttrykksmidler i skolen som for eksempel maleri, tegning, arkitektur eller keramikk. Slik mener jeg at det å kle seg bør inngå som innhold i skolens estetiske fag, også uten at det spesifikt står i læreplanen.

8.3 Konklusjon

I første del av drøftingen viste jeg til hvordan klær er en del av en hverdagsestetikk hos jentene jeg intervjuet. Da mener jeg et poeng er at estetiske fag også bør inkludere disse aspektene. For med utgangspunkt i nyere forståelse av estetikk, inkluderes hverdagen i estetikken (Böhme, 2008, s. 524-527; Drotner, 1995, s. 136; Friberg, 2006, s. 184; Sundin, 2003, s. 131). Når kulturelle og sosiale forhold er del av hverdagen, blir det også nødvendig å inkludere slike forhold i estetikken. Da bør skolens estetiske fag i større grad inkludere visuelle, kulturelle og sosiale uttrykk ved klær. Böhme beskriver at estetisk arbeid er ”(...) arbeid som ligger i *tilsynkomsten* av ting, mennesker, ideer” (Böhme, 2008, s. 528). Denne forståelsen av estetisk arbeid støtter ideen om at estetiske fag bør inkludere det å kle seg som et visuelt, sosialt og kulturelt uttrykk. Slik kan estetikk i hverdagen inkluderes i skolen.

8.4 Oppsummering

I oppgaven har jeg vist hvordan klær i unge jenters hverdag inngår som del av estetikk i hverdagen og hvorfor det bør være et innhold i de estetiske fagene i skolen. Det kom frem at påkledningen er et viktig uttrykk om jentene til omverdenen. Jentene forholder seg til mange kulturelt og sosialt dannede aspekter, og det handler i stor grad om en stadig balansering av ulike ideer og holdninger når de kler seg. Mange forsøker å uttrykke et særpreg samtidig som de også forholder seg til venners og andre ungdommers påkledning, og slik også kler seg med likhet til et fellesskap. De balanserer sin påkledning knyttet til grenser for hva de oppfatter som akseptert påkledning til ulike situasjoner, samt grenser for hva de anser som akseptert å vise frem av egen kropp. De forholder seg til grenser for forventninger om å kle seg presentabelt samtidig som de ikke skal virke for opptatt av eget ytre, eller fremstå som mer pyntet en omgivelsene. Slik så det ut til at de balanserer sin visuelle fremtoning med et mål om å ikke overskride andre. Balanseringen ser ut til å være forankret i grenser som er diskursivt dannet gjennom blant annet skole, medier og unge jenters anvendelse av diskursene.

Klær inngår som estetikk i hverdagen ved at unge jenter anvender estetiske, sosiale og kulturelle aspekter som kan knyttes til hva Böhme beskriver som del av en design-estetikk (Böhme, 2008, s. 525-527). Dermed antyder jeg at klær har en rolle og verdi innenfor estetikk. En slik tankegang kan kanskje bidra til å rokke ved et tradisjonelt skille mellom å forstå estetikk som noe opphøyet knyttet til kunst med stor K, til å sette fokus på sanselige aspekter i hverdagen slik Böhme gjør. Samtidig har jeg vist hvordan det ser ut til å være diskursivt dannede grenser for hva som er godtatt og verdsatt opptatthet ved sanselige aspekter knyttet til visuell selvpresentasjon. Dermed ser det ut til at ideer som jentene forholder seg til gjennom diskursiv praksis blir begrensende for en moderne forståelse av estetikk der det sanselige gis en verdi i seg selv. Men med bakgrunn i grenser og en rådende idé om å ikke visuelt overskride andre, er det imidlertid ikke bare enkelt å si at sanselige aspekter i hverdagen inngår og har en verdi.

I oppgaven har jeg vist at klær på D&T i hovedsak er knyttet til et håndverksfokus, samt at det er et utpreget kunnskapssyn for riktig og nyttig kunnskap som knyttes til utforming av klær. Dette har likhet med læreplanene og fagets tradisjon. Undervisningens fokus på jentenes påkledning ser i større grad ut til å være med et fokus på riktig kunnskap og presentabel

påkledning, enn det legger til rette for elevenes utvikling av kritisk refleksjon og bevissthet rundt klær. Jeg viste til at det ser ut til å være et sprik mellom hva klær handler om på D&T og i jentenes hverdag. Men det å inkludere klær som noe mer enn håndverk er viktig når det er en kompleksitet som inngår i jentenes hverdag, og når valg og oppfattelse av klær er et viktig emne for miljøbevissthet og allmenndannelse. Med utgangspunkt i spriket jeg pekte på, mener jeg å kunne si at skolen i større grad bør inkludere aspekter ved klær som inngår i jenters visuelle identitetsarbeid. Dette kan supplere et allerede eksisterende fokus på klær som håndverk slik at innholdet i faget ikke ses løsrevet fra kompetansemålene.

9.0 Praktisk-estetisk kommentar

Det har vært hovedfokus på en teoretisk tilnærming i denne masteroppgaven. Det praktisk-estetiske arbeidet skal belyse oppgavens tema og vil være en kommentar til sentrale trekk jeg kom frem til gjennom undersøkelsen. Gjennom diskursanalyse kom jeg frem til at en rådende idé handler om stadig balansering mellom ulike ideer for hvordan de unge jentene ønsker å fremstå, og hva som anses som verdsatt visuell fremtoning. Et sentralt fokus som kom frem var at det ikke er særlig verdsatt å visuelt overskride andre eller å i stor grad vise en opptatthet av egen påkledning. Med utstillingen ønsker jeg å kommentere nettopp disse grensene.

Å kommentere grensen til det å ikke visuelt overskride andre vil jeg gjøre ved å lage tekstile klesobjekter som spiller på grenser for hva som visuelt kan overskride sosiale og kulturelle forventninger og normer for påkledning i hverdagslivet. Hverdagens grenser vil forholde seg til hva som kom frem i dette studiet. I drøftingen viste jeg til at balanseringen jenten ga uttrykk for å forholde seg til i stor grad knytter seg til konteksten for deres påkledning. Således ble også hva som anses som *for* opptatt av eget ytre eller *for* pyntet, uttrykt i forhold til en kontekst. Derfor vil jeg sette inn en kontekst for utstillingen slik at publikum opplever de tekstile klesobjektene i forhold til noe. Utstillingen gis navnet *hverdagens dresskode*. *Hverdagens dresskode* referer til grensedannende diskursivt spill i hverdagesestetikken til unge jenter. Dette handler om sosiale og kulturelle forventninger og normer for hva som anses som passende eller akseptert fremtoning i hverdagen, som jeg viste til i drøftingen. Når dresskode handler om grenser, kommenterer også utstillingen D&T- undervisningens fokus på hva som er presentabel påkledning i ulike situasjoner, samt fokus på ”regler” for hvordan klær de syr skal se ut.

Grensene jeg har vist til forstås som sosialt og kulturelt dannet. Å jobbe med det grenseoverskridende til en dresskode, blir i forhold til min forståelse, som er dannet ut fra denne oppgaven. Jeg ønsker ikke å stille med en definisjonsmakt eller sette *merkelapper* på hva klesobjektene i utstillingen oppleves som. Dette vil det være opp til publikum å bedømme. Det vil avhenge av publikums kulturelle og sosiale forankring, og slik vil deres habitus kunne være med på å styre deres opplevelse (Bourdieu, 1995, s. 37). Siden oppfattelsen av *hverdagens dresskode* vil avhenge av habitus, kan det tenkes at de tekstile objektene både kan oppfattes som innenfor, på grensen eller som brytende. Målet er at utstillingen kan gi grunnlag for refleksjon hos publikum over estetikk i hverdagen hos unge

jenter, og hvilke grenser som er tilstede for visuell utforming av unge jenters ytre.

Det ble tidligere i oppgaven vist til at det å være opptatt av sanselige ytre faktorer ved seg selv ofte knyttes til noe negativt og anses som overfladiskhet (Bale, 2009, s. 10; Bisgaard & Friberg, 2006, s. 14). Men Friberg uttalte at slike sanselige aspekter ved seg selv ikke er noe vi bør overse eller se som overfladisk estetisering. Det bør heller ses som en integrert del av menneskers liv og utfoldelse (Friberg, 2006, s. 182-183). Dette ses i sammenheng med Böhmes beskrivelse av estetisering av det reelle, der sanselige aspekter i hverdagen inngår og gis verdi i seg selv (Böhme, 2008, s. 525-527). Ved å spille på og overskride grensen for hva som er akseptert opptatthet av visuell fremtoning og *pyntethet* i hverdagen, er utstillingen tiltenkt å kommentere at estetisk utforming av en selv ikke nødvendigvis bør forbindes med noe overfladisk som mangler en dybde og knyttes til en negativ verdi.

I utstillingen vil jeg bruke ideen om å legge vekt på sanselige aspekter ved klær ved å utforme tekstile klesobjekter. Det vil jeg gjøre ved å jobbe med kombinasjon av materialer, teknikker som skaper taktile overflater, og ved å jobbe med form og farge mot uttrykk som kan oppfattes pyntet, voldsomt og prangende og slik være et *blikkfang*. Målet er ikke nødvendigvis å skape funksjonelle klesplagg, men å lage en utstilling som kommenterer grensen *hverdagens dresskode* hos unge jenter ved å forsøke å overskride den.

Bilde 1: Illustrasjon av utprøving av overflate med vekt på det taktile.

Bilde 2, 3 og 4: Illustrasjoner for å visualisere utprøvningsprosessen. Dette er bilder av prosessen mot utstillingen, og derfor ikke de endelige resultatene som skal stilles ut.

Litteraturliste

- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Bale, K. (2009). *Eстетikk: En innføring*. Oslo: Pax.
- Ballaster, R. (1991). *Women's worlds: Ideology, femininity and the woman's magazine*. Basingstoke: Macmillan.
- Barthes, R. (1991). Tekstteori. I A. Kittang, A. Melberg, H. H. Skei, & A. Linneberg (Red.), *Moderne litteraturteori: En antologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Baumgarten, A. G. (2008). Fra Aesthetica (1750). I *Eстетisk teori: En antologi* (s. S. 11-16). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bisgaard, U. & Friberg, C. (2006). Indledning. I U. Bisgaard, & C. Friberg (Red.), *Det æstetiskes aktualitet*. København: Multivers.
- Bjerkestrand, F. (2011, 8. november). Bimboestetikken. *Bergens Tidende*, s. 3. Hentet fra <http://ret-web05.int.retriever.no.ezproxy.hio.no/services/archive.html?method=displayPDF&documentId=02002120111108310990&serviceId=2>.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften* (A. Prieur, overs.). Oslo: Pax.
- Böhme, G. (2008). Innføring: fra Aisthetik : Vorlesungen über Ästhetik als allgemeine Wahrnehmungslehre (2001). I K. B.-R. Bale, Arnfinn (Red.), *Eстетisk teori: En antologi* (s. 519-552). Oslo: Universitetsforlaget.
- Drotner, K. (1995). *At skabe sig selv: Ungdom, æstetik, pædagogik*. København: Gyldendal.
- Drotner, K. (1999). *Unge, medier og modernitet: Pejlinger i et foranderligt landskab*. København: Center for Ungdomsmedier.
- Eliassen, K. O. & Eriksen, T. (1993). Sanseligheder. I K. O. Eliassen, T. Eriksen, & C. Lykke Christensen (Red.), *Sansligheder* (Vol. 18). Århus: Universitetsforlaget.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Edvard Arnold.
- Fairclough, N. (2008). *Kritisk diskursanalyse: En tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Fardal, S., Kirsebom, V., Middelthon, P. & Tällgård, Å. (2008). *Fashion bible*. Oslo: Aschehoug.
- Friberg, C. (2006). Æstetisk verdi. I U. Bisgaard, & C. Friberg (Red.), *Det æstetiskes aktualitet*. København: Multivers.

- Frønes, I. (2004). Identitet, tegn og kultur - Om identitet i sosiologisk teoridannelse. *Sosiologi i dag*, 34(3), 27-53.
- Gill, R. (2007). Critical Respect: The Difficulties and Dilemmas of Agency and 'Choice' for Feminism. *European Journal of Women's Studies*, 14(1), 69-80.
- Glomnes, E. (1991). *Noen sier noe! : Kommunikasjonsteori*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gripsrud, J. (2002). *Mediekultur, mediesamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Göthlund, A. (1997). *Bilder av tonårsflickor: Om estetik och indentitetsarbete*. Linköping: universitet.
- Hagen, I. (1998). *Medias publikum: Frå mottakar til brukar?* Oslo: Gyldendal.
- Hagen, I. & Wold, T. (2009). *Mediegenerasjonen: Barn og unge i det nye medielandskapet*. Oslo: Samlaget.
- Hall, S. (1992). The Question of Cultural Identity. I S. Hall, & P. Du Gay (Red.), *Modernity and its Futures* (s. 274-317). Cambridge: Polity.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hauge, B. (2008). Ukeblader, innsamling og analyse: Om ukebladsinnsamlingen til Beauty-prosjektet. Prosjektnotat nr. 5. Hentet 01.04.2011, fra SIFO - Statens institutt for forbruksforskning http://www.sifo.no/files/file74860_prosjektnotat_2008-5_ukeblad_web.pdf
- Heggen, K. & Øia, T. (2005). *Ungdom i endring: Mestring og marginalisering*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Imsen, G. (2005). *Elevers verden: Innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobson, M. (1994). *Kläder som språk och handling: Om unga kvinnors användning av klädseln som kommunikations- och identitetsskapande medel*. Umeå: Universitetet.
- Juell, E. & Norskog, T.-J. (2006). *Å løpe mot stjernene: Om estetisk dannelse, kreativitet og skapende prosesser*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Klausen, A. M. (1992). *Kultur mønster og kaos*. Oslo: Gyldendal.
- Klima- og forurensningsdirektoratet. (2011). *Tekstiler*. Hentet 15. mars 2012 fra <http://www.miljostatus.no/tema/Kjemikalier/Produkter/Tekstiler/>
- Kragelund, M. (2009). *Tekstil æstetik: Nytolkning af dansk kulturarv*. Jyllinge: FiberFeber.
- Krange, O. & Øia, T. (2005). *Den nye moderniteten: Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (T. M. Anderssen, & J. Rygge, overs.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsen, P. (2008). *Medievitenskap: Medier - tekstteori og tekstanalyse* (bind 2). Bergen: Fagbokforlaget.
- Lynne, A. (2000). *Nyansenes makt: En studie av ungdom, identitet og klær* (Hovedoppgave). Universitetet, Oslo.
- Løvlie, L. (1990). *Den estetiske erfaring*. København: Nordisk pedagogik.
- Midtstigen, M. (2011a). Leder. Hvem er du? *Det Nye*(11), s. 9.
- Midtstigen, M. (2011b). Leder. Høst er best. *Det Nye*(13), s. 11.
- Mortensen, E. H. (2011). *Det Nye*. Hentet 9.11 2011 fra <http://www.egmonthm.no/publikasjoner/kvinne/det-nye/>
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nielsen, L. M. (2010). Kunst- og designfagenes plassering i videregående opplæring 1976-2006. *FORMakademisk* 3(2), 97-110.
- NSD, N. S. D. (2011). *Personvernombudet for forskning*. Hentet 10.06 2011 fra https://trygg.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/tema.html
- Ongstad, S. (2004). Fagdidaktikk som forskningsfelt. I *Kunnskapsstatus for forskningsprogrammet KUPP: kunnskapsutvikling i profesjonsutdanning og profesjonsutøving* Oslo: Norges forskningsråd.
- Ordnett. (2012a). *Norsk ordbok: Identitet*. Hentet 5. januar 2012 fra <http://www.ordnett.no.ezproxy.hioa.no/search?search=identitet&lang=no>
- Ordnett. (2012b). *Norsk ordbok: Subjekt*. Hentet 20. februar 2012 fra <http://www.ordnett.no.ezproxy.hioa.no/search?search=subjekt&lang=no>
- Paulsen, T. E. (2007). *Emo*. Hentet 13. oktober 2011 fra <http://www.nettavis.net/art.php?cat=4&id=1344>
- Persson, M. (2004). Marknadsestetiken. I L. Aulin-Gråhamn, M. Persson, & J. Thavenius (Red.), *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Pjaaten, S. (2011). Min stil. Tidløs og oppdatert. *Det Nye*(15), s. 98-99.
- Popenoe, R. (2004). *Feeding desire: Fatness, beauty, and sexuality among a Saharan people*. London: Routledge.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Rysst, M. (2011). "Å se bra ut" : Kroppsidealer og kroppspraksiser i Norge. I Skjønnhet og helse: det ytre og indre. *Oppdragsrapport*(1).
- Skomedal, A. (2011). Blogg. Designerbloggeren. *Det Nye*(15), s. 106-107.
- Stene, M. (2003). *Vitenskapelig forfatterskap: Hvordan lykkes med skriftlige studentoppgaver*. Oslo: Kolle forlag.
- Storm-Mathisen, A. (1998). *Kjøpepress - hva er det for noe?: et forprosjekt om klærnes betydning blant 13-åring* (bind 4). (Arbeidsrapport Lysaker: SIFO.
- Storm-Mathisen, A. (2008). *Kontekstualisert mening: En diskursiv analyse av unges klær og identiteter*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Sundin, B. (2003). *Eстетik och pedagogik*. Stockholm: Mareld.
- Svennevig, J., Sandvik, M. & Vagle, W. (1995). *Tilnærminger til tekst: Modeller for språklig tekstanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Synovate. (2010). *Norsk Medieindeks 2010: Lesertall for magasiner, ukeblader og tegneserier*. Hentet 15.juni 2011 fra http://synovate.no/dokumentasjon/Norsk_Medieindeks_2010h.pdf
- Sørvik, R. (2011a). Ekspertene styler den lille sorte. *Det Nye*(17), s. 72-77.
- Sørvik, R. (2011b). Romantisk & feminin. *Det Nye*(17), s. 72-77.
- Thavenius, J. (2004). Den radikala estetiken. I L. Aulin-Gråhamn, M. Persson, & J. Thavenius (Red.), *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Utdanningsdirektoratet. (2006a). *Generell del av læreplanen - Læreplanverket for Kunnskapsløftet*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Utdanningsdirektoratet. (2006b). *Programområde for design og tekstil - Læreplan i felles programfag*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Vaage, O. F. (2011). Norsk mediebarometer 2010. fra Statistisk sentralbyrå <http://www.ssb.no/emner/07/02/30/medie/sa121/ukeblad.pdf>
- Veiteberg, J. (2005). *Kunsthåndverk: Frå tause ting til talande objekt*. Oslo: Pax.
- Vetlesen, A. J. (2009). *Frihetens forvandling: Essays og artikler 2002-2008*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wetherell, M. & Potter, J. (1992). *Mapping the language of racism: Discourse and the legitimation of exploitation*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: En alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlaget.
- Økland, T. E. (2010). *Klær fra grav til vugge*. Hentet 15. mars 2012 fra <http://www.forskning.no/artikler/2010/mars/245984>
- Østbye, H., Helland, K., Knapskog, K. & Larsen, L. O. (2007). *Metodebok for medievitenskap*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Østerberg, D. (1995). Innledning. I P. Bourdieu (Red.), *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax.
- Østerud, S. (1998). Relevansen av bregrepene "validitet" og "reliabilitet" i kvalitativ forskning. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 1(2), s. 119-130.

Bildeliste

Forsidebildene	Fotograf Tine Vatn.
Bilde 1	Eget foto av utprøvnig.
Bilde 2	Eget foto av utprøvnig.
Bilde 3	Eget foto av utprøvnig.
Bilde 4	Eget foto av utprøvnig.

Vedlegg 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Randi Veiteberg Kvellestad
Avdeling for estetiske fag
Høgskolen i Oslo
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 31.08.2011

Vår ref: 27636 / 3 / IB

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 22.07.2011. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 28.07.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27636	<i>Skjønnbet i hverdagesestetikken og ungdoms visuelle identitet</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskolen i Oslo, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Randi Veiteberg Kvellestad</i>
Student	<i>Veronica Myrvold</i>

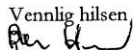
Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen,

Bjørn Henriksen

Inga Brautaset

Kontaktperson: Inga Brautaset tlf: 55 58 26 35
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Veronica Myrvold, c/o Søvik
Kvernveien 5 C, 0383 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Vedlegg 2

Informasjonsskriv til lærerne ²¹

Forespørsel om å delta på intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i formgivning, kunst og håndverk ved Høgskolen i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er hverdageestetikk og unge jenters visuelle identitetsarbeid. I den forbindelse ønsker jeg å spørre deg som faglærer og noen av dine elever på Vg2 Design og tekstil, om dere ønsker å delta på intervju. Intervjuene vil danne noe av datamaterialet for masteroppgaven.

I denne forespørselen vil jeg først kort redegjøre for bakgrunnen for prosjektet, før jeg tar for meg praktiske aspekter ved deltagelse i et slikt studium.

Prosjektet

Estetisering av hverdagen har vært stadig økende i vårt samfunn og klær kan forstås som del av dette. Klær er en del av omgivelsene våre, og alle har et forhold til klær, både sine egne og andres. Med masteroppgaven ønsker jeg å gå inn på tematikken unge jenter og klær, og se det i forhold til D&T undervisningen. Selv om jeg velger et lite utvalg fra de estetiske fagene, ønsker jeg gjennom denne undersøkelsen å komme frem til resultater som kan ha overføringsverdier til andre deler av de estetiske fagene i skolen. Å ta opp denne tematikken, som jeg til nå har funnet svært lite litteratur og fokus på, håper jeg i seg selv kan være med på å gi nye refleksjoner til det estetiske fagfeltet i skolen.

Jeg er opptatt av unges livsverden i samtiden og vil derfor i masteroppgaven undersøke samfunnets ytringer om det å kle seg rettet mot ungdom, samt ungdoms egne opplevelser og refleksjoner om klær og det å kle seg i hverdagen deres. De estetiske fagenes rolle for samfunnsborgernes refleksjon og bruk av estetikk i hverdagen mener jeg er viktig. Derfor ønsker jeg å studere de estetiske fagenes rolle i tematikken unge jenter og klær i deres hverdag.

Den teoretiske undersøkelsen i studiet vil være tredelt. I del en ønsker jeg å intervjuere elever i to ulike klasser på Vg2 om tematikken. Til dere er forespørselen om det kunne være aktuelt å stille med 5 jenter på Vg2 Design og tekstil og klassens faglærer(e). Jeg vil benytte halvstrukturert kvalitativt intervju som metode. Spørsmålene til elevene vil dreie seg om deres meninger og refleksjoner over klær og det å kle seg. Hvordan elevene opplever at undervisningen er relatert til deres livsverden innenfor tema: hverdageestetikk, smak og klær utgjør del to av undersøkelsens perspektiv. Spørsmålene til deg som faglærer vil dreie seg om dine tanker og refleksjoner om estetikk, smak, unge jenters forhold til klær. Vekten vil ligge på disse aspektene i forhold til elevene og undervisningen. Hvilke valg du tar i undervisningen og begrunnelser for disse valgene er jeg interessert i å høre om.

²¹ Informasjonsskrivet er skrevet med utgangspunkt i mal for slikt skriv utarbeidet av NSD fra: https://trygg.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/informasjon.html

I del tre undersøkes samfunnets ytringer angående klær og det å kle seg gjennom magasinet Det Nye. Tekstanalyse av et utvalg artikler/reportasjer i magasiner for ungdom blir datamaterialet for denne delen av studiet.

Praktiske opplysninger om deltakelse

Jeg vil bruke lydopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Hvert intervju vil ta omtrent 45 minutter, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Alle opplysningene vil bli anonymisert i masteroppgaven og de behandles konfidensielt. Ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige masteroppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når masteroppgaven er ferdig, innen juli 2012. Det er frivillig å være med, og du og hver enkelt elev har mulighet til å trekke dere underveis.

Dersom du, sammen med noen av dine elever på D&T har lyst til å være med på intervjuene, ber jeg om å få underskrift på den vedlagte samtykkeerklæringen tilsendt, sammen med elevenes underskrifter.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 98 64 01 15, eller sende en e-post til veronicamyrvold@yahoo.no. Du kan også kontakte mine veiledere ved avdeling for estetiske fag på Høgskolen i Oslo: Randi Veiteberg Kvellestad på telefon: 22 45 34 31 eller Guri Lorentzen Østbye på telefon: 22 45 31 11.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Med vennlig hilsen

Veronica Myrvold
Kvernveien 5c
0383 Oslo

Samtykkeerklæring fra lærer på design og tekstil:

Jeg har mottatt informasjon og ønsker å stille til intervju.

Signatur Telefonnummer

e-post

Vedlegg 3

Informasjonsskriv til elevene²²

Forespørsel om å delta på intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i formgivning, kunst og håndverk ved Høgskolen i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er hvordan unge jenter forholder seg til klær i hverdagen og hvordan undervisningens på D&T har fokus på klær. Jeg ønsker å få vite noe om dine og andre unge jenters opplevelser om undervisning, samfunnet og medier, og hva du liker og hva du forholder deg til når du velger klær. For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 5 jenter på Vg2 Design og tekstil.

Spørsmålene vil dreie seg om dine meninger om klær og tilbehør og det å kle seg. Hva du som elev opplever at står i fokus i undervisningen knyttet til klær og klær i din hverdag vil jeg også spørre om.

Praktiske opplysninger om deltakelse

Jeg vil bruke lydopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Hvert intervju vil ta omtrent 45 minutter, og vi blir sammen med din lærer enige om tid og sted.

Alle opplysningene vil bli anonymisert i masteroppgaven og de behandles konfidensielt. Ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige masteroppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når masteroppgaven er ferdig, innen juli 2012. Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg underveis.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet ber jeg om underskrift på den vedlagte samtykkeerklæringen, og at du lever den til din lærer.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 98 64 01 15, eller sende en e-post til veronicamyrvold@yahoo.no. Du kan også kontakte mine veiledere Randi Veiteberg Kvellestad på telefon: 22 45 34 31 eller Guri Lorentzen Østbye på telefon: 22 45 31 11 ved avdeling for estetiske fag på Høgskolen i Oslo.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Med vennlig hilsen

Veronica Myrvold

Samtykkeerklæring fra elev på design og tekstil: Jeg har mottatt informasjon og ønsker å stille til intervju.

Signatur

²² Informasjonsskrivet er skrevet med utgangspunkt i mal for slikt skriv utarbeidet av NSD fra: https://trygg.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/informasjon.html

Vedlegg 4

Intervjuguide for unge jenter på Design og tekstil

.....

Har du noen tanker/forventninger til intervjuet?

Har du noen spørsmål før vi starter?

.....

Det Nye

Leser du ukeblader/magasiner?

Er det noen av antrekkene her du liker spesielt godt (fra gatemoten fra Det Nye nr. 13 2011)?
Hvorfor?

Er dette noe du kunne tenkt deg å bruke selv? Hvorfor/hvorfor ikke? Hva kunne denne påkledningen sagt om deg til omverden?

Hvordan tror du slike sider med klær virker på deg og dine valg? Får du lyst eller ikke lyst på det du ser på bildet? Hvorfor/hvorfor ikke?

.....

Selvpresentasjon del 1: Antrekket de har på seg

Beskriv hvordan antrekket ser ut

Hvorfor valgte du det?/ Hva liker du ved det?

Hvordan skaffer du deg klærne dine?/ Har du sett noen andre som har lignende?/ Har dette påvirket deg til å skaffe det?

Hvordan ønsker du å fremstille deg selv gjennom å bruke disse klærne?/ Hva kan dette fortelle meg om deg (deg som person)?

.....

Estetiske aspekter i hverdagen

Er du opptatt av hvordan ting rundt deg ser ut?/ Hva er viktig ved utseende til klær?

Hvilke ord bruker du for å beskrive et klesplagg eller tilbehørsplagg som du liker utseende på?

Da jeg sier estetikk, hva tenker du på da? hva betyr estetikk for deg?

Hva skal til for at du syntes at noe er pent? Og stygt? hvorfor?

Mener du at kriterier for hva som er fint ved klær kan overleve fra år til år? Hva? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Har du noen meninger om folk kle seg for pent?

Hva er viktig for deg da du arbeider med skoleoppgaver i tekstil? /hva er målet ditt?

Opplever du at noen bestemmer eller har makt til å uttale seg om hva som er pent og stygt i dagens klær?

.....

Selvrepresentasjon del 2:

Kan du beskrive klesstilen din? Varierer den? Situasjoner? Når og hvordan? Hvorfor? Velger du dette selv, bevisst, ubevisst? Er det andre som påvirker disse valgene?

Hvor lenge har du hatt klesstilen din? Tror du den vil forandre seg? Hvorfor, hvorfor ikke?

Hva synes du er viktig ved din klesstil? Hva ønsker du at klesstilen din skal fortelle om deg? Hva gir klesstilen eller påkledningen din andre en opplevelse av?/ Hva ønsker du å uttrykke gjennom klesstilen din? Hvordan gjør du dette?

Har du noen tanker eller opplevelser om hvordan andre oppfatter hvordan du kler deg?

Hvordan planlegger du påkledningen din? Når gjør du det? Hva tenker du på? Hva er viktig?

Forbinder du din påkledning med at det skal være pent å se på? I så fall hvordan? (eller knyttes den til moten, andres forventninger) / Hva mener du er pent ved antrekket ditt eller stilen din? Hvorfor? Er det noe som ikke er pent? Hvorfor?

Kan hva du mener er pent variere fra hvilke situasjoner du bruker klærne dine i?

Hvordan opplever du at miljøet på skolen er for dine klesvalg?

Hvor finner du inspirasjon/ideer til måten du kler deg på?/ Er du opptatt av mote? I så fall hvordan?

.....

D&T- undervisningen

Det å ha subjektiv smak i klassen:

Hvordan opplever du å ha personlig smak for pent/stygt i egne arbeider på skolen?

Kan du huske om du har fortalt/snakket om hva du synes er pent og stygt ved klær, tekstiler til klassen? / Hvordan opplevde du å fortelle hva du synes er pent eller stygt?/ Tør du å si hva du mener er fint/stygt i klassen?/ Til venner? /Hjemme? /Har du hatt positive/negative opplevelser med å uttale hva du syntes er fint/pent eller stygt/noe du ikke liker?

Opplever du at lærerne dine er opptatt av hva du liker av utseende på klær eller andre gjenstander som er viktig for deg? Hvordan?

Undervisningens fokus på estetiske aspekter i jentenes hverdag:

Opplever du at undervisningen i estetiske fag er opptatt av utseende på ting i hverdagen din? (Klærne dine eller på steder som rommet ditt?)

Har undervisningen tatt opp temaer om utseende på ting/klær du synes er viktig for deg? I din hverdag, ditt daglige liv? I så fall hvordan?

Bidrar undervisningen til at du tenker over/reflekterer over din personlige smak om hva du liker/ikke liker, syntes er pent/stygt? Hvorfor, på hvilke måter?/ Hvordan mener du at undervisningen bidrar/ikke bidrar til din refleksjon over hvordan ting ser ut?

Kan du huske om undervisningen har tatt opp eller vært opptatt av miljøhensyn med tanke på kjøp og kast i forhold til klær, miljøutslipp ved produksjon av tekstiler? Hva tenker du om miljøhensyn og klær?

Eksempler i undervisningen:

Fortell om et eksempel lærerne har vist dere på Design og tekstil. Hvordan opplevde du dette eksempelet? Likte du det? Ble det viktig da du skulle lage oppgaven selv?

Har du lagt merke til om lærer har vist dere eksempler som du er opptatt av utenom skolen, i din hverdag? Fortell om dette.

.....

Vedlegg 5

Intervjuguide – lærere på Design og tekstil

.....
Har du noen spørsmål før vi starter?
.....

Bakgrunnsinformasjon

Utdanningsbakgrunn:

Arbeidserfaring/Hvor lenge har du jobbet som lærer:
.....

Lærerens uttalte fokus på estetiske aspekter i undervisningen

Eksempler i undervisningen:

Kan du fortelle om et eksempel du har vist til elevene dine på Design og tekstil? /Hvorfor valgte du dette? Hva tror du det betyr for elevene?/ Hva mener du er viktig når du velger eksempler til undervisningen? / Hvorfor?

Utforming av elevoppgaver:

Kan du fortelle om en oppgave du har laget til elevene?/ Hva er viktig for valgene du tar når du lager elevoppgaver?/ Hvordan tror du oppgaven virker inn på elevenes estetiske uttrykk?

Fortell om hvordan du henter inspirasjon til oppgavelaging og undervisningsopplegg/ Hvorfor bruker du disse ulike kildene?

Vurderingskriterier:

Hvilke kriterier legger du til grunn for vurdering?

Begrepsdefinisjon:

Hva legger du i begrepet estetikk? Og i forhold til undervisning?

Skolens rolle for elevenes utvikling:

Hvilken rolle mener du de estetiske fagene har for elevenes utvikling av selvstendig refleksjon om estetikk? /Og i forhold til smak? /Hvordan tilrettelegger du som lærer for elevenes utvikling av kritisk refleksjon om dette?

Subjektiv smak hos elevene i undervisningen:

Fortell hvordan du som lærer forholder deg til elevenes subjektive smak? (i ulike situasjoner som: felles undervisning, individuell veiledning, vurdering) / Har du opplevd utfordringer med å forholde deg til elevenes subjektive smak? Fortell om dette.

Hvilke tanker har du om etniske minoritetselvers smak? Hvorfor?/ Har du gjort noen spesielle tilrettelegginger for disse elevenes smak?

Miljø:

Hvilken rolle mener du undervisningen har for å sette fokus på etiske perspektiver i tekstilindustrien? Miljøhensyn og kjøp- og kastmentalitet?

.....

Undervisningen i forhold til estetikk i unge jenters hverdag

Hvilke synspunkter har du om unge jenters visuelle identitet og selvrepresentasjon? /Hva har du som lærer lagt merke til ved deres påkledning og når de lager klær?

Hva tenker du at undervisningen kan bidra med for å utfordre og utvide elevenes egenopplevelse av hva de erkjenner som fint eller verdifullt ved utseendemessige aspekter knyttet til klær? /Har du gjort noe av dette i undervisningen selv?

Hva tror du påvirker elevenes erkjennelse for hva de liker og synes er fint eller stygt? Hvorfor?

I dagens samfunn er det et økt fokus på estetikk, det har vært økende estetisering av hverdagslige gjenstander og hendelser. Alt fra klær, interiør, avissider, bloggsider på nettet, butikkvinduer, på kafé. Hva tenker du om den stadig økende estetiseringen av hverdagslivet til ungdom?

Hvordan forholder du deg til dette i undervisningen?

Har du meninger om det er en sammenheng mellom trender og mote og hva som uttales som vakkert i tekstiler?

.....

Avslutning

Hvordan/ i hvilken grad forsøker du å nærme seg estetikk med utgangspunkt i ungdoms livsverden/hverdagsliv?

Hvordan mener du en lærer i estetiske fag bør forholde seg til elevenes subjektive smak om hva som er pent/stygt? /Bør den enkelte elevs smak vektlegges eller ikke? Hvorfor? Hvordan?

Hva tenker du om din personlige smak for hva du syntes er pent/stygt i forhold til undervisningen? /Er du bevisst på dette i undervisningen, oppgavelaging, visuelle eksempler du viser elevene, veiledning og vurdering av elevoppgaver?

Hvilke kriterier setter du for at du skal si at et tekstilprodukt er vakkert/pent?